

**Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi**
Bucak İşletme Fakültesi Dergisi
Cilt :1 Sayı :1 Yıl: 2018

**Burdur Mehmet Akif Ersoy
University**
Journal of Bucak Faculty of Business
Vol :1 Issue : 1 Year: 2018

Sahibi / Publisher

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Rektör, Prof. Dr. Adem KORKMAZ

Editör / Editor

Prof. Dr. Hüseyin DALĞAR

Editör Yardımcısı / Associate Editor

Dr. Öğr. Üyesi Nil Esra DAL

Yazışma Adresi / Correspondence

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Bucak İşletme Fakültesi
Bucak / BURDUR
<http://dergipark.gov.tr/bifd>
bif@mehmetakif.edu.tr

Sekreteryaya / Secretariat

Arş. Gör. Funda KIRAN
Arş. Gör. Gizem VERGİLİ
Arş. Gör. Süleyman ŞEN

Tasarım / Graphic Designer

Uzm. Yasemin KAYABAŞI

Basım Yeri / Place of Publication

Gökmen Ofset (0248 325 52 86)
Pazar Mah. İnönü Cad. No: 14, Bucak, BURDUR

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
Doç. Dr. Adnan KALKAN
Doç. Dr. Osman AKIN
Doç. Dr. Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT

Danışma Kurulu - Bilim Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Adem KORKMAZ (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Adnan DÖNMEZ (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe İRMİŞ (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Başak ATAMAN (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Berrin ONARAN (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Can Deniz KÖKSAL (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Cemal ZEHİR (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Durmuş ACAR (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Erkan POYRAZ (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Ferda Erdem (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Feriştah SÖNMEZ (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayrettin USUL (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. Himmet KARADAL (Aksaray Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail BEKÇİ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Kürşat ÖZDAŞLI (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Lütfihak ALPKAN (İstanbul Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet GENÇTÜRK (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KARACA (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL (Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)
Prof. Dr. Muazzez BABACAN (Boğaziçi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nejat BASIM (Başkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Nilüfer KOÇAK (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri ÖMÜRBEK (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman BAYRİ (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Oya ERDİL (Gebze Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ramazan ERDEM (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman UYAR (Alanya Alaattin Keykubat Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Umud AVCI (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. Dr. Vedat EKERGİL (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf KADERLİ (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Yücel BOZDAĞLIOĞLU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Zihni TUNCA (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Derginin Amacı ve Kapsamı

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda 2 sayı olarak yayımlanan hakemli bir bilimsel dergidir. Dergi, işletme bilim dalının yönetim ve strateji, örgüt teorisi, insan kaynakları yönetimi, örgütsel davranış, üretim yönetimi, pazarlama, muhasebe, finans gibi farklı alanlarında ve ayrıca işletme bilimi ile bağlantılı olarak istatistik, ekonometri, yöneylem araştırması gibi alanlarda üretilmiş bilimsel makalelere yer vererek, alanda mevcut bilginin geliştirilmesine, yeni bilginin oluşturulmasına ve bu bilginin ilgili çevrelere sunulmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yayın dili Türkçe ve İngilizce dilleridir.

Dergi Kurulları

Yayın Kurulu

Yayın Kurulu üyelik süresi üç yıldır. İlgili editörler gerekli görüldüğü takdirde yayın kurulu üyelerini değiştirebilirler. Herhangi bir nedenden dolayı fakültedeki görevi sonlanan yayın kurulu üyesinin kuruldaki görevi de otomatik olarak sonlanır. Bu durumda ilgili editör görevi, fakülte kadrosunda bulunan başka bir öğretim üyesine devreder.

Bilim/ Danışma Kurulu

Üyeleri, editör tarafından, belirlenen profesör ünvanlı öğretim üyelerinden izinleri doğrultusunda belirlenir.

Hakem kurulu

Üyeleri, dergiye gönderilen çalışmaları değerlendirir. Öğretim üyelerinin izinleri doğrultusunda editör tarafından belirlenir.

Dergi Yayın Süreci ve Kuralları

Dergide yayınlanmak üzere gönderilen bilimsel çalışmalar, editör ve/veya yayın kurulu tarafından dergi ilke ve yazım kurallarına uygunluğu incelenir. Uygun bulunan özgün çalışmalar, kör hakemlik “peer-review” ilkeleri doğrultusunda hakem kurulundan 2 hakeme gönderilir. Hakemlerden 15 gün içerisinde değerlendirme kabul onayı gelmediği takdirde çalışma başka bir hakeme gönderilir. Ayrıca değerlendirilmesi amacıyla hakemlerden 1 ay içerisinde değerlendirme raporu gelmediğinde çalışma değerlendirilmek üzere başka bir hakeme gönderilir. Hakemler tarafından sunulan makale raporlarının biri olumlu ve bir diğeri olumsuzsa makale, üçüncü bir hakeme değerlendirilmek üzere gönderilir. Hakemlerden gelecek kararlar doğrultusunda özgün çalışmalar yayınlanır ya da reddedilir. Dergi yayın ilkelerine ve yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar çalışma sahibine/sahiplerine düzeltmeleri sağlamaları için geri gönderilir.

Dergide yayınlanan çalışmalar için ücret alınmamakla birlikte, çalışması yayınlanan yazar/yazarlara da ücret ödenmemektedir. Ayrıca yazar/yazarlar, dergiye gönderilen çalışmaların tüm yayın haklarının Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi Dergisi'ne ait olduğunu kabul eder. Dergide yayınlanan çalışmaların bilimsel ve hukuksal sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editör'den

Değerli okuyucular,

Evrensel bilgi ve değerlerin akademik programlarla sunularak geleceğin iş adamlarını, yöneticilerini, uzmanlarını, girişimcilerini yetiştirmenin yanı sıra işletme bilimine yönelik nitelikli araştırmalar ile mevcut bilginin geliştirilmesi, yeni bilginin oluşturulması ve bu bilginin ilgili çevrelere duyurulması misyonunu da taşıyan Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak İşletme Fakültesi kurulduğu zamandan bu yana gelişme ve kalkınmanın temelini oluşturan birçok bilimsel çalışmanın içerisinde yer almıştır.

Sürekli gelişimi, ilerlemeyi amaçlayan fakülte, akademi dünyasının en önemli bileşenlerinden olan araştırmaların, incelemelerin, tespitlerin ve önerilerin hem akademik çevreye hem de uygulayıcılara duyurulması rolünü de bünyesine katmıştır. Bu amaçla işletme bilim dalının yönetim ve strateji, örgüt teorisi, insan kaynakları yönetimi, halkla ilişkiler, örgütsel davranış, üretim yönetimi ve pazarlama, muhasebe ve finans gibi farklı alanlarında ve ayrıca işletme bilimi ile ilgili istatistik, ekonometri, yöneylem araştırması gibi alanlarda üretilmiş makalelerin yer alacağı Bucak İşletme Fakültesi Dergisi ile birlikte yayın hayatına başlamıştır. Bucak İşletme Fakültesi Dergisi'nin ilk sayısı 2018 yılı Ekim ayında altı araştırma makalesi ile yayımlanmıştır.

Bucak İşletme Fakültesi Dergisi kurulma fikrinin ortaya atılmasından bu yana desteklerini esirgemeyen Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Adem KORKMAZ'a, dergiye bilimsel çalışmalarıyla destek veren değerli bilim insanlarına, bu çalışmaları titizlikle değerlendiren ve artı değer katan hakemlere, yayın sürecinde rol oynayan yayın kuruluna, danışma-bilim kuruluna, sekreteryaya ve her aşamada destek ve katkı sağlayan fakülte öğretim elemanlarına teşekkürü borç bilirim.

Saygılarımla...

Editör

Prof. Dr. Hüseyin DALĞAR

Sayı Hakemleri / Reviewers of the Issue

Doç. Dr. Ali Murat ALPARSLAN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Doç. Dr. Burcu ASLANTAŞ ATEŞ / Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Osman AKIN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Kürşat ONAT / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali APALI / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakan TUNÇ / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Hüseyin UZUNBACAK / Süleyman Demirel
Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZMEN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Murat KAYA / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BACAKSIZ / İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Süreyya KOVACI / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf ŞAHİN / Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD.....	II
DANIŞMA KURULU - BİLİM KURULU / ADVISORY BOARD.....	II
DERGİNİN AMACI VE KAPSAMI.....	III
DERGİ KURULLARI.....	III
DERGİ YAYIN SÜRECİ VE KURALLARI.....	III
EDİTÖR'DEN.....	V
SAYI HAKEMLERİ / REVIEWERS OF THE ISSUE.....	VI
SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİM VE İŞLETME UYGULAMALARI SUSTAINABLE PRODUCTION AND BUSINESS PRACTICES ERKAN TURHAN, GÖKSEL KARTUM, YASAL ÖZDEMİR.....	1
TÜRKİYE'NİN SON 10 YILDA EN ÇOK İHRACAT VE İTHALAT YAPTIĞI ÜLKELERİN HİYERARŞİK KÜMELEME ANALİZİ İLE GRUPLANDIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ THE GROUPING AND EVALUATION BY HIERARCHICAL CLUSTERING ANALYSIS OF THE COUNTRY WHICH TURKEY EXPORT AND IMPORT CHIEFLY IN THE LAST DECADE ALAİDDİN KOŞAR.....	17
FİNANSAL OKURYAZARLIK VE GİRİŞİMCİLİK NİYETİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA THE RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL LITERACY AND ENTREPRENEURSHIP INTENTION: A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS FUNDA KIRAN, ÖZLEM ÇETİNKAYA BOZKURT, HAKAN TUNÇ.....	29
GIDA VE TEKSTİL SEKTÖRLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI FİNANSAL ANALİZİ (2014-2016 DÖNEMİ) COMPARATIVE FINANCIAL ANALYSIS OF FOOD AND TEXTILE SECTORS (2014-2016 PERIOD) HARUN ÖĞÜNÇ.....	53
ADLİ MUHASEBE KAPSAMINDA YÖNETİM HİLELERİ, BURDUR VE ISPARTA İLLERİ ADLİ VAKA ANALİZLERİ MANAGEMENT CHEATS IN THE SCOPE OF FORENSIC ACCOUNTING AND FORENSIC CASE ANALYSIS OF BURDUR-İSPARTA ENGİN ÇAYIR, OSMAN AKIN.....	71
ÇALIŞANLARININ ALGILARIYLA MERMER FABRİKALARININ ÖRGÜTSEL DAYANIKLILIKLARI ORGANIZATIONAL RESISTANCE OF MARBLE FACTORIES BY PERCEPTION OF EMPLOYEES MEHMET ÖZMEN, FUNDA KIRAN.....	91
DERGİ YAYIN İLKELERİ.....	107
YAZIM KURALLARI.....	107
MAKALE GÖNDERİMİ.....	110

Sürdürülebilir Üretim ve İşletme Uygulamaları¹

Erkan TURHAN^{2*}, Göksel KARTUM³, Yasal ÖZDEMİR⁴

Geliş Tarihi/Received: 17.08.2018

Konferans Bildirisi/Conference Paper

Kabul Tarihi/Accepted: 27.09.2018

ÖZET

Üretim kavramı literatürde “insan ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmetlerin miktarını ya da faydalarını artırmaya yönelik çabalar” olarak tanımlanmaktadır. Son yıllarda üretim faaliyetlerinin artması, doğal kaynakların duyarsızca tüketilmesiyle birleşerek çevre kirliliğinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum doğal olarak dünyanın geleceğine yönelik kaygıları artırmakta, buna karşılık belirli düzeyde farkındalık oluşmaktadır. “Sürdürülebilir üretim” kavramı bu farkındalığın bir sonucudur. Sürdürülebilir üretim işletmelerin gelecekteki üretimlerini tehlikeye atmamak amacıyla, bugünkü üretim faaliyetlerini çevreye daha az zarar vererek gerçekleştirmesi anlamına gelmektedir. Sürdürülebilirlik işletmelerin hem kendileri için, hem de toplum için önemli bir sorumluluk haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı, önemi giderek daha fazla artan sürdürülebilir üretim konusundaki örnek uygulamaları tanıtmaya çalışmaktır. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada, İstanbul Sanayi Odası’nın (İSO) verilerine göre Türkiye’nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu içinde yer alan ilk dört otomotiv firmasının raporları sürdürülebilir üretim kapsamında ele alınmıştır. Çalışma ile sürdürülebilir üretim konusunda işletmelere yol gösterilmesi ve ileride yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilir üretim, Sürdürülebilir Üretim Uygulamaları, Sürdürülebilirlik.

¹ Bu çalışma 2017 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi tarafından düzenlenen III. Uluslararası Girişimcilik, İstihdam Ve Kariyer Kongresi’nde sunulmuştur.

² Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Dalaman Meslek Yüksekokulu, Lojistik Bölümü

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: erkanturhan@gmail.com

³ Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Dalaman Meslek Yüksekokulu, Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği Bölümü

⁴ Arş. Gör. Dr., Munzur Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü

Sustainable Production and Business Practices

ABSTRACT

In the literature, the concept of production is defined as “the efforts to increase the quantity or the utility of commodities and services in order to meet human needs”. In recent years, increasing production activities combined with insensitive consume of natural resources has led to an increase in environmental pollution. This fact increases the concerns about the future of the world, in response to this, a certain level of awareness is emerging. The concept of “sustainable production” is the result of this awareness. Sustainable production means that companies carry out their current production activities by causing less harm to environment in order not to endanger their future production. Sustainability has become an important responsibility for both the companies themselves and the society. The purpose of this study is to try to introduce some best practices of sustainable production whose importance has been gradually in the world. In the study in which qualitative research method was used, reports of the top four automotive companies in the list of Turkey's Top 500 Industrial Enterprises according to data from the İstanbul Chamber of Industry have been dealt with in the context of sustainable production. The aim of the study is to guide enterprises in sustainable production and to contribute to future works.

Keywords: Sustainable Production, Sustainable Production Practices, Sustainability.

1. GİRİŞ

James Watt'ın 1776 yılında ürettiği buhar makinesi ile başlayan sanayi devrimi üretim hacminin olağanüstü ölçüde artmasına neden olmuş, bu artışla beraber toplumun ihtiyaç duyduğu ürünler önemli ölçüde ucuzlamış ve aynı zamanda belirgin bir refah artışı meydana gelmiştir. Ancak bu olumlu gelişmelerin yanında sanayi devrimi bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de üretimin çevreye verdiği zarardır. 20'nci Yüzyılın sonlarına doğru bu konudaki farkındalık artmaya ve çeşitli önlemler alınmaya başlamıştır. Bu önlemlerden birisi de 11 Aralık 1997 yılında 169 ülkenin katılımıyla Japonya'nın Kyoto şehrinde imzalanan Kyoto Protokolü olmuştur. Bu sözleşme ile beraber, ülkeler çevre ile ilgili sorunlar karşısında önlem almak için yükümlülük altına girmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı uygulandığı konulara göre farklı olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, üretimde sürdürülebilirlik kavramı üretimi sürdürürken çevreye minimum zarar verilmesidir (Yavuz, 2010:64). Lojistikte sürdürülebilirlik kavramı ise işletmenin lojistik faaliyetleri devam ettirirken lojistik operasyonunun çevreye minimum zarar vermesi olarak tanımlanmasıdır.

Sürdürülebilir üretim 2010 yılından itibaren ilgi çeken bir kavram haline gelmiştir (Moldavska ve Welo, 2017:746). Literatürde sürdürülebilir üretimin çeşitli tanımları mevcuttur. Sürdürülebilir üretim doğayı kirletmeyen, doğal kaynakları koruyucu, maliyet açısından uygulanabilir, çalışanlar, toplum ve tüketiciler için güvenilir ve sağlıklı, tüm çalışan insanlar için sosyal ve yaratıcı bir şekilde faydalı, süreç ve sistemler kullanılarak, mal ve hizmetlerin yaratılması olarak ifade edilmektedir. Eğer üretim sürdürülebilir ise çevre, çalışanlar, toplum ve kuruluşların tümüne fayda sağlanır. Bu koşullarda işletmelerin maliyet açısından uzun vadede her zaman, kısa vadede ise çoğu zaman daha uygun ve daha üretken olmaları beklenmektedir (Özel, 2012).

Dünyada sürdürülebilir üretim konusunda çeşitli örnek uygulamalar vardır. Google, kendi veri merkezlerine bırakılan elektronik malzemelerin tamamını geri dönüşümden elde etmektedir. Google, 2007 yılından beri 300.000'in üzerinde yeni elektronik malzemenin satın alınmasından kaçınmak amacıyla kullanım dışı kalmış sunucular kullanmıştır. Google, yeni bir malzeme veya makine satın almadan önce, sahip olduğu malzeme veya makinelerin kullanım yollarını aramaktadır (Google Inc., 2014). Vernel, Persil, Pril vb. markaların üreticisi olan Almanya menşeli Henkel firması ürünlerinin kullanım sırasında çevresel etkilerini azaltmak için çeşitli adımlar atılmıştır. Bunlardan birisi de, bulaşık makinelerindeki suyun ısıtılması için gerekli enerjidir. Henkel, bu enerjinin azaltılması için yeni bir ürün üretmek için yola çıktı. Sonucunda 55 °C'de çalışan bulaşık deterjanı yerine 40 °C'de çalışan ürün geliştirilmiştir. Geliştirilen bu ürün sayesinde, tüketiciler ortalama olarak % 20'lik bir enerji tasarrufu elde etmektedirler (OECD, 2012).

Günümüzün rekabetçi dünyasında ülkeler büyümeye çok büyük önem vermektedir. Bu durum ülkelerin büyümeye sürdürülebilirlikten daha fazla önem vermesine neden olmuş, sonuç olarak çevre kirliliği, oldukça ciddi boyutlara ulaşmıştır. Örneğin, Antartika kıtasında 2010-2013 yıllarında yapılan ölçümlerde buzulların erime hızının 2005-2010 yıllarındaki erime hızına göre iki kat artış gösterdiği tespit edilmiştir (Amos, 2014). Başka bir kaygı verici gelişme denizlerde yaşanan kirlenmedir. Örneğin, Karadeniz'de ekonomik öneme sahip balık türlü geçmiş yıllarda 30 iken, günümüzde kirlilik nedeniyle balık türü sayısı 3-4'e kadar gerilemiştir (Yardımcı Mısır, 2014). Ayrıca her sene 8 milyon ton çöp, denizlere ve okyanuslara atılmaktadır. Eğer durum böyle devam ederse, 2050 yılında balıktan fazla çöp olacağı varsayılmaktadır (Walsh vd., 2016)

Artan çevre kirliliğine karşı Dünya Doğayı Koruma Vakfı (WWF), TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı), Greenpeace vb. birçok ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri kurulmuştur. Bu sivil toplum örgütleri ile yaşanan olumsuz durumların önlemesi için devlette, işletmelerde ve toplumda duyarlılık oluşturulmaktadır. Resim 1'de Greenpeace'in dünyadaki kirliliğe dikkat çekmek için 12 Mayıs 2017 tarihinde Filipinler'de yaptığı bir balina maketi görülmektedir (Morales, 2017).

Resim 1. Filipinler'de çevre kirliliğine dikkat çekmek için yapılan balina maketi

Bu çalışmada, sürdürülebilir üretim yapan dört işletmenin raporları incelenerek sürdürülebilir üretim için yapılması gereken çalışmalar belirlenmiştir. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı çalışmada, İstanbul Sanayi Odası verilerine göre 2015 yılında Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu içinde yer alan ilk dört otomotiv firmaları olan Ford, Renault Tofaş ve Hyundai'nin raporlarını sürdürülebilir üretim kapsamında ele alınmıştır. Çalışma ile sürdürülebilir üretim konusunda işletmelere yol gösterilmesi ve ileride yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Krajnc ve Glavič (2003) çalışmasında çevre kirliliğinin asıl nedeni, sanayileşmiş ülkelerdeki üretim ve tüketim olarak görülmektedir. Sürdürülebilirliğin sağlanması, endüstriyel süreçlerde, kullanılan kaynakların türü ve miktarında, atıkların arıtılmasında, emisyonların kontrolünde ve üretilen ürünlerde değişiklik yapılmasını gerektiğini ifade etmektedirler. Çalışmada, şirketin sürdürülebilirlik düzeyini ölçmede karşılaşılan zorluklardan biri, sürdürülebilirliğin hangi yönde değiştiğini belirlemektir.

Büyüközkan ve Vardaloğlu (2008) tedarik zinciri içinde sürdürülebilir üretimi açıklamıştır. Başarılı bir tedarik zinciri oluşturmak için yapılması gerekenleri ifade etmiştir.

Aracıoğlu (2010) çalışmasında sürdürülebilir üretimi tanımlayarak, yeni bir değerler dizisi olarak nitelendirilen sürdürülebilir üretimi, süreç ve yöntemler çerçevesinde işletmeleri bu yönde destekleyen bir yapı olarak ifade etmiştir.

Yavuz (2010) çalışmasında önce sürdürülebilirlik kavramını çeşitli boyutlarıyla ele almış; ekonomi bilimi çerçevesinde kalkınma boyutunu ve ardından sürdürülebilirliğin değerlendirilmesini incelemiştir.

Özsoy (2011) yaptığı çalışmada, tüketicilerin sürdürülebilir tüketim ve ürün ömrüne ilişkin değerleri ile dayanıklı tüketim mallarının ömrü

arasındaki ilişkileri incelemiştir. Yazar, ürün ömrüne ilişkin tüketici tercihleri, sürdürülebilir tüketime yönelik kişisel değerler ve demografik özellikleri dikkate alınarak bir model geliştirmiştir.

Önce ve Marangoz (2012) çalışmalarında pazarlamanın sürdürülebilir kalkınmaya nasıl katkıda bulunabileceğini anlamak ve sürdürülebilirlikteki rolünü açıklamak için uygulanabilir pazarlama stratejileri ve uygulamalarından yararlanılmasını önermektedir.

Tseng vd. (2013) çalışmasında, Asya'daki politika belirleyicileri tarafından “yukarıdan aşağıya” çevreci çabalarını sunmak ve analiz etmek ve tedarik zincirindeki şirketlerin “aşağıdan yukarıya” çabalarını analiz etmeye çalışmaktadır. Mevcut ve öngörülen iklim değişikliği üzerindeki etkilerin çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri bağlamında, düşük karbon fosil enerji sistemi içerisinde sürdürülebilir üretime yönelik toplumsal çabalar ele alınmaktadır.

Üstünışık (2014) çalışmasında, yeşil üretimin tanımını yaparak Türkiye için yeni bir yaklaşım olan yeşil üretimin makina sanayinde uygulanabilirliğini araştırmıştır. Ayrıca yeşil üretim sayesinde kaynak tasarrufu yapılabileceğini, atıklarının bertarafının sağlanabileceğini, verimlilik artışıyla rekabet avantajı yaratılabileceğini vurgulamıştır.

Turhan (2015) çalışmasında, yeşil lojistiğin içinde sürdürülebilir üretimi tanıtmış ve yapılan uygulamalardan örnekler vermiştir.

Akkoyun (2016) çalışmasında, sürdürülebilirlik kavramını inceleyerek sürdürülebilir üretimin üç boyutunu araştırmış; sürdürülebilir üretimi engelleyen faktörleri Kalite Yayılım Fonksiyonu ve Kalite Evi uygulaması ile incelemiştir.

Shibin vd. (2016) çalışmasında Hindistan'da bulunan bir otomotiv şirketindeki sürdürülebilir üretim çalışmalarını ele almıştır. Gerçek zamanlı çok

kriterli stratejik kapasite planlama problemini, metasezgisel optimizasyon yöntemi olan genetik algoritma metodu ile çözmüştür.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİM

Sürdürülebilirlik kelime anlamı olarak çevreye minimum zarar vererek ya da hiç vermeyerek, aynı zamanda verimliliği koruyarak uzun bir süre devam edebilme anlamına gelmektedir. Üretim ise kelime anlamı olarak belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal veya hizmet meydana getirmektir.

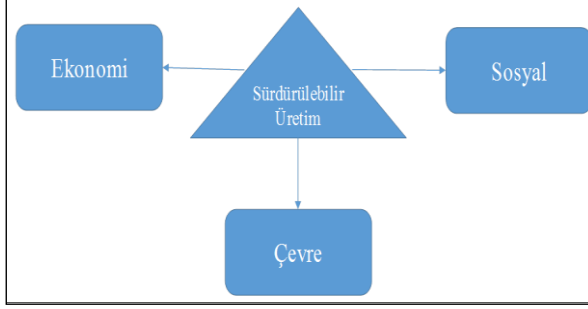
Sürdürülebilir üretim, tüm üretim faaliyetlerinin, çevre faktörleri dikkate alınarak ve çevreye gerekli duyarlılık gösterilerek gerçekleştirilmesidir. Sürdürülebilir üretim aynı zamanda kullanılan ürünlerin geri toplanarak çeşitli işlemlerden geçirilmesini ve ardından tekrar pazara sürülmesini de içermektedir (Özesen, 2009:29). Sürdürülebilir üretim farklı yöntemlerle kullanılmış ürünlerin tekrar kullanılmasını sağlayarak hem çevreye verilen zararı en az seviyeye indirmekte hem de hammadde kullanımını azaltmaktadır (Ayrancı, 2017:16).

Sürdürülebilir üretim, üretim faaliyetlerinin hem çevresel, hem sosyal, hem de ekonomik açıdan değerlendirildiği, ham malzemenin cevherden çıkarılmasından son ürün haline gelmesine kadar ve aynı zamanda ürünün ekonomik ömrü boyunca kamu sağlığı, refahı ve çevreye karşı olumsuz etkisinin en aza indirildiği bir üretim tarzıdır (Akkoyun, 2016:7).

Sürdürülebilir üretim,

- Enerjiyi ve doğal kaynakları kirlenme olmaksızın korumak,
- Ekonomik olarak tutarlılık,
- Çalışanlar, tüketiciler ve toplum için güvenlik ve sağlık,
- Tüm çalışanlar için toplumsal ve yaratıcı olarak ödüllendirici mal ve hizmetler yaratmaktır (Lowell, 2017).

Sürdürülebilir üretim toplum, ekonomi ve çevre kavramlarını içermektedir. Bu kavramların birbiri ile uyumlu ve dengeli olması gerekir. Üretimin sürdürülebilir olması, sürdürülebilirliğin içerdiği bu kavramlar arasında uyum ve dengenin sağlanması ve devam etmesiyle mümkün olabilir. Şekil 2.'de bu kavramlar arasındaki ilişkiler ifade edilmiştir (Turhan, 2015: 31).

Şekil 1. Sürdürülebilir üretimin üç kavramı

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR ÜRETİMİ UYGULAYAN İŞLETMELER

İstanbul Sanayi Odasının 2015 yılı için yaptığı “Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu 2015” araştırmasına göre en büyük dört otomotiv firması sırasıyla Ford Otomotiv Sanayi A.Ş., Oyak-Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş., Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş. ve Hyundai Assan Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.'dir. Bu rapora göre sırasıyla yukarıda adı geçen firmaların tanıtımı yapıлып, sürdürülebilir üretim adına yaptıkları uygulamalar açıklanacaktır (İstanbul Sanayi Odası, 2016).

4.1. Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.

Ford Motor Company, Henry Ford tarafından 1903 yılında Michigan'da kurulmuştur. Firma 6 kıtada ve 200 ülkede araç üretip dağıtmaktadır. Türkiye'de 1959 yılında otomotiv alanında faaliyet göstermek üzere Otosan A.Ş. kurulmuş İstanbul'da fabrikanın temeli atılmış, 2001 yılında Kocaeli'de 650 Milyon Amerikan Doları tutarındaki yatırım ile Ford Otosan fabrikası hizmete açılmıştır. Ford Otosan A.Ş. günümüzde 10.000'i aşkın kişiye

istihdam sağlamaktadır. İşletme 1.500 kişilik Ar-Ge mühendisi kadrosuyla Türkiye'nin otomotiv sektöründeki en büyük araştırma geliştirme organizasyonuna sahiptir (Özpeynirci, 2012).

Ford Otosan A.Ş.'nin sürdürülebilir üretim çerçevesinde yaptığı çalışmalar aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Ford, 2016):

- Isınma ve proses amaçlı yakıt olarak doğalgaz kullanılmaktadır. Yapılan ölçümlerde doğalgazın yasal olarak belirlenen limitlerin çok altında emisyon yaydığı ortaya çıkmıştır.

- İşletme, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardı, ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi Standardı ile ISO 14064 Sera Gazları Hesaplama ve Denetim Standardı yönetim sistemlerini takip etmektedir.

- Otomotiv fabrikalarının boya atölyelerinden kaynaklanan ve hava kirliliğinin en önemli sebeplerinden olan uçucu organik bileşiklerini azaltmak için su bazlı boya kullanmıştır.

- İşletme, atölyelerde 8-10 kişilik işçi gruplarından oluşan çalışma grubunun önerilerini değerlendirmiş ve uygulamıştır. Böylece çalışanların çevresel çalışmalara doğrudan katkısı sağlanmıştır.

- İşletme, tüketicilere ürünler ve üretim proseslerindeki çevresel uygulamaları aktarmak amacıyla 2 senelik periyotları içeren “Çevre Faaliyet Raporu” yayınlamaktadır.

4.2. Oyak-Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş.

Oyak-Renault Otomobil Fabrikaları A.Ş., 1969 yılında Türkiye'den Oyak ve Fransa'dan Renault grubunun katılımı ile kurulmuştur. Firma Renault marka binek araçların ve bu araçlara ait motor ve mekanik parçaların üretimi ve ihracatını gerçekleştirmektedir. Oyak-Renault 51'i Fransız Renault SA grubuna, %49'u ise Türk Oyak grubuna aittir. İşletmede üç vardiyada 6700 personel çalışmaktadır (Özçelik Sözer, 2017).

Oyak-Renault'nin sürdürülebilir üretim çerçevesinde yaptığı çalışmalar aşağıda belirtilmiştir (Alliance, 2014; Oyak, 2016):

- Atık yönetimi hedefi çerçevesinde 2015 yılında 2,000 ton atık yağın enerji amaçlı geri kazanımını sağlamıştır. Ayrıca evsel ve ambalaj atıklarının daha etkin biçimde ayrıştırılması ile geri dönüşüm oranının artırılması ve kişi başına düşen evsel atık miktarının %15 azalması sağlanmıştır.

- ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standartını takip etmektedir

- Üretimde kullanılan malzemeleri geri dönüşümden elde etmeye çalışmaktadır. Bu oran %33 tür.

- Üretimde sürdürülebilirliği devam ettirmek için işletme içinde komiteler kurulmuştur.

4.3. Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.

1968 yılında Koç Topluluğunun da kurucusu olan Vehbi Koç tarafından kurulmuştur. Koç Holding ve FCA-Fiat Chrysler Automobiles grubu Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş. üzerinde eşit hisseye sahiptir. Fiat'ın Avrupa'daki iki Ar-Ge merkezinden biri Tofaş'da bulunmaktadır. Türkiye'nin 5'nci büyük sanayi kuruluşu olan Tofaş, yılda 400 bin araçlık üretim kapasitesine ve 10.000 çalışana sahiptir. Bursa'da 350 bin m²'si kapalı olmak üzere toplam 1 milyon m² alan üzerinde faaliyet göstermektedir (Dumansızoğlu, 2015).

Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş., sürdürülebilir üretim kapsamında aşağıdaki uygulamaları yürütmektedir (Erdoğan, 2016; Tofaş, 2016):

- Boya üretim departmanında ön kurutma sürecinde kullanılması gereken sıcak hava güneş enerjisinden sağlanmaktadır.

- ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standartı ve ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi Standartı, ISO 14064 Sera Gazları Hesaplama ve Denetim Standartı yönetim sistemlerini takip etmektedir.

- Enerji verimliliği ve emisyon yönetimi konularında işletmenin genel müdürüne raporlama yapan komiteler kurulmuştur.

- Enerji verimliliğini artırmak için işletme içinde çeşitli projeler (örneğin gün ışığından azami yararlanmayı sağlayan aydınlatma otomasyonları) hazırlanmaktadır. 2015 yılı itibariyle proje sayısı 168'e ulaşmıştır.

- İşletmenin çevre ve enerji politikaları sürekli eğitimler yoluyla çalışanlarla paylaşılmaktadır.

4.4. Hyundai Assan Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.

Hyundai Motor Company, 1967 yılında Güney Kore'de kurulmuştur (Hyunda'nın kelime anlamı "şimdiki zaman"dır). Hyundai müteahhitiği otomobil, gemi yapımı, sigortacılık, elektronik, lojistik gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. İlk otomobili 1974 yılında üreten firma 30 Aralık 1994 tarihinde kurulan Hyundai Assan Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş. ortaklığı ile Türkiye pazarına girmiştir. 25 Eylül 1995'te Kocaeli'de fabrikanın temellerini atan ve 1997 yılının Temmuz ayında seri üretime başlayan Hyundai Assan 1 milyon m²'lik bir alanda faaliyet göstermektedir. Bunun 233 bin m²'si fabrika sahası, 108 bin m²'si ise kapalı alandır. 2015 yılı verilerine göre işletmenin 2800 çalışanı bulunmaktadır. Her yıl Kocaeli'nde üretilen 200.000'den fazla otomobili 40'dan fazla ülkeye ihraç etmektedir (Hyundai Assan, 2017).

Hyundai Assan Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.'nin sürdürülebilir üretim kapsamındaki uygulamaları aşağıda belirtilmiştir (Kibar Holding, 2016):

- ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardını takip etmektedir.
- Enerji verimliliğini artırmak için verimlilik projeleri uygulanmaktadır.

5. SONUÇ

İşletmeler rekabetçi pazar koşullarında, toplumun ve devletin giderek artan çevre hassasiyeti ile daha sürdürülebilir politika arayışına girmişlerdir. Bu arayışlardan birisi de sürdürülebilir üretim ile işletmelerin üretim faaliyetlerinde çevreye verdiği zararı en aza indirmektir. Bu çalışmada, Türkiye'de otomotiv sektöründe faaliyet gösteren en büyük dört işletmenin sürdürülebilir üretim konusunda yaptığı uygulamalar incelenmiştir. İncelenen tüm işletmeler

sürdürülebilir üretim ile ilgili çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler içinde ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standartı uygulanmasının dört işletmenin yürüttüğü ortak faaliyet olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir üretim konusunda Ford Otosan ve Tofaş'ın daha fazla çalışma yaptığı da dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada yapılan nitel araştırma sonucunda, üretim işletmelerine özellikle de otomotiv üretimi yapan işletmelere sürdürülebilir üretim konusunda duyarlılıklarının arttırılabilecekleri bazı uygulamalar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Ürünün ilk aşamasından tüketiciye sunulmasına kadar geçen her aşamasında çevresel etkilerin dikkate alınarak üretimin gerçekleştirilmesini sağlayan sistematik bir yaklaşım olan ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Standardını işletmeler tarafından takip edilmelidir.

- İşletmelerin enerji verimliliğini artırmak için gerekli olan sistemlerin kurulması, bu sistemlerin uygulanmasını ve sürekliliğinin sağlanmasını amaçlayan ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi Standardı kullanılmalıdır.

- İşletmelerin sera gazı emisyonlarını ölçmek, izlemek, raporlamak ve doğrulamak için oluşturulan ISO 14064 Sera Gazları Hesaplama ve Denetim Standardı takip edilmelidir.

- İşletmeler enerji verimliliğini artırmak için işletme içinde verimlilik proje ekipleri kurmalıdır ve oluşturulan ekiplerin projeleri uygulanmalıdır.

- İşletmeler tarafından oluşturulan çevre ve enerji politikalarının sürekli eğitimlerle çalışanlarla paylaşılmalıdır.

- Enerji verimliliği ve sera gazlarının emisyonlarının yönetimi konularında işletmelerin üst yönetimine raporlama yapan komiteler kurulmalıdır.

Yukarıda ifade edilen önerilerde görüldüğü gibi sürdürülebilir üretimin gerçekleştirilmesi için tüm çalışanların desteğinin sağlanması ve etkin raporlama sisteminin kurulması oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple işletmeler bünyelerinde bulunan insan kaynakları ile kalite ve dökümantasyon departmanına daha fazla önem vermelidirler.

KAYNAKÇA

- Akkoyun, A. Y. (2016). Sürdürülebilir üretimi engelleyen faktörlerin bulanık KFY yöntemi ile analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Alliance (2014). The Renault-Nissan alliance & sustainable manufacturing. Erişim Tarihi: 12.7.2017, <https://www.youtube.com/watch?v=YGxOfvBBih8>
- Amos, J. (2014). Antarktika'daki buzulların erime hızı iki katına çıktı. Erişim Tarihi: 20.7.2017, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140519_antarktika
- Aracıoğlu, B. (2010). Üretim/İşlemler yönetimi alanında yaşanan paradigmatik değişimler kapsamında sürdürülebilir üretim. Ege Akademik Bakış, 10 (1), 141-156.
- Büyüközkan, G. & Vardaloğlu, Z. (2008). Yeşil tedarik zinciri yönetimi. Lojistik Dergisi, (8), 66-73.
- Dumansızoğlu, N. (2015). İşte Tofaş'ın kısa tarihi!. Erişim Tarihi: 17.7.2017, <https://www.capital.com.tr/fotogaleri/tum-foto-galeriler/iste-tofasin-kisa-tarihi#1>
- Erdoğan, E. (2016). Tofaş, güneş enerjisinin üretimde doğrudan kullanımı ile avrupa birliği çevre ödülünü kazandı. Erişim Tarihi: 13.7.2017, <https://www.otopark.com/2016/06/tofas-gunes-enerjisinin-uretimde-dogrundan-kullanimi-ile-avrupa-birligi-cevre-odulunu-kazandi/>
- Ford (2016). Ford Otosan sürdürülebilirlik raporu 2015. Erişim Tarihi: 12.7.2017, https://www.fordotosan.com.tr/documents/icerik/surdurulebilirlik/FORD_OTOSAN_S_RAPORU_2015.pdf
- Google Inc. (2014). Efficiency. Erişim Tarihi: 26.11.2014. <http://www.google.com/green/efficiency/>.
- Hyundai Assan (2017). Hyundai Assan. Erişim Tarihi: 11.7.2017, <http://www.hyundai.com/tr/tr/Aboutus/LocalCompany/index.html>
- İstanbul Sanayi Odası (2016). Türkiye'nin 500 büyük sanayi kuruluşu – 2015. Erişim Tarihi: 11.7.2017, www.iso.org.tr/sites/1/content/500-buyuk-liste-2015.html
- Kibar Holding (2016). Kibar Holding sürdürülebilirlik raporu 2015. Erişim Tarihi: 10.7.2017, <https://www.kibar.com/assets/magazine/Surdurulebilirlik2015/katalog.html>
- Krajnc, D. & Glavič, P. (2003). Indicators of sustainable production. Clean technologies and environmental policy, 5 (3-4), 279-288.
- Moldavska, A. & Welo, T. (2017). The concept of sustainable manufacturing and its definitions: A content-analysis based literature review. Journal of Cleaner Production, 2017(166), 744-755.

- Morales, Y. (2017). Dead whale' in cavite aims to spread awareness on plastic pollution. Erişim Tarihi: 22.7.2017, <http://cnnphilippines.com/news/2017/05/12/dead-whale-cavite.html>
- Lowell (2017). What is sustainable production?. Erişim Tarihi: 18.7.2017, <http://www.sustainableproduction.org/about.what.php>
- Oyak (2016). OYAK 2015 faaliyet raporu sürdürülebilirlik bölümü. Erişim Tarihi: 5.7.2017, http://content.oyak.com.tr/oyakdosyalar/media/editor/files/surdurulebilirlik_2015.pdf
- Önce, A. G. & Marangoz, M. (2012). Pazarlamanın sürdürülebilir gelişmedeki rolü. International Conference on Eurasian Economies, 389-397.
- Özçelik Sözer, B. (2017). Kumaşı iyi olan her işi başarır. Erişim Tarihi: 9.7.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/kumasi-iyi-olan-her-isi-basarir-40529702>
- Özel, F. (2012). Sürdürülebilir üretim / sustainable production. Erişim Tarihi: 26.9.2018, <https://firatozel.wordpress.com/2012/12/11/surdurulebilir-uretim-sustainable-production/>
- OECD (2012). Sustainable manufacturing good practices. Erişim Tarihi: 26.9.2018, <https://www.oecd.org/innovation/green/toolkit/sustainablemanufacturinggoodpractices.htm>
- Özesen, E. (2009). Yeşil tedarik zinciri yönetimi ve ambalaj sanayinde bir uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özpeynirci, E. (2012). Otomotivde ilke imza atıyor dünyaya 100 milyon dolarlık 'mühendislik' ihraç ediyor. Erişim Tarihi: 17.7.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/otomotivde-ilke-imza-atiyor-dunyaya-100-milyon-dolarlik-muhendislik-ihrac-ediyor-20892706>
- Özsoy, T. (2011). Tüketicinin sürdürülebilirliği : ürün ömrüne yönelik tüketici tutum ve davranışları üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Shibin, K. T., Gunasekaran, A., Papadopoulos, T., Childe, S. J., Dubey, R., & Singh, T. (2016). Energy sustainability in operations: an optimization study. The International Journal of Advanced Manufacturing Technology, 86(9-12), 2873-2884.
- Üstünişik, N. Z. (2014). Türkiye imalat sanayinde yeşil imalatın uygulanabilirliği: makine imalat sanayi örneği. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı İktisadi ve Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Tofaş (2016). TOFAŞ sürdürülebilirlik raporu 2015. Erişim Tarihi: 14.7.2017, http://www.tofas.com.tr/tr/surdurulebilirlik/Raporlama/Tofas_KSS_2015TURKCE.pdf

Tseng, M. L., Tan, R. R., & Siriban-Manalang, A. B. (2013). Sustainable consumption and production for Asia: sustainability through green design and practice. *Journal of Cleaner Production*, (40), 1-5.

Turhan, E. (2015). Yeşil lojistik ve bir örnek uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Walsh, N., Formanek, I., Loo, J. & Phillips, M. (2016). How our throwaway culture is turning paradise into a graveyard. Erişim Tarihi: 01.08.2018, <http://edition.cnn.com/interactive/2016/12/world/midway-plastic-island/>

Yardımcı Mısıır, T. (2014). Karadeniz'de balık türleri yok oluyor. Erişim Tarihi: 21.7.2017, <http://aa.com.tr/tr/ekonomi/karadenizde-balik-turleri-yok-oluyor/188173?amp=1>

Yavuz, A. (2010). Sürdürülebilir Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(10), 63-68.

Türkiye'nin Son 10 Yılda En Çok İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkelerin Hiyerarşik Kümeleme Analizi İle Gruplandırılması ve Değerlendirilmesi

Alaiddin KOŞAR^{1*}

Geliş Tarihi/Received: 29.08.2018

Araştırma Makalesi/Research Article

Kabul Tarihi/Accepted: 02.10.2018

ÖZET

İhracat, bir ülke sınırları içerisinde üretilen mal ve hizmetlerin yabancı ülkelere döviz karşılığında satılmasıdır. İthalat ise yurt dışında üretilen mal ve hizmetlerin başka bir ülkedeki alıcılar tarafından satın alınması anlamına gelmektedir. Türkiye'nin son 10 yıllık ihracat ve ithalat verilerine bakıldığında en çok ihracat yaptığı ülkenin Almanya; en çok ithalat yaptığı ülkenin Çin olduğu görülmektedir. Bu araştırmada Türkiye'nin son 10 yıl içerisinde en çok ihracat ve ithalat yaptığı 20 ülke sınıflandırmaya çalışılmıştır. Veriler, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) internet sitesinden alınmıştır. Araştırma amacına yönelik olarak hiyerarşik kümeleme analizi yapılmıştır. Bulgular, Türkiye'nin ihracat ve ithalat yaptığı ülkelerin 2 kümeye ayrıldığını göstermektedir. İhracatta Almanya, Birleşik Krallık, Irak ve İtalya A sınıfı ihracat yapılan ülkeler olarak belirlenirken; Çin, Almanya, Rusya ve ABD ithalat yapılan A sınıfı ülkeler olarak gruplanmıştır. İhracat ve ithalatta kalan diğer ülkeler ise B sınıfı ülkeler olarak belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: İhracat, İthalat, Hiyerarşik Kümeleme.

¹ Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

* Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: alaiddinkosar@mersin.edu.tr

The Grouping and Evaluation By Hierarchical Clustering Analysis Of The Country Which Turkey Export and Import Chiefly In The Last Decade

ABSTRACT

Exports are the goods and services which produced in one country and selling to foreign countries for foreign currency. Imports mean that goods and services which produced abroad are bought by buyers in another country. Referring to Turkey in the last decade of export and import data seen that the most exported country is Germany and the most imported country is China. This research has been tried to be classify 20 countries which most exports and imports with Turkey in the last decade. The data was taken from the TUIK's website. Hierarchical clustering analysis was carried out for research purpose. Results indicated that Turkey's exports and imports of the countries divided into two clusters. China, Germany, Russia and the United States are classified as class A countries in importing countries while Germany, United Kingdom, Iraq and Italy are classified as class A countries in exporting countries. Other countries that have been exporting and importing are classified as Class B countries.

Keywords: Export, Import, Hierarchical Clustering.

1. GİRİŞ

Ticaretin küreselleştiği ve ülkelerin tek başlarına ekonomik varlıklarını sürdürmelerinin neredeyse imkânsız olduğu çağımızda ithalat ve ihracat kavramları önem kazanmaktadır. İhracat, ülkelerin kendi sınırları içerisinde ürettikleri malları diğer ülkelere satması; ithalat ise yurt dışında üretilen ürünlerin bir başka ülke tarafından satın alınması şeklinde tanımlanabilir. İhracat ve ithalat değerleri arasında oluşan farklar da dış ticaret açığı ya da fazlası yaratmaktadır. Bir ülkenin yaptığı ihracat, ithalattan fazla olduğunda dış ticaret fazlası; ithalat ihracattan fazla olduğunda ise dış ticaret açığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin son 10 yıllık ihracat ve ithalat verilerine bakıldığında hem ihracatın hem de ithalatın inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir.

2008'den 2017 yılı sonuna kadar olan süreçte toplamda 1.388.195.824 \$ ihracat yaptığı ve bundaki en büyük payın Almanya'ya ait olduğu görülmektedir. İthalatta ise yine aynı süreçte 2.139.313.756 \$ değerinde ithalat yaptığı ve en büyük payın da Çin'e ait olduğu görülmektedir. Dış ticaret açısından bakıldığında ise ithalatın ihracattan 751.117.932 \$ daha fazla olduğu görülmekte ve bu rakam aynı zamanda dış ticaret açığını da ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin son 10 yıl içerisinde (2008-2017) en çok ihracat ve ithalat yaptığı ülkeleri kendi aralarında gruplandırarak hangi ülkelerin ihracatta ve ithalatta ön plana çıktığını, hangi ülkelere yapılan ihracat ve ithalatın rakamsal değerler olarak birbirine benzediğini görmektir. Bu çalışma, gerek kamu sektörü gerekse özel sektör açısından yapılan ticaretlerin istatistiki olarak görülmesi, gelecek dönemlerde yapılacak yatırımlar ya da varsa fırsat yaratılabilecek ülkeleri görmelerine yardımcı olması açısından önemlidir. Literatürde bu tip bir çalışmanın olmayışı da araştırmamızın önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda Türkiye'nin son 10 yıl içerisinde (2008-2017) en çok ihracat ve ithalat yaptığı ilk 20 ülke kendi içerisinde kümelerle ayrılmıştır. Bu kümeler hangi ülkelerin ihracatta ve ithalatta daha büyük öneme sahip olduğunu ve ayrılan kümelerin ithalat ve ihracat ortalamalarının görülmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda hangi ülkelerle olan ticaret ilişkilerimizin birbirine benzediğini de bu araştırmada görme şansı olmuştur.

2. TÜRKİYE'NİN İHRACAT DEĞERLENDİRMESİ

İhracat, işletmelerin ürettikleri mal ve hizmetlerin dış pazarlara sunması ve satmasıdır (Bradley, 1995: 349). Başka bir ifade ile mal veya hizmetleri bir ülkeden başka ülkeye satılmaları veya kullanmaları için gönderilmesi sürecidir (Griffin ve Putsay, 2005: 346). İhracat, birçok ülke ve o ülkedeki firmalar için önemli bir ekonomik gösterge sayılmaktadır. İhracat, kapasite kullanımını, kârlılığı ve piyasaya olan güveni arttırmasının yanı sıra

ticaret dengelerini ve yaşam kalitesini de iyileştirmektedir (Barker ve Kaynak, 1992: 27).

Günümüz rekabet ortamında gelişmekte olan bir ülkenin küresel krizlerden en az düzeyde etkilenmesinin temel koşulu, rekabet gücü getirecek ve bunu sürdürülebilir kılacak üretim ve ihracat yapısının olmasıdır. Ayrıca, dış ticaretin ürün ve ülke bazında çeşitlendirilmesi de ülkelerin dış rekabet gücünün artmasını ve şoklardan en az düzeyde etkilenmesini sağlayacaktır (Erkan ve Sunay, 2016: 1824).

Türkiye için ihracat; ekonomik problemleri aşabilmesi, halkın refah düzeyinin artırılabilmesi, dünya ticaretinde önemli bir noktaya gelebilmesi için vazgeçilmez bir olgudur. İhracata dayalı kalkınmanın bir parçası olarak, ihracatı teşvik etme ve teknik yardım programları ekonomik büyümeyi destekleyici bir araç olarak ihracatta karşılaşılan hem iç hem dış engellere hitap edecek şekilde tasarlanmıştır (Atayeter ve Erol, 211: 2).

Türkiye ihracatının son 10 yıllık dönemine bakıldığında en çok ihracat yapılan ülkenin Almanya olduğu görülmektedir (132.683.623 \$) ve bu ihracat payı son 10 yıllık ihracatın ortalama %9.57'sini oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr). İhracatta Almanya'nın ilk sırayı almasının nedenleri başında coğrafik yakınlık gösterilebilir. Türkiye'de kurulan Alman firmalarının etkisi, kur farkı nedeniyle çoğu tekstil ve gıda ürünlerinin Türkiye'de daha ucuz olması, orada yaşayan Türk vatandaşlarının kültür ve alışkanlıklarına uygun olan ihtiyaçlarını Türkiye'den sağlamaları Almanya'yı ihracat yapılan ülkeler arasında birinci sıraya yerleştirmede önemli etkenler olarak gösterilebilir.

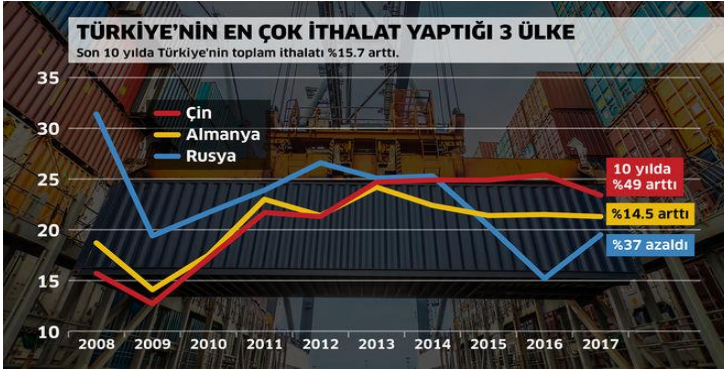
3. TÜRKİYE'NİN İTHALAT DEĞERLENDİRMESİ

İthalat, başka ülkelerde üretilen ve ithalatı serbest olan, ithalat ve gümrük mevzuatına uygun olarak ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasıdır (Birincioğlu, 2017: 4). Gelişmekte olan ülkeler, sanayileşmelerini gerçekleştirmek için makine, teçhizat ve bazı hammaddelerini ithalat yolu ile karşılamaktadırlar. Sermaye yetersizliği, teknolojik gelişimin az olması gibi

nedenlerden dolayı gerekli yatırımlarını yapamayan ülkeler dış alıma yönelmek durumunda kalmaktadırlar (Yurdakul, 2014: 14).

1980'li yıllardan sonra Türkiye'de dışa açılma süreci hızlanmış ve ithalatı yasak olan ürünlerin yasaklarının kaldırılıp ülkeye girmeye başlaması ile ithalat artışı ortaya çıkmış ve dış ticaret açığını da beraberinde getirmiştir (Cenger ve Çütcü, 2018: 489-490).

Son 10 yıllık verilere bakıldığında Türkiye'nin en çok Çin'den ithalat yaptığı görülmektedir (211.793.786 \$) ve bu ithalat payı son 10 yılın ithalatının ortalama %9.9'unu oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr). Elektronik ve teknolojik ürünlerin pek çoğunun Çin'den ithal edilmesi Çin'in ithalatta ilk sırada yer almasını sağlamaktadır.

Şekil1: Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı 3 ülke
Kaynak: www.bloomberght.com

Şekil 1 Türkiye'nin son 10 yılda en çok ithalat yaptığı 3 ülkenin verilerini göstermektedir. 3 ülke için de ithalat değerleri yıllara göre inişli çıkışlı bir grafik sergilemiştir. Son 10 yılda Çin'den yapılan ithalatta %49'luk; Almanya'dan yapılan ithalatta ise %14.5'lik artış ortaya çıkmıştır. Rusya'dan yapılan ithalatta %37'lik azalış meydana gelse de Rusya en çok ithalat yapılan ilk 3 ülke arasında kalmayı başarmıştır.

4. METODOLOJİ

Araştırma, nicel araştırma çerçevesinde şekillendirilmiştir. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, odaklanılan konunun ayrıntılı olarak incelenmesini ve anlaşılmasını sağlayacak belirli özelliklere ve karakteristiklere sahip gruplar tarafından oluşturulur (Ritchie vd., 2003: 78). Bu araştırmada da kullanılan ölçüt Türkiye'nin son 10 yıl içerisindeki en çok ihracat ve ithalat yaptığı 20 ülkenin istatistiki göstergeleridir. Araştırma kapsamında ikincil veri toplanmıştır. Bu veriler, TÜİK'in internet sitesinden "dış ticaret" konulu istatistiki göstergelerden elde edilmiştir. Veriler 2008-2017 yılları arasındaki 10 yıllık süreci ve en çok ihracat-ithalat yapılan ilk 20 ülkeyi kapsamaktadır. Verilerin analizinde hiyerarşik kümeleme analizi kullanılmıştır. Hiyerarşik kümeleme, özellikle küçük örneklem (n<250) için uygundur (Çokluk vd., 2016: 142) ve kümeleme analizinde amaç örnek kütleli oluşturan birimlerin benzerliklerine göre kümelerde toplanmasını ve bu kümeleri tanımlayarak, yeni birimlerin hangi kümelere dahil edileceğinin saptanmasını sağlamaktır (Tekin, 2007: 266). Bu araştırmada da Türkiye'nin son 10 yılda en çok ihracat ve ithalat yaptığı 20 ülke, ihracat ve ithalatın toplam parasal miktarına göre alt kümelere ayrılmıştır.

5. BULGULAR

Araştırma kapsamında toplanan veriler ile öncelikle son 10 yılda parasal değer olarak Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı 20 ülkenin hiyerarşik kümeleme analizi yapılmıştır.

Tablo 1'e bakıldığında en çok ihracat yapılan ilk 20 ülkenin parasal değerlere göre iki kümeye ayrıldığı söylenebilir. Kümelere ayrılma işlemi yapılırken ülkelerle olan son 10 yıllık ihracat ve ithalat değerlerinin birbirlerine anlamlı seviyede yakın olmaları dikkate alınarak çözümlenmiştir. Bu kümeler, A sınıfı ihracat yapılan ülkeler ve B sınıfı ihracat yapılan ülkeler şeklinde adlandırılabilir. A sınıfı ihracat yapılan ülkelerin 4 tane olduğu görülmektedir. Bu ülkeler Almanya, Birleşik Krallık, Irak ve İtalya'dır. A sınıfı dışında kalan

diğer 16 ülke ise B sınıfı ihracat yapılan ülkeler şeklinde nitelendirilebilir. Son 10 yıla bakıldığında A sınıfı ülkelere yapılan ihracatın ortalama 93.730.117 \$; B sınıfı ülkelere yapılan ihracatın ise ortalama 34.519.140 \$ olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre sadece 4 ülkeye yapılan ihracatın (A sınıfı ihracat yapılan ülkeler) diğer 16 ülke ortalamasına göre 2.71 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Yani son 10 yılda yapılan toplam ihracatın parasal değeri olarak A sınıfı ülkeler, B sınıfı ülkelere göre anlamlı bir şekilde ayrılmaktadır.

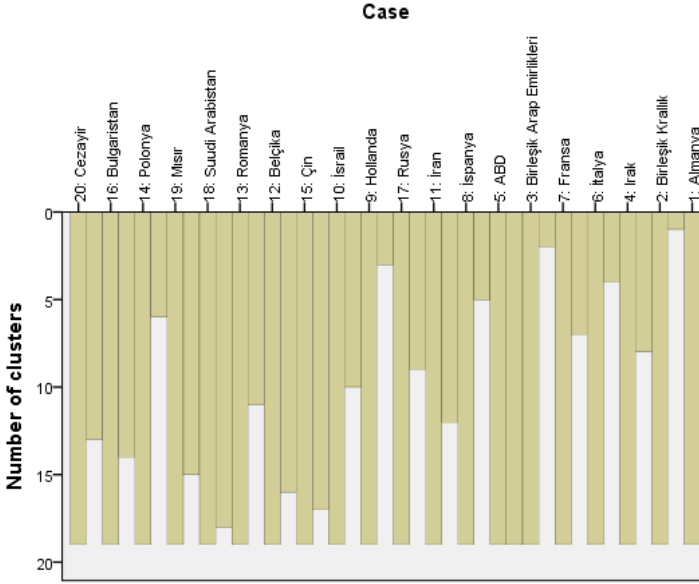
Tablo 1. Ülkelerin ihracat değerlerine göre kümeleneşmesi

<i>Ülkeler</i>	<i>Girdiği Küme Kategorisi</i>	<i>Son 10 Yıllık Toplam İhracat Değeri (\$)</i>	<i>A Sınıfı Ülkelerin Son 10 Yıllık İhracat Ortalamaları (\$)</i>
Almanya	1	132.683.623	93.730.117
Birleşik Krallık	1	88.711.224	
Irak	1	82.286.707	
İtalya	1	71.238.916	
			<i>B Sınıfı Ülkelerin Son 10 Yıllık İhracat Ortalamaları (\$)</i>
Birleşik Arap Emirlikleri	2	54.979.863	34.519.140
ABD	2	55.147.261	
Fransa	2	63.180.445	
İspanya	2	43.153.514	
Hollanda	2	31.825.529	
İsrail	2	24.920.183	
İran	2	40.577.627	
Belçika	2	24.459.541	
Romanya	2	28.413.246	
Polonya	2	20.536.207	
Çin	2	24.747.259	
Bulgaristan	2	19.216.242	
Rusya	2	47.936.998	
Suudi Arabistan	2	28.245.588	
Mısır	2	27.430.999	
Cezayir	2	17.535.741	

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Şekil 2 ihracata göre ülkelerin kümelere ayrılırken hiyerarşik olarak nasıl sıralandığını göstermektedir. Öncelikle son 10 yıllık ihracat değerlerinde Almanya ve Birleşik Krallığın birbirine benzediği görülmektedir. Sonraki aşamada bu iki ülkenin değerlerine en yakın olan Irak kümeye katılmaktadır. 3.

aşamada bu üç ülkenin ihracat değerlerine en yakın olan İtalya kümeye katılmaktadır. Bu ihracat değerlerindeki benzeşmelere bakarak son ülke olan Cezayir'e kadar her aşamada bir ülke daha katılmakta ve döngü bu şekilde devam etmektedir.

Şekil 2. İhracat değerlerine göre ülkelerin ağaç şeması grafiği

Tablo 2 en çok ithalat yapılan ilk 20 ülkenin parasal değerlere göre iki kümeye ayrıldığını göstermektedir. Bu kümeler, A sınıfı ithalat yapılan ülkeler ve B sınıfı ithalat yapılan ülkeler şeklinde adlandırılabilir. A sınıfı ithalat yapılan ülkeler Çin, Almanya, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Kalan diğer 16 ülke ise B sınıfı ithalat yapılan ülkelerdir. Son 10 yıla bakıldığında A sınıfı ülkelere yapılan ithalatın ortalama 191.984.535 \$; B sınıfı ülkelere yapılan ithalatın ise ortalama 46.846.078 \$ olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre sadece 4 ülkeden yapılan ithalatın (A sınıfı ithalat yapılan ülkeler) diğer 16 ülke ortalamasına göre 4.09 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Yani son 10 yılda yapılan toplam ithalatın parasal değeri olarak A sınıfı ülkeler, B sınıfı ülkelere göre anlamlı bir şekilde ayrılmaktadır.

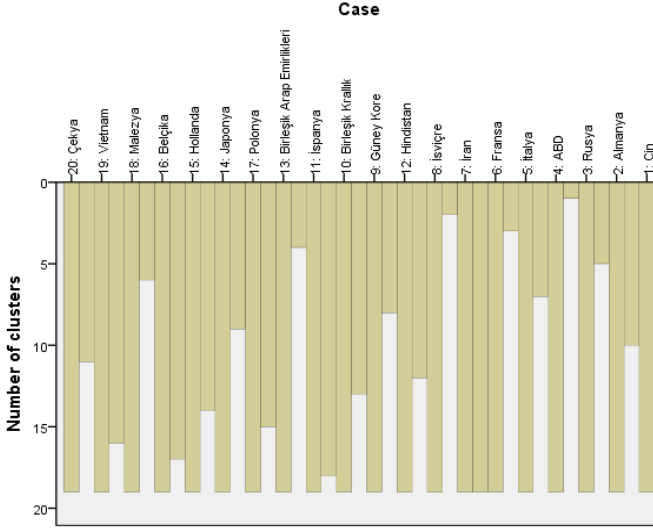

Tablo 2. Ülkelerin ithalat değerlerine göre kümelenmesi

<i>Ülkeler</i>	<i>Girdiği Küme Kategorisi</i>	<i>Son 10 Yıllık Toplam İthalat Değeri (\$)</i>	<i>A Sınıfı Ülkelerin Son 10 Yıllık İthalat Ortalamaları (\$)</i>
Çin	1	211.793.786	191.984.535
Almanya	1	205.400.093	
Rusya	1	228.424.452	
ABD	1	122.319.809	
			<i>B Sınıfı Ülkelerin Son 10 Yıllık İthalat Ortalamaları (\$)</i>
İtalya	2	112.313.879	46.846.078
Fransa	2	81.345.574	
İran	2	82.181.636	
İsviçre	2	46.380.501	
Güney Kore	2	57.619.750	
Birleşik Krallık	2	54.506.577	
İspanya	2	55.519.540	
Hindistan	2	50.966.510	
Birleşik Arap Emirlikleri	2	27.197.737	
Japonya	2	35.989.924	
Hollanda	2	32.964.065	
Belçika	2	34.169.366	
Polonya	2	28.904.590	
Malezya	2	15.309.542	
Vietnam	2	14.091.420	
Çekya	2	20.076.651	

Kaynak: www.tuik.gov.tr

Şekil 3 ithalata göre ülkelerin kümelere ayrılırken hiyerarşik olarak nasıl sıralandığını göstermektedir. Öncelikle son 10 yıllık ithalat değerlerinde Çin ve Almanya'nın birbirine benzediği görülmektedir. Sonraki aşamada bu iki ülkenin değerlerine en yakın olan Rusya kümeye katılmaktadır. 3. aşamada bu üç ülkenin ithalat değerlerine en yakın olan ABD kümeye katılmaktadır. Bu ithalat değerlerindeki benzeşmelere bakarak son ülke olan Çekya'ya kadar her aşamada bir ülke daha katılmakta ve döngü bu şekilde devam etmektedir.

Şekil 3. İthalat değerlerine göre ülkelerin ağaç şeması grafiği

6. SONUÇLAR

Türkiye'nin son 10 yılda en çok ihracat ve ithalat yaptığı ülkelerin sınıflandırılması ve bu ihracat ve ithalat rakamlarının görülmesi amacıyla yapılan bu çalışmada hiyerarşik kümeleme analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda hem ihracat yapılan ülkeler hem de ithalat yapılan ülkeler iki kümeye ayrılmıştır. Bu kümeler A sınıfı ihracat ve ithalat yapılan; B sınıfı ihracat ve ithalat yapılan kümeler şeklinde adlandırılmıştır. A sınıfı ihracat yapılan ülkeler Almanya, Birleşik Krallık, Irak ve İtalya olarak belirlenmiştir. Bu ülkelere son 10 yılda yapılan toplam ihracatın ortalaması ise 93.730.117 \$'dır. Aynı zamanda ağaç şeması grafiğine bakıldığında ise bu 4 ülke ile olan ihracat ilişkilerinin parasal değer olarak birbirine benzediği görülmektedir. B sınıfı ihracat yapılan ülkeler ise Birleşik Arap Emirlikleri, ABD, Fransa, İspanya, Hollanda, İsrail, İran, Belçika, Romanya, Polonya, Çin, Bulgaristan, Rusya, Suudi Arabistan, Mısır ve Cezayir olarak belirlenmiştir. Bu B sınıfı ihracat yapılan ülkelere ise son 10 yılda ortalama 34.519.140 \$ değerinde ihracat yapıldığı görülmektedir. İthalat açısından bakıldığında ise Çin, Almanya, Rusya ve ABD A sınıfı ithalat yapılan ülkeler olarak ortaya çıkmıştır.

Bu ülkelerden son 10 yılda yapılan toplam ithalatın ortalaması ise 191.984.535 \$'dır. Aynı zamanda ağaç şeması grafiğine bakıldığında ise bu 4 ülke ile olan ithalat ilişkilerinin parasal değer olarak birbirine benzediği görülmektedir. B sınıfı ithalat yapılan ülkeler ise İtalya, Fransa, İran, İsviçre, Güney Kore, Birleşik Krallık, İspanya, Hindistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Japonya, Hollanda, Belçika, Polonya, Malezya, Vietnam ve Çekya olarak belirlenmiştir. Bu B sınıfı ithalat yapılan ülkelerden ise son 10 yılda ortalama 46.846.078 \$ değerinde ithalat yapıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Atayeter, C. & Erol, A. (2011). Türkiye'de uygulanmakta olan ihracat teşvikleri. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 1-26.
- Barker, A. T. & Kaynak, E. (1992). An empirical investigation of the differences between initiating and continuing exporters. *European Journal of Marketing*, 26(3), 27-36.
- Birincioğlu, E. (2017). İthalat ve İşsizlik İlişkisi: Türkiye Örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis.
- Bradley, F. (1995). *International Marketing Strategy*. U.S.A. : Prentice Hall.
- Cenger, H. & Çütücü, İ. (2018). İthalattaki Değişimin Genç İşsizliğe Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches*, 8, 485-503.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkan, B. & Sunay, Z. F. (2016). Türkiye'nin İhracatının Yoğunlaşma Perspektifinde Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi-Journal of the Human and Social Science Researches*, 5(7), 1823-1842.
- Griffin R. W. & Putsay, M. W. (2005). *International Business*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). "Designing and Selecting Samples". Jane Ritchie ve Jane Lewis (Ed.). *Qualitative Research Practice*. (77-108). London: Sage Publications.
- Tekin, V. N. (2007). *Spss Uygulamalı Bilimsel Pazarlama Araştırmaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, E. M. (2014). Türkiye'de İthalatın Gelişimi ve İthalatın Yapay Sınır Ağları Yöntemi İle Tahmin Edilebilirliğine Yönelik Bir Analiz. Yayınlanmamış doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Koşar, A.

www.tuik.gov.tr

www.bloomberght.com

Finansal Okuryazarlık ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

Funda KIRAN^{1*}, Özlem ÇETİNKAYA BOZKURT², Hakan TUNÇ³

Geliş Tarihi/Received: 13.09.2018
Kabul Tarihi/Accepted: 11.10.2018

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı finansal okuryazarlık ve girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Belirlenen amaç doğrultusunda nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği ile Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu ile Bucak İşletme Fakültesi'ndeki 397 öğrenciden veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler amaca uygun hazır bir istatistik programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analizlerin yanı sıra, bağımsız Örneklem T- Testi, ANOVA, çoklu karşılaştırma Scheffe Testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Sonuç olarak; finansal okuryazarlık ve girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin mevcut olmadığı görülmüştür. Ayrıca cinsiyet, kredi kartı faiz oranı bilgisi ve internet bankacılığı kullanımı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık mevcutken; kredi kartı sahipliği ve emeklilik hesabının bulunmasıyla finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Elde edilen bir başka bulguya göre; cinsiyet ve ailede girişimci bulunması ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; yakın çevrede girişimci bulunması ile okuduğu sınıfla ve bölümlerle girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur.

Anahtar kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Girişimcilik, Girişimcilik Niyeti.

¹ Arş. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü

^{*} Sorumlu yazar/Corresponding author
E-mail/e-ileti: fkiran@mehmetakif.edu.tr

² Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü

³ Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü

The Relationship Between Financial Literacy and Entrepreneurship Intention: A Research on University Students

ABSTRACT

The main purpose of this study is determining the relationship between financial literacy and entrepreneurial intent. In the direction of designated purpose, 397 data were gathered from Mehmet Akif Ersoy University Zeliha Tolunay Applied Technology and Business Administration School and Bucak Business Administration Faculty with questionnaire technique which is one of quantitative research methods. The obtained data were analyzed with an appropriate statistical program. In the analysis of the data, descriptive analyzes were used as well as independent sample T-test, ANOVA, multiple comparison Scheffe Test and correlation analysis. As a result; no statistically significant relationship between financial literacy and entrepreneurial intentions was found. In addition, it was detected that gender, knowledge about credit card interest rate and internet banking usage is differentiated to financial literacy level while the presence of credit card ownership and pension account is not differentiate to it. According to another finding obtained, entrepreneurship intention is not correlated with gender and entrepreneur presence in the family, while intention of entrepreneurship is correlated with presence of entrepreneurs in the close environment, class and department that they read.

Keywords: Financial Literacy, Entrepreneurship, Entrepreneurship Intention.

1. GİRİŞ

Son yıllarda ekonomide küreselleşmeyle birlikte artış gösteren ekonomik krizler nedeniyle finansal okuryazarlığın önemi günümüzde bir kat daha artmıştır. Bu niteliğin hem bireylerin günlük yaşamlarına hem de devletlerin ekonomisine yön verebilecek güçte olduğu fark edilmiş ve buna istinaden önlemlere, konuyla ilgili çalışmalara başlanmıştır. Dolayısıyla ekonomiye yön veren girişimcilerin, üst düzey yöneticilerin, politikacıların finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olması artık bir zorunluluk halini almıştır.

Geleceğin potansiyel girişimcisi olan öğrenciler, iş dünyasında gerekli olan diğer niteliklere sahip olmak için harcadıkları çabalarını finansal

okuryazarlık seviyelerini de arttırmaya yönelik; temel düzeydeki finans ve ekonomi bilgisine sahip olmak, finansal tablolar hakkında yorum yapmak, kazançlı yatırımların yapılabilmesi için ekonomiyi takip edebilme becerisini edinmek için de göstermelidir.

Girişimci adaylarının gelecekte girişiminin uzun ömürlü ve kazançlı olması; fırsatları görebilmesine, doğru finansal enstrümanları kullanmasına, yerinde yatırımlar yapmasına, pazarı ve rakiplerini anlamasına, geleceğini planlamasına bağlıdır ve finansal okuryazarlık tüm bunlara olanak sağlayacaktır.

Alan yazın ile ilgili çalışmalara bakıldığında ise, finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin yapılan araştırmaların son yıllarda yoğunluk kazandığı görülmektedir. Örneğin; kamu çalışanları (Şahin ve Barış, 2017; Gutnu ve Cihangir, 2015; Öztürk, 2014), hane halkı (Fettahoğlu, 2015; Güler ve Tunahan, 2017), öğrenciler (Çam ve Barut, 2015; Alkaya ve Yağlı, 2015; Kılıç, vd. 2015) gibi farklı grupların finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmeye yönelik çalışmalar dikkati çekmektedir. Ancak; potansiyel girişimci adayı öğrencilerin girişimcilik niyeti ile finansal okuryazarlık seviyesi arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar yok denecek kadar azdır. Buradan hareketle araştırmada finansal okuryazarlık düzeyi ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlanmıştır. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu ve Bucak İşletme Fakültesi'ndeki 397 öğrenciye uygulanan çalışma girişimcilik niyeti ile finansal okuryazarlık düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik güncel bilgi sağlamış ve girişimci adaylarının sahip olduğu düşünülen bir niteliğin mevcudiyeti sorgulanmıştır. Ayrıca, bazı demografik değişkenlere göre, finansal okuryazarlık düzeyi ile girişimcilik niyetinin farklılaşp farklılaşmadığına da bakılmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Finansal Okuryazarlık

Alanyazında finansal okuryazarlık terimiyle ilgili fikir birliğine ulaşılmış bir tanım bulunmamaktadır. Birçok araştırmacı terimi farklı şekillerde açıklamıştır. Hatta terimin kendisinde dahi fikir birliği mevcut değildir ve ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. ABD, Avusturya ve birçok ülkede finansal okuryazarlık (financial literacy) olarak geçen terim, İngiltere’de ve Kanada’da finansal yeterlilik (financial capability) olarak kullanılmaktadır. Ayrıca finansal farkındalık (financial awareness) veya ekonomi yazarlığı (economy literacy) kavramları da yazarlar veya kurumlar tarafından kullanılmaktadır (Dağdelen, 2017).

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’ne akredite olan Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği’ne göre finansal okuryazarlık; “kişinin para kullanma ve yönetimi hakkında bilgiyle değerlendirme yapması ve etkili karar verme yetisi” ve “bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumu”dur (Sezici ve Çelikkol, 2016: 421). Finansal Hizmetler Kurumu, Ulusal Sürekli Yetişkin Eğitim Enstitüsü, ANZ bankası, Avustralya’daki yetişkin okuryazarlık konseyi ve birçok araştırma kuruluşu tarafından kabul gören Noctor ve arkadaşlarının (1992) tanımına göre ise, “finansal okuryazarlık, paralarını yönetme sürecinde bireylerin değerlendirmelerini bilinçli bir şekilde yapması ve kararları efektif bir şekilde almasıdır” (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na göre finansal okuryazarlık ise; “Bir bireyin kişisel bütçesini yönetme sürecinde etkin ve bilinçli kararlar alabilmesini sağlayan temel finansal bilgiye sahip olması ve bu kararları uygulayarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma yetisidir”. Bu tanıma göre, finansal okuryazarlık yalnızca bilgiyi anlama, yorumlama ve karar verme aşamalarını kapsamamaktadır. Finansal okuryazarlık finansal kararlarla alakalı bilginin araştırılması, değerlendirilmesi ve yarar getirecek şekilde kullanılması aşamalarını da içermektedir (Sezici ve Çelikkol, 2016: 421).

Finansal okuryazarlığın önemi ve gerekliliği aşikârdır. Tasarrufun ne kadar olacağı, nasıl değerlendirileceği, kredi kartı kullanımı ve alternatiflerinin karşılaştırılması, emekli birikimlerinin değerlendirilmesi, en uygun kredinin temin edilmesi gibi konular finansal okuryazarlığın günlük yaşantıda dahi ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir (Dağdelen, 2017: 9). DeLaune ve arkadaşlarının 2010 yılında yapmış olduğu araştırma sonucuna göre, bireylerin finansal eğitimdeki eksiklikleri tüketici kredi borcunda %59,4 oranında bir artışa neden olmaktadır (Gutnu ve Cihangir, 2015: 417). Jariwara ve Sharma (2011) ise finansal okuryazarların daha fazla tasarruf ettiklerinden ve riskleri daha doğru değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir (Ergün vd., 2014: 850). Hayta (2011) ise finansal bilgi ve becerisi olmayan bireylerin borçlarını geciktirme ya da iflas etme eğilimlerinin finansal bilgi ve becerisi olan bireylere göre daha yüksek olduğundan bahsetmektedir (Saraç, 2014: 9).

Finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olması ve bireylerin finansal araçları doğru kullanması sadece bireyler açısından değil aynı zamanda ülkesinin ekonomisi açısından da önemlidir (Dağdelen, 2017: 18). Buna istinaden birçok ülke bu konuya dikkat çekmiş ve finansal okuryazarlık oranları belirlenmeye çalışılmıştır. OECD bünyesinde kurulan Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği, ülkelerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek amacıyla bir anket hazırlamış ve Türkiye'nin aralarında olmadığı 4 farklı kıtada 14 farklı ülkeye uygulayarak ülkelerin finansal bilgi skorunu ölçmüşlerdir. Sonuçlara göre ülkelerin bir kısmında yüksek finansal okuryazarlık seviyesine ulaşan kişi sayısı % 50'nin altında kalmış ve hiçbir ülkede yüksek finansal okuryazarlık oranını elde eden katılımcı sayısı %70'i geçmemiştir (Kılıç vd., 2015: 132). Merkez Bankasının verilerine göre ise, Türkiye'deki yetişkinlerin %51'i finansal sistemin dışındadır ve Türk Ekonomi Bankasının Finansal Okuryazarlık Endeksi çalışmasına göre Türkiye'nin puanı %59,9'dur (Fettahoğlu, 2015: 102). Sayısal verilerden ve 2008 krizinde de görüldüğü üzere finansal okuryazarlık düzeyi hem az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hem de gelişmiş ülkelerin bir sorunudur. Günümüzde birçok ülke düşük finansal okuryazarlık seviyesinin ve kredilere kolay erişimin getirmiş olduğu aşırı borçluluk ve yetersiz tasarruf sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (Şahin ve

Barış, 2017: 80). Ayrıca finansal okuryazarlık oranının düşük olması sonucu sermaye birikiminin ve uygun kredi kullanımının yoksunluğu nedeniyle yatırımlar ve girişimler düşük kalmaktadır (Karataş, 2017: 13). Aynı zamanda yanlış karar alan bireylerin finans sektöründen uzaklaşmasıyla, finans sektöründe kaynak hacmi daralmaya gitmekte finans sektöründen fon elde eden reel sektörün küçülmesiyle birlikte de işsizlik artmakta, ekonomik büyüme yavaşlamakta ve hatta durmaktadır (Şahin ve Barış, 2017: 80).

2.2. Girişimcilik Niyeti

Girişimcilik niyetini Krueger ve Carsrud (1993), bireyin girişimci çabalarıyla kendi işini kurma yönündeki uğraşlarına olan bağlılığı şeklinde ifade etmiştir (Şeşen ve Basım, 2012: 22). Davranışın olmazsa olmazlarından biri olan niyet, girişimcilik faaliyetlerinin en önemli, en güçlü göstergelerinden biridir (Çetinkaya Bozkurt, 2014: 32). Girişimcilik niyetini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Örneğin; başarıma duygusu, saygınlık kazanma isteği, kâr elde etme isteği, bağımsızlık isteği ise girişimci niyetini pozitif yönde etkileyen faktörleri oluşturmaktadır (Gencay, 2017: 41-42). Ayrıca yapılan araştırmalar demografik ve çevresel özelliklerin de girişimcilik niyeti üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Cinsiyetin, yaşın, aile gelirinin, geçmiş iş deneyiminin, yakın çevresinde girişimci mevcudiyetinin, ailedeki kararlara katılma düzeyinin, bireylerin girişimcilik niyeti üzerinde etkisi olduğunu göstermiştir (Şeşen ve Basım, 2012; Çelik vd., 2014, Kalkan, 2011; Gürel vd., 2010; İrmış ve Barutçu, 2012). Ek olarak kişilik özellikleriyle ilgili yapılan araştırmalar, risk alma eğiliminin, belirsizliğe toleransın (Gencay, 2017), kontrol odağının, özyeterliliğin (Şeşen ve Basım, 2012; Ergun Özler vd., 2017) dışı dönüklülüğün (Başol vd., 2011) girişimcilik niyeti üzerinde etkisini doğrulamaktadır.

2.3. Finansal Okuryazarlık ve Girişimcilik Niyeti

Alan yazında finansal okuryazarlık ve girişimcilik niyeti arasındaki ilişkiyi bulmayı amaçlayan çalışma sayısı oldukça azdır ve yapılan çalışma sonuçları çeşitlilik göstermektedir. Seyrek ve Gül (2017) üniversite

öğrencilerinde finansal okuryazarlık seviyeleri ve girişimcilik niyetleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, finansal okuryazarlığın girişimcilik niyeti üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Sezici ve Çelikkol (2016) ise girişimcilik tutumunun ve finansal okuryazarlığın girişimcilik eğilimi üzerinde doğrudan etkisini ve bu ilişkide algılanan sosyal desteğin aracı etkisini incelemeyi amaçladığı çalışmada, Seyrek ve Gül'ün (2017) çalışmasının aksine, finansal okuryazarlık düzeyi yüksekliğinin, girişimcilik eğilimleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu tespit etmiştir.

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Amacı ve Önemi

Finansal okuryazarlığın gündelik yaşamda bile bireylere katkıları mevcutken; ekonominin yapıtaşlarından olan, hem şirketlere hem de ülke ekonomisine yön veren girişimciler ve girişimci olma niyeti taşıyan kişiler için önemi ve gerekliliği oldukça açıktır. Bu doğrultuda yapılan çalışmada; geleceğin potansiyel girişimcileri olarak üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ile girişimcilik niyetleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Finansal okuryazarlık ve girişimcilik niyeti konusunda da yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması çalışmanın değerini arttırmaktadır.

3.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anket formu toplam 38 sorudan oluşmaktadır ve üç bölümdür. Birinci bölümde finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek amacıyla 17 soru yer almaktadır. Bu bölümde Kılıç ve arkadaşlarının (2015) çalışmasında kullanılan sorulardan yararlanılmıştır. Ayrıca araştırmacılar tarafından oluşturulan sorular eklenmiştir. Katılımcılardan bu sorulara olan yargılarını belirtecek “doğru”, “yanlış” ve “bilmiyorum” seçeneklerinden uygun olanının işaretlenmesi istenmiştir.

Anketin ikinci bölümünde ise girişimcilik niyetini ölçmek amacıyla Linan ve Chen tarafından geliştirilen, Şeşen ve Basım (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 6 maddeli ölçek kullanılmıştır. Ölçekte öğrencilerden ifadelerle katılım derecelerini gösterecek 1'le 5 (1: Kesinlikle Katılmıyorum... 5: Kesinlikle Katılıyorum) arasındaki seçenekleri işaretlemeleri istenmiştir.

Anket formunun son kısmında ise öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, bölümü, sınıfı, öğrenim türü, ailesinin eğitim durumu, ailelerinde ve yakın çevrede girişimcinin mevcudiyeti, ailesinin aylık geliri, kredi kartı kullanma durumu, kredi kartlarının aylık faiz oranı bilgisi, emeklilik hesabı mevcudiyeti ve internet bankacılığı kullanım durumu ile ilgili kapalı uçlu sorular yer almaktadır.

3.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evrenini Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu ve Bucak İşletme Fakültesinde eğitimine devam eden toplam 2800 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma örneklemi, tesadüfî olmayan kolayda örneklem alma yöntemi kullanılarak oluşturulmuştur ve 397 öğrenciye ulaşılmıştır. Çalışmada temel hipotezleri temsil eden değişkenlere güvenilirlik testi uygulanmıştır. Güvenirlik analizi için, Cronbach's alpha (α) katsayısı hesaplanmıştır. Bu katsayının 0,70'ten büyük olması istenir (Özdemir, 2013). Çalışmada Cronbach's Alpha testi sonucu 0.69 çıkmış olup bu sonuç analize tabi tutulacak verilerin güvenilirlik açısından uygun olduğunu göstermektedir.

3.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen hipotezler şu şekilde sıralanmıştır:

H₁: Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır.

H₂: Öğrencilerin demografik özellikleri ve bazı değişkenleri ile finansal okuryazarlık seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2a}: Öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2b}: Öğrencilerin kredi kartı faiz oranı bilgisi ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2c}: Öğrencilerin internet bankacılığı kullanımı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2d}: Öğrencilerin kredi kartı sahipliği durumu ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2e}: Öğrencilerin emeklilik hesabına kayıt durumu ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2f}: Öğrencilerin okuduğu bölümler ve finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{2g}: Öğrencilerin ailelerinin gelirleri ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H₃: Öğrencilerin demografik özellikleri ve bazı değişkenleri ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3a}: Öğrencilerin sınıf durumu ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3b}: Öğrencinin yakın arkadaş/tanıdık çevresinde girişimcinin olması ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3c}: Öğrencinin aile bireyinin girişimci olması ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3d}: Öğrencilerin cinsiyeti ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3e}: Öğrencinin okuduğu bölüm ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

H_{3f}: Öğrencinin ailesinin gelir durumu düzeyi ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık vardır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Araştırmanın Örneklemine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre; katılımcıların % 53,7’si kız, % 46,3’ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %69’u 18 -21 yaş aralığındayken %31’i 22-30 yaş grubundadır. Katılımcıların okudukları bölümlere göre dağılımlarına bakıldığında ise %24,9’unun İşletme, %16,1’inin Uluslararası Ticaret, %31,2’sinin Yönetim Bilişim Sistemleri ve % 27,8’sini Muhasebe ve Finansal Yönetim bölümü öğrencileri olduğu görülmektedir. Öğrencilerin % 51’inin 1. ve 2. sınıfta ve %47,6’sının 3. ve 4. sınıfta öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır. Öğrencilerin ailelerinin eğitim durumları incelendiğinde ise çoğunluğun ilköğretim mezunu (ilköğretim mezunu anne = % 67; ilköğretim mezunu baba = %56) olduğu görülmektedir. Ailesinde, arkadaşlarında veya yakın çevresinde girişimci mevcudiyetine bakıldığında ise, oranların yarıdan fazla olduğu görülmektedir. Aylık gelir dengeli bir dağılım göstermekle birlikte 3000 ve altında geliri olan aile oranı %70’dir. Kredi kartı kullanan öğrenci çoğunlukta, faiz oranlarını bilen öğrenci oranı % 36,5 seviyesinde kalmıştır. Tablo 1’e göre, bireysel emeklilik sisteminde kaydı bulunan öğrenciler (%13,4) azınlıkta kalmış olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin %86,6’sının ise internet bankacılığını kullandığı tespit edilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kız	213	53,7
	Erkek	184	46,3
Yaş	18 – 21	274	69
	22 – 30	123	31
Bölüm	İşletme	99	24,9
	Uluslararası ticaret	64	16,1
	Yönetim Bilişim Sistemleri	124	31,2
	Muhasebe ve Finansal Yönetim	110	27,8
Sınıf	1. ve 2. Sınıf	208	51,4
	3. ve 4. Sınıf	189	47,6
Öğretim Türü	Örgün Öğrenim	162	40,8
	İkinci Öğrenim	235	59,2
Babanın eğitim durumu	Okur yazar değil	2	0,5
	Okuryazar	16	4
	İlköğretim	223	56,2
	Lise	106	26,7
	Üniversite	45	11,3
	Lisansüstü	5	1,3
Annenin eğitim durumu	Okur yazar değil	20	5
	Okuryazar	13	3,3
	İlköğretim	267	67,3
	Lise	77	19,4
	Üniversite	19	4,8
	Lisansüstü	1	0,3
Ailede girişimci mevcudiyeti	Evet	195	49,1
	Hayır	202	50,9
Yakın arkadaş / tanıdık çevrede mevcudiyeti	Evet	272	68,5
	Hayır	125	31,5
Ailenin aylık geliri	0 – 1600 TL	95	23,9
	1601 – 2000 TL	84	21,2
	2001 – 3000 TL	95	23,9
	3001 – 4000 TL	47	11,8
	4001 – 5000 TL	32	8,1
	5001 TL ve üzeri	44	11,1
Kredi kartı kullanım durumu	Evet	229	57,7
	Hayır	168	42,3
Kredi kartı aylık faiz oran bilgisi	Evet	145	36,5
	Hayır	252	63,5
Bireysel emeklilik sistemine katılım durumu	Evet	53	13,4
	Hayır	344	86,6
İnternet bankacılığı kullanma durumu	Evet	344	86,6
	Hayır	53	13,4

4.2. Girişimcilik Niyetine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, sınıfı, ailede girişimcilerinin mevcudiyeti ve yakın arkadaş / tanıdık çevresinde girişimcinin

mevcudiyeti ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını bulmak amacıyla ilk olarak verilerin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Analizlerde kullanılacak uygun testin belirlenebilmesi için verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleriyle incelenmiştir. Bu testler sonucunda verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Ancak verilerin çarpıklık ve basıklık (skewness ve kurtosis) değerlerine bakıldığında, bu değerlerin -1 ve +1 aralığında kaldığı görülmüştür (Tablo 3). Bu durumda verilerin normal dağıldığı kabul edilmiş (Tabachnick ve Fidell, 2013) ve araştırmada T-testi kullanılmıştır. Yapılan T-testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; cinsiyet ve girişimci aile üyesi ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; yakın arkadaş veya tanıdık çevre ve okuduğu sınıfla girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur. 1. ve 2. sınıf öğrencilerinin girişimcilik niyeti ortalaması (ort. = 3,56; s.s.=1,06), 3. ve 4. sınıfta okuyan öğrencilerin ortalamasından (ort.=3,31; s.s.=1,04) yüksektir. Başka bir deyişle; küçük sınıfların girişimcilik niyeti büyük sınıflara göre daha yüksektir. Ayrıca yakın arkadaş veya tanıdık çevresinde girişimci olan öğrencilerin girişimcilik niyeti ortalaması (ort. =3,53; s.s. =1,09), olmayan öğrencilerin girişimcilik niyeti ortalamasından (ort. =3,24; s.s = 0,96) yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar; yakın çevresinde girişimci olan kişilerin girişimcilik niyetinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla; T-testi sonuçlarına göre H_{3a} ve H_{3b} hipotezi kabul edilirken H_{3c} ve H_{3d} hipotezleri reddedilir (Tablo 2).

Tablo 2. Bağımsız örneklem T testi sonuçları – girişimcilik niyeti

Değişkenler		N	Ort.	S.S.	S.D.	T	P
Cinsiyet	Erkek	213	3,51	1,14	394,36	1,49	,137
	Kız	184	3,35	0,94			
Sınıf	1.ve 2.	208	3,56	1,06	395	2,337	0,02
	Sınıf	189	3,31	1,04			
	3.ve 4.						
	Sınıf						
Ailede girişimci	Evet	195	3,51	1,12	395	1,377	,169
	Hayır	202	3,37	0,99			
Yakın arkadaş/ tanıdık çevresindeki girişimci	Evet	272	3,53	1,09	271,29	2,7	,007
	Hayır	125	3,24	0,96			

Öğrencilerin bölümleri ve ailesinin gelirleri ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını anlamak için ise ANOVA testi yapılmıştır. Bu testin iki temel varsayımı mevcuttur (Büyüköztürk, 2007: 47). Varsayımlarından ilki modele ilişkin bağımsız değişkenlerin normal dağılımsıdır. -1 ve +1 aralığında olduğu gözükken basıklık ile çarpıklık (skewness ve kurtosis) değerleri değişkenlerin normale yakın dağıldığını gösterirken (Tablo 3) ANOVA testinin bir diğer varsayımı olan varyansların homojen dağılıması gerekliliği ise Levene Testi yardımıyla incelenmiştir. Tablo 3’de Levene istatistiği ve Levene testi olasılık değeri verilmiş olup bu değer 0,05 kritik değerinin üstünde olması varyansların homojen dağıldığını göstermektedir (Kalaycı, 2005: 219).

Tablo 3. Bölümlere ve ailelerin gelirine ilişkin bazı istatistikler – girişimcilik niyeti

		N	Ort.	S.S.	Skewness	Kurtosis	Levene İstatistiği	Olasılık Değeri
Bölümler	İşletme	99	3,80	0,94	-,429	-,379	1,96	0,119
	Uluslararası Ticaret	64	3,37	1,22				
	Yönetim Bilişim Sistemleri	124	3,35	0,97				
	Muhasebe ve Finansal Yönetim	110	3,25	1,07				
Gelir	0 – 1600 TL	95	3,42	1	1,79	0,114		
	1601 – 2000 TL	84	3,56	1,08				
	2001 – 3000 TL	95	3,35	0,95				
	3001 – 4000 TL	47	3,45	1,06				
	4001 – 5000 TL	32	3,31	1,21				
	5001 TL ve üzeri	44	3,55	1,25				

Tablo 4 de tek faktörlü varyans testi sonuçları verilmiştir. Tek Faktörlü varyans analizi sonuçları farklı bölümlerdeki öğrencilerin girişimcilik niyetleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Yani, girişimcilik niyeti bölümlere göre değişiklik göstermektedir. Bu durumda H_{3e}

hipotezi desteklenmektedir (Tablo 4). Ayrıca Tablo 4’de öğrencilerin ailelerinin gelir durumu düzeyi ile girişimcilik niyeti arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Olasılık değerinin (p) 0,05’den büyük çıkması sebebiyle H_{3f} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 4. Tek faktörlü varyans analizi tablosu - girişimcilik niyeti

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	P
Bölüm	Gruplar arası	18,05	3	6,017	5,589	0,001
	Gruplar içi	423,05	393	1,076		
Gelir	Gruplar arası	3,06	5	0,612	0,546	0,741
	Gruplar içi	438,05	391	1,12		

Farklılıkların hangi bölümler için geçerli olduğunu gösteren Scheffe Testi sonuçları ise Tablo 5’de verilmiş olup Uluslararası Ticaret, Yönetim Bilişim Sistemleri ve Muhasebe ve Finansal Yönetim bölümleri arasında girişimcilik niyetine yönelik anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Ancak İşletme bölümü öğrencileri ile diğer bölümler arasında girişimcilik niyetine dair anlamlı bir farklılık mevcuttur. Tablo 3’de ortalamalara bakıldığında işletme bölümü öğrencilerinin girişimcilik niyeti ortalamasının diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir (ort.=3,8; s.s.=0,94). Sonucun bu şekilde çıkması işletme bölümünde okuyan öğrencilerin potansiyel birer girişimci olduğu düşünülerek ders programının hazırlanması ve buna yönelik eğitime ağırlık vermesi sebebine dayandırılabilir. Araştırmaya katılan işletme dışındaki diğer bölümlerde ise daha çok sektöre yönelik çalışan yetiştirmeye odaklanılmaktadır.

Tablo 5. Çoklu karşılaştırma Scheffe testi sonuçları - girişimcilik niyeti

<i>Bölgümler</i>	<i>İşletme</i>	<i>Uluslararası Ticaret</i>	<i>Yönetim Bilişim Sistemleri</i>	<i>Muhasebe ve Finansal Yönetim</i>
<i>İşletme</i>			*	*
<i>Uluslararası Ticaret</i>				
<i>Yönetim Bilişim Sistemleri</i>	*			
<i>Muhasebe ve Finansal Yönetim</i>	*			

4.3. Finansal Okuryazarlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Çalışmada katılımcıların finansal okuryazarlık seviyelerinin bazı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Bağımsız örneklem T testi sonuçları – finansal okuryazarlık seviyesi

Değişkenler		N	Ort.	S.S.	S.D.	t	P
Cinsiyet	Erkek	213	1,22	0,24	383,19	7,31	0,00
	Kız	184	1,07	0,17			
Kredi kartı sahipliği	Evet	229	1,16	0,23	395	1,24	0,215
	Hayır	168	1,14	0,21			
Kredi kartı faiz oranı bilgisi	Evet	145	1,20	0,23	395	3,60	0,00
	Hayır	252	1,12	0,21			
Emeklilik hesabına kayıt	Evet	53	1,16	0,25	395	0,28	0,777
	Hayır	344	1,15	0,22			
İnternet Bankacılığı kullanımı	Evet	344	1,16	0,23	395	2,33	0,020
	Hayır	53	1,09	0,2			

Öncelikle verilerin normal dağılımı incelenmiş olup basıklık ve çarpıklık değerlerinin +1 ile -1 aralığında olduğu görülmüştür (Tablo 7). Daha sonra cinsiyet, kredi kartı sahipliği, kredi kartı faiz oranı bilgisi, emeklilik hesabına kayıt ve internet bankacılığı kullanımı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını bulmak amacıyla T-

testi yapılmıştır. Yapılan T-testi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Buna göre cinsiyet, kredi kartı faiz oranı bilgisi ve internet bankacılığı kullanımı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık mevcuttur. Kredi kartı sahipliği ve emeklilik hesabına kaydın bulunmasıyla finansal okuryazarlık seviyesi arasında ise anlamlı bir farklılık yoktur. Sonuçlar incelendiğinde; erkeklerin finansal okuryazarlık bilgisinin (ort. = 1,22; s.s.=0,24) kızlara göre (ort. = 1,07; s.s.=0,17), kredi kartı faiz oranı bilgisine sahip olan öğrencilerin (ort. = 1,2; s.s.=0,23) bu bilgiyi bilmeyen öğrencilere göre (ort. = 1,12; s.s.=0,21) ve internet bankacılığı kullanan öğrencilerin (ort. = 1,16; s.s.=0,23) kullanmayan öğrencilere göre (ort. =1,09; s.s.=0,2) daha yüksek finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla; T-testi sonuçlarına göre H_{2a} , H_{2b} ve H_{2c} hipotezi desteklenirken, H_{2d} ve H_{2e} hipotezleri reddedilir (Tablo 6).

Tablo 7. Finansal okuryazarlık seviyesinin bölümlere ve ailelerin gelirine ilişkin ANOVA testi sonuçları

		N	Ort	S.S.	Skewness	Kurtosis	Levene İstatistiği	Olasılık Değeri
Bölümler	İşletme	99	1,08	0,2	0,235	-0,193	0,534	0,66
	Uluslararası Ticaret	64	1,14	0,22				
	Yönetim Bilişim Sistemleri	124	1,22	0,22				
	Muhasebe ve Finansal Yönetim	110	1,14	0,23				
Gelir	0 – 1600 TL	95	1,16	0,22	0,631	0,68		
	1601 – 2000 TL	84	1,12	0,23				
	2001 – 3000 TL	95	1,14	0,22				
	3001 – 4000 TL	47	1,16	0,2				
	4001 – 5000 TL	32	1,15	0,23				
	5001 TL ve üzeri	44	1,21	0,22				

Tablo 7’de ANOVA testinin iki temel varsayımı bu kısımda da incelenmiş olup, basıklık ve çarpıklık değerleri +1 ile -1 aralığında, Levene istatistiği olasılık değeri 0,05’den büyük çıkmıştır. Başka bir ifadeyle verilerin normal dağıldığı ve varyansların homojen olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 8. Tek faktörlü varyans analizi tablosu - finansal okuryazarlık seviyesi

	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	P
Bölüm	Gruplar arası	1,137	3	0,379	8,018	0,000
	Gruplar içi	18,58	393	0,047		
Gelir	Gruplar arası	0,25	5	0,51	1,014	0,409
	Gruplar içi	19,47	391	0,5		

Tablo 8’de katılımcıların bölümü ve gelir durumu ile finansal okuryazarlık arasındaki etkileşime dair varyans testi sonuçları verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyi okuduğu bölüme göre farklılaşmaktadır. Bu durumda H_{2f} hipotezi desteklenmektedir (Tablo 8). Ayrıca, Tablo 8’de öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyi ile gelir düzeyi durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Olasılık değerinin (p) 0,05’den büyük çıkması sebebiyle H_{2g} hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 9. Çoklu karşılaştırma Scheffe testi sonuçları - finansal okuryazarlık seviyesi

Bölgümler	İşletme	Uluslararası Ticaret	Yönetim Bilişim Sistemleri	Muhasebe ve Finansal Yönetim
İşletme			*	
Uluslararası Ticaret				
Yönetim Bilişim Sistemleri	*			*
Muhasebe ve Finansal Yönetim			*	

Tablo 9’da istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilen bölüm değişkeni içinde ikili farklılıkların tespiti için Scheffe Testi sonuçları

verilmiştir. Buna göre; İşletme ve Yönetim Bilişim Sistemleri bölümü öğrencileri ile Muhasebe ve Finansal Yönetim ile Yönetim Bilişim Sistemleri bölümü öğrencileri arasında finansal okuryazarlık seviyelerine yönelik anlamlı farklılık vardır. Bu sonuç yönetim bilişim sistemleri öğrencilerinin daha çok bilişim ağırlıklı dersleri alması, işletme ile muhasebe ve finans bölümü öğrencilerinin temel bilgisayar dersleri dışında bilişim dersleri almaması ekonominin daha çok dijital ortamlarda takibi açısından bir farklılığa neden olduğu düşünülmektedir. Diğer bölümler arasında ise finansal okuryazarlık seviyesine dair anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

4.4. Finansal Okuryazarlık Düzeyi ile Girişimcilik Niyetine İlişkin Bulgular

Son olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesi ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla Pearson Korelasyon Testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi ile girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Buna göre H_1 hipotezi reddedilmiştir. Fakat korelasyon katsayısının 0,5 olması; iki değişkenin artma ve azalma noktasında birlikte hareket ettiği pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişkinin varlığını göstermektedir (Kalaycı, 2005: 116).

Tablo 10. Pearson korelasyon testi sonuçları

		Finansal Okuryazarlık
Girişimcilik niyeti	Pearson İlişkisi	0,5
	P	0,323
	N	397

5. SONUÇ

Rasyonel olan bireylerin girişimcilik faaliyetlerinde maksimum getiri elde edebilmeleri için her türlü iktisadi veriyi analiz edebilecek yeteneğe sahip olmaları gerekmektedir. Günümüz yeni ekonomi koşullarında verilerin çok hızlı güncellenmesi, bu veriyi doğru analiz etmeyi zorlaştırırken, girişimciler bu süreçte bilişim teknolojileri başta olmak üzere her türlü yapay ve akıllı zekâyâ sahip ürünleri yardımcı olarak kullanmaktadır. Hatta günümüzde finansal

okuryazarlık internet ve akıllı telefonların gelişimi ile birlikte analitik bir savaşa dönüşmüştür.

Bu çalışmada potansiyel girişimci olarak üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyeti ile finansal okuryazarlık seviyesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ankete cevap veren öğrencilerin finansal okuryazarlık ortalaması 1,17 çıkmıştır (3' lü likert). 1,17 'nin ortalama değer olan 1 değerinden büyük çıkması genel olarak öğrencilerde finansal okuryazarlık eğiliminin varlığını göstermektedir. Ayrıca ankete cevap veren öğrencilerin girişimcilik niyetine ilişkin ortalaması da 3,43 çıkmıştır (5'li likert). Bu değer de 3'den büyük çıkmış olması öğrencilerin pozitif yönde girişimcilik niyetine sahip olduklarını göstermektedir.

Ayrıca araştırmaya katılanların girişimcilik niyeti ile finansal okuryazarlık düzeylerinin bazı değişkenlere ve demografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan çalışmada katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet, kredi kartı sahipliği, kredi kartı faiz oranı bilgisi, emeklilik hesabının olması, internet bankacılığı kullanımı, öğrencilerin okuduğu bölümler ve ailesinin gelir durumu değişkenlerine göre farklılaştığı düşünülmüştür. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesinin cinsiyete göre istatistiksel olarak farklılaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuç alanyazındaki diğer çalışmalarla da paralellik göstermektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015; Kılıç vd., 2015; Şantaş ve Demirgil, 2015). Ortalamalara göre erkeklerin finansal okuryazarlık seviyesi kızlarınkinden daha fazladır. Ayrıca, kredi kartı faiz oranı bilgisine sahip öğrencilerin bilmeyenlere göre ve internet bankacılığı kullanan öğrencilerin kullanmayan öğrencilere göre daha yüksek finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğu görülmüştür. Fakat kredi kartı ve emeklilik hesabına sahip olmanın finansal okuryazarlık seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmıştır. İnternet bankacılığını kullanmanın finansal okuryazarlık seviyesi üzerindeki etkisi Kılıç ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan çalışmayla da doğrulanmış olmakla birlikte yine, aynı çalışma sonucunda ortaya çıkan kredi kartı sahipliğinin finansal okuryazarlık

seviyesindeki anlamlı etkisi bu çalışmada reddedilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin neredeyse %90'ının emeklilik hesabı olmadığı tespit edilmiştir. Çalışma hayatına henüz adım atmamaları ve dolayısıyla düzenli gelirlerinin olmaması emeklilik hesabı oluşturmalarında çekimser kalmaları için bir neden oluşturabilir. Ayrıca teknolojiyle barışık yeni neslin internet bankacılığı kullanma oranlarının (%86,6) da çok yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ek olarak; aile gelirlerinin ve okudukları bölümlerin finansal okuryazarlık seviyeleri üzerinde farklılığa neden olup olmadığı incelendiğinde ise, ailelerin gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılıktan söz edilemezken, öğrencilerin okudukları bölümlerin finansal okuryazarlık seviyelerine göre farklılaştığı görülmüştür. Bölümlerdeki bu farklılaşma alanyazındaki çalışmalarla da doğrulanmaktadır (Şantaş ve Demirgil, 2015; Kılıç vd., 2015; Biçer ve Altan, 2016).

Girişimcilik niyetini etkileyen demografik özelliklere bakıldığında ise, öğrencilerin girişimcilik niyetinin okudukları sınıflara göre farklılaştığı düşünülmüş ve yapılan t testi sonrası bu durum doğrulanmıştır. Elde edilen sonuç alanyazınla paralellik göstermektedir. Seyrek ve Gül (2017) çalışmalarında 2. sınıf öğrencilerin en yüksek girişimcilik niyetine sahip olduğunu ve 4. sınıf öğrencilerin girişimcilik niyetlerinin diğer sınıflara oranla az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada da girişimcilik niyeti 1. ve 2. sınıfta yüksek bulunmuşken, 3. ve 4. sınıfta düşük olduğu tespit edilmiştir. Bölüm derslerini alan ve iş hayatına yaklaşan öğrencilerin iş seçiminde daha gerçekçi olmaya başlaması, girişimciliğin zorluklarını aldığı derslerle fark etmesi veya hâlihazırda başka iş ilişkilerine sahip olması son sınıfa yaklaşan öğrencilerin girişimcilik fikrine uzak durmasına neden olabilir. İlgili alanyazında ailede, arkadaş ya da yakın çevrede girişimci tanıdıkların bulunmasının da öğrenciler için bir isteklendirme faktörü olabileceği ve girişimcilik niyetlerini arttıracakı düşünülmüş olsa da araştırma sonuçları ailedeki girişimci bulunmasının, öğrencilerin girişimcilik niyetinde bir farklılık yaratmadığını göstermiştir. Ancak, arkadaş ve yakın çevredeki girişimci tanıdıkların ise girişimcilik niyetinde bir farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin girişimcilik niyetlerinde okudukları bölümlere göre

farklılaştığı hipotezini destekleyen bu çalışma Balkaya'nın (2017) bölümlerin girişimcilik niyetlerini etkilediği sonucuyla paralellik göstermiştir. Ayrıca, aile geliri yükseldikçe girişimcilik niyetinin de yükseldiği sonucuna birçok çalışmada ulaşılmış olsa da (Gencay, 2017; Şeşen ve Basım, 2012) bu çalışmada aile gelirinin bir farklılık yaratmadığı ortaya koymuştur. Fakat alanyazında bu sonuç ile örtüşen çalışmalar (Balkaya, 2017; Kalkan, 2011) da mevcuttur.

Sonuç olarak katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesi ile girişimcilik niyeti arasındaki ilişki test edilmiş olup Seyrek ve Gül'ün (2017) çalışmasında olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları yorumlanırken birtakım kısıtları da dikkate almak doğru olacaktır. Aynı konuyu farklı bölümleri, farklı üniversiteleri de kapsayan daha geniş örneklem gruplarıyla tekrarlanması yerinde olacaktır. Ayrıca niyetin her zaman davranışı getirmedeği bilgisine dayanarak bu çalışmanın kendi işini kurmuş girişimcilerle birlikte yapılmasının literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alkaya, A. & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 40 (8), 585-599.

Balkaya, E. (2017). *Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı Ve Girişimcilik Niyeti İlişkisi: Tral Bölgesi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Basım, H. N. & Şeşen, H. (2012). Demografik Faktörler ve Kişiliğin Girişimcilik Niyetine Etkisi: Spor Bilimleri Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 12 Özel sayı, 21 – 28.

Başol, O., Dursun, S. & Aytaç, S. (2011). Kişiliğin Girişimcilik Niyeti Üzerine Etkisi: Üniversiteli Gençler Üzerine Bir Uygulama. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri Ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13 (4), 7-22.

Biçer, E. B. & Altan, F. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4). 1501 – 1517.

- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. 7.Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çam, A. V. & Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7(4), 63 – 72.
- Çelik, A., İnce, M. & Bozyiğit, S. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Niyetlerini Etkileyen Ailesel Faktörleri Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 113-124.
- Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2014). Planlanmış Davranış Teorisi Çerçevesinde Öğrencilerin Girişimci Olma Niyetlerinin İncelenmesi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 27 – 47.
- Dağdelen, T. (2017). *Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Ve Aydın İlindeki Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Ergun Özler, N., Giderler, C. & Baran H. (2017). Öz Yeterlilik Ve Kontrol Odağının Bireylerin Girişimcilik Niyeti Üzerindeki Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 718 – 735.
- Ergün, B., Şahin, A. & Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34 (7), 847-864.
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli’nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67(3), 101 – 116 .
- Gencay, E. (2017). *Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Niyetine Etkisi: Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Gutnu, M. M. & Cihangir, M. (2015). Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 415- 424.
- Güler, E. & Tunahan, H. (2017). Finansal Okuryazarlık: Hanehalkı Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi (JOBS)*, 5(3), 79 – 104.
- Gürel, E., Altınay, L. & Daniele, R. (2010). Tourism Students’ Entrepreneurial Intentions. *Annals of Tourism Research*, 37 (3), 646–669.
- Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, 1.Baskı, Ankara.
- Kalkan, A. (2011). Kişisel Tutum, Öznel Norm Ve Algılanan Davranış Kontrolünün Girişimcilik Niyeti Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri

Üzerine Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2), 189-206.

Karataş, Ç. (2017). *Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesinde Merkez Bankalarının Rolü Ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İçin Bir Değerlendirme*. Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kılıç, Y., Ata, H. A. & Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 66 (2), 129 – 150.

Özdemir, A. (2013). *Yönetim Biliminde İleri Araştırma Yöntemleri ve Uygulamalar*. Beta Yayıncılık, İstanbul.

Öztürk, E. (2014). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Saraç, E. (2014). *Finansal Okuryazarlık Ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Sezici, E. & Çelikkol, M. M. (2016). Girişimcilik Tutumu ve Finansal Okuryazarlığın Girişimcilik Eğilimi ile Arasındaki İlişkide Algılanan Sosyal Desteğin Aracılık Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Avrasya Özel Sayısı, 436, 419.

Seyrek, İ. H. & Gül, M. (2017). Finansal Okuryazarlık Ve Girişimcilik Niyeti: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 103 – 118.

Şahin, M. & Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77 – 103.

Şantaş, F. & Demirgil, B. (2015). Ekonomi Okuryazarlığı Düzeyinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, 48 (1), 46 – 60.

Tabachnick, B. G. & L. S. Fidell (2013). *Using Multivariate Statistics*, (sixth ed.) Pearson, Boston.

Gıda ve Tekstil Sektörlerinin Karşılaştırmalı Finansal Analizi (2014-2016 Dönemi)

Harun ÖĞÜNÇ^{1*}

Geliş Tarihi/Received: 17.09.2017

Araştırma Makalesi/Research Article

Kabul Tarihi/Accepted: 27.09.2017

ÖZET

İmalat sektörü, bir ülkedeki vatandaşların kendi ihtiyacını karşılaması yanında dış ticaret dengesi için de temel gereksinim konumundadır. Dolayısıyla bu sektöre ait gelişmeler, ülke ekonomisine doğrudan yön vermektedir. Bu çalışmada iki önemli imalat alt sektörü olan gıda ve tekstil ele alınmış ve bu iki sektörün 2014, 2015 ve 2016 yıllarına ait finansal verileri, oran analizi aracılığıyla karşılaştırılmıştır. Mali tabloların işletme bazlı değil de sektör bazlı bir şekilde sunulması nedeniyle sektörlere ait veriler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından yayımlanan sektör bilançolarından elde edilmiş olup her bir alt sektör, işletme büyüklüklerine göre büyük, orta ve küçük ölçekli olmak üzere ayrı olarak belirlenen oranlar üzerinden değerlendirmeye tabi tutulup karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda küçük ölçekli işletmelerin genel olarak daha zor bir dönem geçirdiği görülürken gıda sektöründe kısa vadeli borç ödeme güçlüğü yaşanması, tekstil sektöründe ise alacak tahsil süresinin uzun olması temel sorunlar olarak dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler: Gıda Sektörü, Tekstil Sektörü, Oran Analizi.

---

¹Öğr. Gör., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar Teknolojileri Bölümü

*Sorumlu yazar/Corresponding author

E-mail/e-ileti: ogunc@mehmetakif.edu.tr

Comparative Financial Analysis of Food and Textile Sectors (2014-2016 Period)

ABSTRACT

In addition to meeting the needs of the citizens of the country, the manufacturing sector is also a basic requirement for foreign trade balance. Therefore, the developments in this sector give direct direction to the economy of the country. In this study, food and textiles were considered as two important manufacturing sub-sectors and the financial data for 2014, 2015 and 2016 of these two sectors were compared through the ratio analysis. Since the financial statements are published on a sector-based basis rather than on a business-based basis, sectoral data are obtained from the sector balance sheets issued by the Central Bank of the Republic of Turkey. In addition, each sub-sector has been evaluated and compared on the basis of the ratios determined separately, in large, medium and small scale according to the size of the enterprises. As a result of the findings, small-scale enterprises have generally experienced a more difficult period. Short-term debt payment difficulties in the food sector and long-term collection of receivables in the textile sector are seen as the main problems.

Keywords: Food Sector, Textile Sector, Ratio Analysis.

1. GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik sistemleri içerisinde ticaret işletmeleri ve hizmet işletmeleri çok önemli bir role sahiptir. Buna karşılık ithalata bağlılığı en aza indirmek ve temel gereksinimler noktasında kendi kendine yetebilen bir konuma sahip olarak hayatını devam ettirebilmek tüm toplumların en önemli amaçlarından biri olmalıdır ve bu da yeterli ve nitelikli emtia üretimini gerekli kılmaktadır. Çünkü yetersiz miktarda ve çeşitte üretim yapılması, ithalata daha fazla ağırlık verilmesine neden olmakta, dolayısıyla dış ticaret açığının yıldan yıla artış göstermesi kaçınılmaz bir hale gelmektedir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından düzenli bir şekilde hazırlanan sektör istatistikleri, Türkiye'deki sektörler için oldukça kapsamlı bir görünüm ortaya koymakta olup imalat ve imalat dışı sektörler olmak üzere iki ana bölüme ayrılan istatistiksel bir sınıflandırma yapılmakta ve tüm alt sektörler için ayrı ayrı detaylı bir şekilde bilanço, fon akım tablosu, gelir tablosu

ve finansal oranları araştırmacıların hizmetine sunulmaktadır. Çalışmada imalat sektörleri hakkında genel bazı bilgiler verildikten sonra sözü edilen istatistikler içerisinde en fazla firma sayısına sahip olan gıda ve tekstil firmalarına ait oranlar kullanılarak bu iki sektörün karşılaştırması yapılmıştır. Ancak bu istatistiklere konu olan verilerin sunulması işletmeler için zorunlu olmayıp isteğe bağılı bir şekilde TCMB ile paylaşılması nedeniyle elde edilen sonuçların, sektördeki tüm işletmeleri kapsadığı söylenemez.

2. LİTERATÜR TARAMASI

İşletmenin mevcut durumunun geçmiş dönemlerle, standart oranlarla ve sektör ortalamalarıyla kıyaslanmasına imkan sağlayan, dolayısıyla rekabet edebilme ve varlığını sürdürebilme açılarından hayati öneme sahip olan mali analiz tekniklerinin kullanılması sonucunda ortaya koyulan akademik çalışmaların bazıları aşağıda sıralanmıştır.

Gökçen (2004), enflasyonun mali tablo analizine etkilerini incelediği çalışmada öncelikle bilanço ve gelir tablosunda enflasyonun ne gibi etkilere sahip olduğu üzerinde durmuş sonrasında ise mali analiz tekniklerini örnekler eşliğinde açıklamıştır.

Altaş ve Giray (2005), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'na (İMKB) kayıtlı tekstil firmalarına ait finansal oranları kullanarak faktör analizi yapmış ve çalışmada mali başarısızlığın incelenmesinde en önemli oranın likidite olduğu belirlenmiştir.

Özgülbaş vd. (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada TCMB'nin yayımladığı özel hastane sektörüne ait mali tablolardaki kalemler kullanılarak oran analizi ve trend analizi aracılığıyla söz konusu sektörün finansal durumu belirlenmeye çalışılmış, ayrıca Mann-Whitney U testi ile finansal performansa etki eden faktörler üzerinde durulmuştur.

Uyar ve Okumuş (2010), İMKB'de işlem gören üretim şirketlerini ele aldıkları çalışmada küresel ekonomik krizden firmaların nasıl etkilendiğini finansal oranlar aracılığıyla ortaya koymaya çalışmışlardır.

Dumanoğlu ve Ergül (2010), İMKB’de işlem gören on bir teknoloji firmasının mali tablolarını kullanarak oran analizi yapmış ve bu oranlar üzerinden TOPSIS yöntemi aracılığıyla şirketlerin mali performansını ölçmüştür.

Özer (2012), bir eğitim ve araştırma hastanesine ait finansal tabloları kullanarak oran analizi ve karşılaştırmalı tablolar analizi yöntemlerini uygulamış ve elde edilen sonuçları yorumlamıştır.

Akın ve Ece (2013), İMKB’de işlem gören sigorta şirketlerini ele aldığı çalışmada bu şirketlerin 2006-2010 dönemine ait finansal performanslarını ölçmek amacıyla oran analizi ve karşılaştırmalı tablolar analizi yöntemlerini kullanmıştır.

Karadeniz vd. (2014), Borsa İstanbul’da (BİST) işlem gören dört spor şirketinin finansal performansını oran analizi yöntemiyle belirleyip bu şirketlerin iflas risklerini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Selimoğlu ve Orhan (2015), finansal başarısızlığın ölçülmesi amacıyla BİST’te işlem gören dokuma, giyim eşyası ve deri işletmelerine oran analizi ve diskriminant analizini uygulamıştır.

Akbulut ve Rençber (2015), BİST’te işlem gören imalat sektöründeki işletmelerin finansal performanslarını ölçmeyi amaçladığı çalışmada oran analizi ile TOPSIS yöntemlerini kullanmıştır.

Demir ve Çelik (2015), ihracat yapan firmalara ait mali tabloları incelediği çalışmada, bu firmaların mali tablolarını analiz ederek TCMB tarafından yayımlanan analizlerle karşılaştırmıştır.

Karadeniz vd. (2015), karayollarında yolcu taşımacılığı yapan işletmelere ait TCMB tarafından yayımlanan finansal oranları kullanarak oran analizi yöntemine göre söz konusu sektörün finansal durumunu yorumlamıştır.

İskenderoğlu vd. (2015), TCMB tarafından yayımlanan enerji sektörüne ait bilançoları kullanarak Türkiye’deki enerji sektörü ile Avrupa enerji sektörünün finansal analizini oran analizi yöntemini kullanarak gerçekleştirmiş ve sonuçları karşılaştırmıştır.

İltaş (2016), “işletme sermayesi gereksinimi ile nakde dönüşüm süresi, kaldıraç oranı, cari oran ve aktif kârlılığı arasında uzun dönemli eşbütünlüşme ilişkisinin varlığı”nı tespit etmeye çalışmış ve bu kapsamda TCMB tarafından yayımlanan sektör bilançolarından faydalanmıştır.

Hacıevliyagil ve Şit (2016), İmalat sektöründeki firmaların finansal oranları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada nakit oranı haricinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Karadeniz vd. (2016), TCMB tarafından yayımlanan konaklama sektörüne ait mali tablolardaki kalemlerde 2012, 2013 ve 2014 yıllarında meydana gelen değişimleri işletme büyüklüklerine göre karşılaştırmalı tablolar analizi tekniğini kullanarak incelemişlerdir.

Özolgun (2017), karşılaştırmalı tablolar analizi yöntemini bir örnek ile açıkladığı çalışmasında öncelikle mali analizin işletmeler için önemi üzerinde durmuş ve söz konusu yönetime göre ulaştığı sonuçları yorumlamıştır.

Ersöz (2017), bir üniversite ve bir büyükşehir belediyesine ait mali tabloları kullanarak kamu kurumlarında mali tablo analiz yöntemlerinin uygulanabilirliği üzerine bir çalışma yapmıştır.

Yapılan literatür araştırması sonucunda gıda ve tekstil sektörlerini bir arada değerlendirip finansal açıdan karşılaştıran herhangi bir çalışmaya ulaşılamaması nedeniyle bu çalışma önem arz etmekte olup literatürdeki eksikliğin kapatılmasına yardımcı olması beklenmektedir.

3. FİNANSAL ANALİZ

İşletmeler toplumsal yaşamın vazgeçilmez unsurlarından biri olup onlar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin doğrudan veya dolaylı olarak toplumun birçok tarafını ilgilendirdiği söylenebilir. Dolayısıyla faaliyet sonuçlarını yansıtan mali tablolar da sadece söz konusu işletmeyi değil, başta devlet olmak üzere birçok kesimi ilgilendirmektedir. Ancak mali tabloların oluşturulması tek başına çoğu zaman bir anlam ifade etmeyebilmekte veya

yetersiz kalabilmektedir. Örneğin dönem net kârının pozitif sonuçlanması, işletmeyi kârlı olarak göstermekten bu kârın ne kadarının esas faaliyet alanıyla ilgili olduğunun belirlenmesi, borç ödeme gücünün yeterli seviyede olup olmadığı, alacakların ortalama ne kadar sürede tahsil edilebildiği, geçmiş yıllardaki finansal performansın cari dönemde nasıl sonuçlandığı gibi verilerin ortaya koyulması için finansal analiz tekniklerinden faydalanılması gerekmektedir. Sözü edilen teknikler ise yatay analiz, dikey analiz, trend analizi ve oran analizi olmak üzere temelde dört yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sektörlere ait likiditeyi, kârlılığı, faaliyet durumunu ve mali yapıyı daha net bir şekilde ortaya koyması sebebiyle bu araştırmada oran analizi yöntemi kullanılarak karşılaştırma yapılmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Oran analizi, işletmenin mali tablolarındaki kalemler arasındaki ilişkinin matematiksel olarak ortaya koyulmasını sağlayan finansal bir analiz tekniği olup ulaşılan oranın tek başına yorumlanması yerine birden fazla oranın bir arada değerlendirilmesiyle daha sağlıklı bir açıklama yapılması mümkün olmaktadır. Elde edilen oranlar, daha önceden belirlenen standartlara uygunluğu açısından veya sektör ortalamasıyla karşılaştırılmasıyla daha anlamlı bir hal almaktadır (Karagül, 2013: 63-64). Ayrıca ulaşılan oranların işletmeye ait önceki dönem sonuçlarıyla karşılaştırılması sonucunda işletmenin yıldan yıla ortaya koyduğu değişimi gözler önüne sermesi açısından söz konusu yöntemin işletme yönetimine bilgi sağlamada önemli bir rol üstlendiği söylenebilir.

Kısa vadeli borç ödeme gücünü gösteren likidite oranları; varlıkların nereden finanse edildiğini gösteren mali yapı oranları; varlıkların devir süresini gösteren faaliyet oranları ve işletmenin çeşitli açılardan kârlılığını gösteren kârlılık oranları olmak üzere dört temel nokta üzerinden gerçekleştirilen oran analizi, işletmenin sadece bir dönemine ait finansal durumu ortaya koymakta olup, elde edilen oranların önceki yıllarla kıyaslanması daha anlamlı bir yorum yapılmasına imkan sağlamaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE KAPSAMI

Bu çalışmada imalat sektörü içerisinde oldukça büyük bir yere sahip olan gıda ve tekstil alt sektörlerine ait 2014, 2015 ve 2016 yıllarındaki finansal oranların karşılaştırılması ve yorumlanması amaçlanmaktadır. Sektör bilançolarına ait verileri düzenli bir şekilde sunan TCMB'nin yayımladığı mevcut son çalışma olması nedeniyle 2014-2016 dönemi çalışmada esas alınmıştır. Ayrıca sektör bilançolarındaki işletme sayısının ve dolayısıyla sektörlere ait mali verilerin kapsamının her dönem için farklılık arz etmesi nedeniyle önceki yıllara ait veriler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Söz konusu çalışma, gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda bu iki alt sektöre ait finansal oranların daha önce karşılaştırılmamış olması açısından önem arz etmekte olup, belirli yılları içermesi, belirli oranların kullanılması ve sadece TCMB ile finansal bilgilerini paylaşan işletmeleri içine alması nedeniyle çalışmanın kapsamı sınırlı düzeydedir.

5. ARAŞTIRMANIN UYGULANMASI

TCMB kapsamlı ve düzenli bilgi sağlamak amacıyla, 1990 yılından itibaren ülke genelindeki reel sektör firmalarına ait yıllık mali tabloları, ilgili firmaların gönüllü olarak katılımı sağlanarak yayımlamaktadır. Firmalardan “Yıllık Firma Bilgileri Formu” aracılığıyla detaylı bilgiler talep edilmekte olup bu form içerisinde firmanın unvanı, kuruluş tarihi, vergi numarası, firmanın faaliyette bulunduğu sektör, ortaklar gibi firma bilgilerinin yanında ilgili yıllara ait bilanço ve gelir tablosu şablonunun doldurulması ve yabancı para pozisyonuna ait bilgiler talep edilmektedir (www.tcmb.gov.tr, 2018).

TCMB'den elde edilen veriler, firmaların beyanı esas alınarak bir araya getirilmiş ve bu verilerle ilgili herhangi bir denetim yapılmamış olup sektörün tamamını temsil etmeyebileceği unutulmamalıdır. Ayrıca çalışmada ifade edilen küçük, orta ve büyük ölçekli firmalar için aşağıdaki net satış tutarları dikkate alınmıştır (TCMB Döviz-Euro Alış Kuru Ortalaması 3,0183 TL) (www3.tcmb.gov.tr/sector/2016, 2018).

- Küçük Ölçekli Firma: 10 milyon Euro'nun altında

- Orta Ölçekli Firma: 10 milyon Euro ile 50 milyon Euro arasında
- Büyük Ölçekli Firma: 50 milyon Euro'nun üzerinde

İmalat ve imalat dışı sektörler olmak üzere iki temel sınıflandırma yapılan TCMB sektör istatistikleri içerisinde, çalışmanın genel çerçevesini oluşturan imalat sektörü ele alınmış olup bu sektöre ait alt sektörler Tablo 1'de sıralanmıştır:

Tablo 1. İmalat sektörüne ait alt sektörler ve firma sayıları

Kodu	İmalat Alt Sektörleri	Firma Sayısı
C10	Gıda Ürünlerinin İmalatı	455
C11	İçeceklerin İmalatı	35
C12	Tütün Ürünleri İmalatı	16
C13	Tekstil Ürünlerinin İmalatı	380
C14	Giyim Eşyalarının İmalatı	213
C15	Deri ve İlgili Ürünlerin İmalatı	51
C16	Ağaç, Ağaç Ürünleri ve Mantar Ürünleri İmalatı (Mobilya Hariç)-Saz, Saman ve Benzeri Malzemelerden Örülerek Yapılan Eşyaların İmalatı	54
C17	Kağıt ve Kağıt Ürünlerinin İmalatı	82
C18	Kayıtlı Medyanın Basılması ve Çoğaltılması	27
C19	Kok Kömürü ve Rafine Edilmiş Petrol Ürünleri İmalatı	18
C20	Kimyasalların ve Kimyasal Ürünlerin İmalatı	137
C21	Temel Eczacılık Ürünlerinin ve Eczacılığa İlişkin Malzemelerin İmalatı	36
C22	Kauçuk ve Plastik Ürünlerin İmalatı	192
C23	Diğer Metalik Olmayan Mineral Ürünlerin İmalatı	272
C24	Ana Metal Sanayii	172
C25	Prefabrikasyon Metal Ürünleri İmalatı (Makine ve Teçhizat Hariç)	216
C26	Bilgisayarların, Elektronik ve Optik Ürünlerin İmalatı	33
C27	Elektrikli Teçhizat İmalatı	117
C28	Başka Yerde Sınıflandırılmamış Makine ve Ekipman İmalatı	201
C29	Motorlu Kara Taşıtı, Treyler (Römork) ve Yarı Treyler (Yarı Römork) İmalatı	113
C30	Diğer Ulaşım Araçlarının İmalatı	47
C31	Mobilya İmalatı	98
C32	Diğer İmalatlar	71
C33	Makine ve Ekipmanların Kurulumu ve Onarımı	21
TOPLAM		3.057

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr/sektor/2017/menu.php>, 2018.

Tablo 1 incelendiğinde görülmektedir ki 2014-2016 dönemi içerisinde imalat sektöründe mali tablolarını paylaşan toplam 3.057 firma yer almaktadır. Bunlar içerisinde 1.928 firma anonim şirket, 1.127 firma limited şirket olup ayrıca 2 firma ise kamu şirkettir. Bu sektörde 2.217 firma kâr ederken 839 firma ise zarar etmiştir. İmalat sektöründe mali tablo bilgilerini TCMB ile paylaşan firma sayılarına bakıldığında en fazla sayıda firmanın 455 firma ile gıda sektöründe olduğu, ikinci sırada yer alan tekstil sektöründe ise 380 firmanın bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda bu iki sektörün finansal oranları karşılaştırmaya tabi tutulmuş olup Tablo 2’de gıda ve tekstil sektörüne ait genel bilgiler sunulmuştur (<http://www3.tcmb.gov.tr/sector/2017/menu.php>, 2018).

Tablo 2. Gıda ve tekstil ürünlerinin imalatını yapan firmaların sayısal bilgileri

Firma Özellikleri		Gıda Ürünlerinin İmalatı		Tekstil Ürünlerinin İmalatı	
		Sayı	%	Sayı	%
İncelenen Firma Sayısı		455	100,0	380	100,0
Anonim Şirket Sayısı		284	62,4	227	59,7
Limited Şirket Sayısı		170	37,4	153	40,3
Kamu Şirketi Sayısı		1	0,2	0	0,0
Küçük Ölçekli Firmalar		173	100	173	100
	Anonim Şirket Sayısı	81	47	76	44
	Limited Şirket Sayısı	92	53	97	56
	Kâr Eden Firma Sayısı	119	69	107	62
	Zarar Eden Firma Sayısı	54	31	66	38
Orta Ölçekli Firmalar		191	100	162	100
	Anonim Şirket Sayısı	122	64	111	69
	Limited Şirket Sayısı	69	36	51	31
	Kâr Eden Firma Sayısı	147	77	121	75
	Zarar Eden Firma Sayısı	44	23	41	25
Büyük Ölçekli Firmalar		91	100	45	100
	Anonim Şirket Sayısı	81	89	40	89
	Limited Şirket Sayısı	9	10	5	11
	Kamu Şirketi Sayısı	1	1	0	0
	Kâr Eden Firma Sayısı	68	75	39	87
	Zarar Eden Firma Sayısı	23	25	6	13

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr>, 2018.

Tablo 2 incelendiğinde gıda sektöründeki firmaların tekstil sektöründekilere göre daha fazla oranda anonim şirket olarak faaliyet gösterdiği görülmektedir. Her iki sektörde de oransal olarak daha fazla sayıda küçük işletmenin zarar ettiği görülmektedir. En fazla kâr eden firmalar ise oransal olarak büyük ölçekli tekstil işletmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma kapsamında oran analizine ait belirli oranlar kullanılmış olup bu oranlar ve hesaplamada kullanılan formüller aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Ancak hesaplama sonuçlarının daha net bir görüntü ortaya koyması amacıyla bazı oranlara ait sonuçlar 100 ile çarpılmıştır.

Tablo 3. Kullanılan oranlar ve formülleri¹

Kullanılan Oranlar	Hesaplama Kullanılan Formüller
Cari Oran	$(\text{Dönen Varlıklar} / \text{KVYK})$
Asit-Test Oranı	$[\text{Dönen Varlıklar} - (\text{Stoklar} + \text{Gelecek Aylara Ait Giderler} + \text{Diğer Dönen Varlıklar})] / \text{KVYK}$
Nakit Oranı	$(\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}) / \text{KVYK}$
Kaldıraç Oranı	$(\text{KVYK} + \text{UVYK}) / \text{Aktif Toplam}$
KVYK / Pasif Toplam Oranı	$\text{KVYK} / \text{Pasif Toplam}$
Banka Kredileri / Yabancı Kaynak Oranı	$(\text{Kısa Vadeli Banka Kredileri} + \text{Uzun Vadeli Kredi Anapara Taksit ve Faizleri} + \text{Uzun Vadeli Banka Kredileri}) / \text{Aktif Toplam}$
Stok Devir Hızı	$\text{Cari Yıl Satışların Maliyeti} / [(\text{Önceki Yıl Stok} + \text{Cari Yıl Stok}) / 2]$
Alacak Devir Hızı	$\text{Net Satışlar} / (\text{Kısa Vadeli Ticari Alacaklar} + \text{Uzun Vadeli Ticari Alacaklar})$
Aktif Devir Hızı	$\text{Net Satışlar} / \text{Aktif Toplam}$
Faaliyet Kârı Oranı	$\text{Faaliyet Kârı} / \text{Net Satışlar}$
Brüt Kâr Oranı	$\text{Brüt Satış Kârı} / \text{Net Satışlar}$
Net Kâr Oranı	$\text{Net Kâr} / \text{Net Satışlar}$

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr>, 2018.

Tablo 3'te verilen oranlar dikkate alınarak hesaplanan oranlar, likidite oranlarından başlanarak sırasıyla aşağıda karşılaştırılmıştır.

Gıda ve tekstil imalatı yapan firmaların 2014-2015-2016 yıllarına ait likidite oranları Tablo 4'te işletme büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

¹ KVYK: Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar, UVYK: Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Tablo 4. Gıda ve tekstil ürünlerinin imalatını yapan firmaların likidite oranları

	Cari Oran			Asit-Test Oranı			Nakit Oranı		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
İMALAT	147,9	145,3	142,6	91,8	92,3	85,0	29,6	29,1	28,1
GIDA	135,4	132,5	131,3	69,5	67,0	48,0	17,4	16,5	14,9
GIDA-Büyük	142,2	146,9	138,2	70,4	72,8	47,2	17,4	19,4	15,9
GIDA-Orta	127,6	125,3	122,0	69,6	66,7	59,7	14,8	12,5	12,0
GIDA-Küçük	99,9	63,5	62,7	61,3	33,6	32,4	24,3	7,6	7,7
TEKSTİL	158,5	165,3	149,3	108,5	116,6	106,8	29,3	29,4	27,7
TEKSTİL-Büyük	165,9	184,8	158,0	119,5	135,6	119,3	31,4	32,7	31,1
TEKSTİL-Orta	153,9	147,2	141,8	98,6	99,7	93,7	28,7	27,6	25,4
TEKSTİL-Küçük	133,4	131,6	122,2	79,8	82,1	74,8	20,3	20,4	15,9

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr>, 2018.

Tablo 4 incelendiğinde genel imalat açısından 2014 yılında 147,9 olarak gerçekleşen cari oranın gıda sektöründe 135,4'te kalmasına karşılık tekstil sektöründe 158,5 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Büyüklük açısından incelendiğinde ise gıda sektöründe büyük ölçekli işletmelerin kısa vadeli borçlarını dönen varlıklarla karşılama oranı yeterli seviyede iken özellikle küçük ölçekli işletmeler açısından oldukça olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır. Tekstil sektöründe de küçük ölçekli işletmelerin diğerlerine göre kötü bir görüntü sergiliyor olmasına karşılık genel olarak iyi bir durumda olduğu söylenebilir. 2015 ve 2016 yıllarında benzer bir yapıyla karşılaşılmamasına rağmen küçük ölçekli gıda işletmelerinin durumunun daha da kötüye gittiği görülmektedir.

Asit-test oranı incelendiğinde bu oranın 2014 yılında gıda sektörüne ait tüm büyüklüklerde genel imalat oranının altında kaldığı; tekstil sektöründe ise küçük işletmeler haricinde genel imalat oranının üzerinde seyrettiği görülmektedir. 2015 ve 2016 yıllarında tekstil sektöründe benzer bir sonuçla karşılaşılrken küçük ölçekli gıda işletmelerinde 2015 yılında ortaya çıkan borç ödeme sıkıntısının 2016 yılında tüm gıda sektörüne yayıldığı görülmektedir.

Sadece hazır değerler ve menkul kıymetlerle kısa vadeli borçların ödenebilme gücünü ölçen nakit oranına göre ise 2014 yılında gıda sektöründe genel imalat oranına en yakın görüntüyü küçük işletmeler verirken tekstil

sektöründe ise en kötü durum küçük işletmelere aittir; ancak 2015 ve 2016 yıllarına gelindiğinde tekstil sektöründeki işletmeler durumunu korumasına karşılık küçük ölçekteki gıda işletmelerinin oldukça kötü bir nakit oranına sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kısa vadeli borçların ödenmesine yönelik yapılan yukarıdaki incelemelere göre tekstil sektöründeki işletmelerin borç ödeme sorunu yaşamadığı; ancak gıda sektöründe 2015 ve 2016 yıllarında özellikle küçük ölçekli işletmelerin ciddi bir borç ödeme sorunu yaşadığı söylenebilir.

Gıda ve tekstil imalatı yapan firmaların 2014-2015-2016 yıllarına ait mali yapı oranları Tablo 5'te işletme büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

Tablo 5.Gıda ve tekstil ürünlerinin imalatını yapan firmaların mali yapı oranları

	Kaldıraç Oranı			KVYK / Pasif Toplam Oranı			Banka Kredileri / Yabancı Kaynak Oranı		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
İMALAT	62,3	64,6	66,1	39,8	41,1	43,5	48,4	48,4	47,1
GIDA	65,1	66,5	64,8	47,3	47,7	52,2	55,8	54,2	53,9
GIDA-Büyük	62,8	62,0	62,1	45,8	44,5	51,0	54,1	52,7	53,9
GIDA-Orta	71,8	73,3	70,6	54,4	53,8	55,9	59,9	59,1	59,2
GIDA-Küçük	70,2	86,0	92,7	45,0	58,5	61,8	59,0	53,1	44,8
TEKSTİL	63,7	65,6	67,0	38,2	36,6	41,7	64,3	64,5	64,4
TEKSTİL-Büyük	62,4	64,2	66,5	36,3	32,4	39,1	70,4	70,4	70,4
TEKSTİL-Orta	63,6	65,4	65,9	40,3	42,6	45,1	53,8	54,7	54,7
TEKSTİL-Küçük	71,4	73,8	74,1	43,9	44,7	49,5	59,2	59,3	53,2

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr>, 2018.

Tablo 5 incelendiğinde işletmenin aktiflerine karşılık yabancı kaynakların düzeyini gösteren kaldıraç oranının genel olarak hem gıda hem de tekstil sektöründeki tüm işletme büyüklüklerinde genel imalat oranına yakın seyrettiği görülürken küçük ölçekteki işletmelerin yüksek kaldıraç oranına sahip olduğu ve özellikle gıda sektöründeki küçük işletmelerin oldukça yüksek bir

seviyeye çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla aşırı düzeyde yabancı kaynak kullanımı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Toplam kaynak içerisinde kısa vadeli yabancı kaynakların oranı incelendiğinde tekstil sektöründe dengeli bir tutumun her üç yılda korunduğu gözlenirken gıda sektöründe aynı durumun sağlanmadığı ve toplam kaynakların yarısını geçen oranlarda kısa vadeli borçlanma içerisine girildiği ve dolayısıyla büyük bir borç ödeme sorunu ortaya çıkarmasının kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Yabancı kaynaklar içerisindeki banka kredileri incelendiğinde ise genel olarak her iki sektörde bu oranın genel imalat oranının üzerinde seyrettiği; ancak tekstil sektörünün ve özellikle büyük ölçekli tekstil işletmelerinin çok daha yüksek seviyede banka kredisi kullandığı görülmektedir.

Finansal yapıya yönelik yukarıdaki incelemelere göre özellikle gıda sektöründeki küçük işletmelerin daha yüksek finansal kaldıraç etkisi altında olduğu, genel olarak gıda sektörünün oldukça fazla oranda kısa vadeli borçlandığı ve büyük ölçekli tekstil işletmelerinin banka kredilerine daha fazla yöneldiği görülmektedir.

Gıda ve tekstil imalatı yapan firmaların 2014-2015-2016 yıllarına ait faaliyet oranları Tablo 6'da işletme büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

Tablo 6. Gıda ve tekstil ürünlerinin imalatını yapan firmaların faaliyet oranları

	Stok Devir Hızı			Alacak Devir Hızı			Aktif Devir Hızı		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
İMALAT	0,0	4,8	4,1	5,0	4,6	4,4	1,1	1,0	0,9
GIDA	0,0	4,1	3,0	5,9	6,1	6,5	1,3	1,3	1,0
GIDA-Büyük	0,0	4,1	2,9	6,3	6,8	7,0	1,4	1,4	1,0
GIDA-Orta	0,0	4,3	3,7	5,2	4,7	4,9	1,4	1,3	1,2
GIDA-Küçük	0,0	3,4	2,7	3,9	3,8	3,3	0,6	0,5	0,5
TEKSTİL	0,0	3,9	3,8	3,5	3,1	2,9	0,8	0,7	0,7
TEKSTİL-Büyük	0,0	3,8	3,7	3,7	3,3	3,0	0,7	0,7	0,6
TEKSTİL-Orta	0,0	4,4	4,3	3,5	3,1	3,1	0,9	0,9	0,9
TEKSTİL-Küçük	0,0	3,0	2,7	3,0	2,6	2,3	0,7	0,7	0,6

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov.tr>, 2018.

Tablo 6’da stok devir hızı belirlenirken bir önceki yıla ait stok değerleri de gerektiği için 2014 yılı oranları hesaplanamamıştır. 2015 ve 2016 yıllarında ise her iki sektörde stok devir hızı genel imalat oranının altında seyretmiş; ayrıca her iki sektörde de 2015 yılında küçük ölçekli işletmelerde oldukça düşük bir stok devir hızı ortaya çıkmıştır. 2016 yılında ise genel olarak gıda sektöründe ortaya çıkan oran tekstil sektörüne göre daha düşük seyretmiştir.

Alacak devir hızı genel olarak gıda sektöründe olumlu bir seviyedeysen bu sektördeki küçük ölçekli işletmelerde alacakların yenilenme hızının yıldan yıla düştüğü görülmektedir. Tekstil sektöründe ise söz konusu oranın oldukça düşük bir seviyede olduğu görülmektedir. Dolayısıyla alacak tahsilatı açısından genel olarak gıda sektörünün daha iyi durumda olduğu söylenebilir.

İşletmenin varlıkları karşılığında gerçekleşen satışı gösteren aktif devir hızı ise gıda sektöründe sadece küçük işletmelerde sorun teşkil ederken tekstil sektöründe genel olarak bir olumsuzluğun hâkim olduğu görülmektedir.

Devir hızlarına ilişkin yukarıdaki incelemelere göre stok devir süresiyle ilgili olarak özellikle küçük işletmelerin sorun yaşadığı; ancak 2016 yılında gıda sektöründe genel bir olumsuzluğun hâkim olduğu; alacakların tahsilinde ve aktif devir hızında ise küçük ölçekli işletmelerin ve genel olarak tekstil sektörünün sorun yaşadığı görülmektedir.

Gıda ve tekstil imalatı yapan firmaların 2014-2015-2016 yıllarına ait kârlılık oranları Tablo 7’de işletme büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

Tablo 7. Gıda ve tekstil ürünlerinin imalatını yapan firmaların kârlılık oranları

	Faaliyet Kâr Oranı			Brüt Kâr Oranı			Net Kâr Oranı		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
İMALAT	6,6	7,9	9,1	15,0	16,5	17,6	4,4	3,6	4,3
GIDA	4,5	5,3	10,1	14,6	15,2	18,1	1,8	1,1	4,0
GIDA-Büyük	4,4	5,6	11,0	15,6	16,5	19,3	2,0	1,8	5,2
GIDA-Orta	4,9	4,5	5,5	11,3	10,8	12,0	2,3	0,9	0,9
GIDA-Küçük	3,7	3,6	3,3	11,7	11,8	12,9	(4,3)	(13,5)	(19,7)
TEKSTİL	8,3	10,6	10,8	14,6	17,1	17,6	4,2	3,3	4,4
TEKSTİL-Büyük	9,4	12,5	13,3	16,1	19,5	20,6	5,5	5,4	7,3
TEKSTİL-Orta	7,4	8,5	8,1	12,6	13,9	13,7	3,2	1,3	2,0
TEKSTİL-Küçük	5,7	7,5	6,7	13,2	15,6	15,2	0,7	(0,8)	(3,2)

Kaynak: <http://www3.tcmb.gov>, 2018.

Tablo 7 incelendiğinde faaliyet kârının hem gıda hem de tekstil sektöründe yıldan yıla genel olarak olumlu bir seyir izlediği; ancak küçük ölçekli işletmelerin yanında orta büyüklükteki gıda işletmelerinin esas faaliyet alanına ait kârlılıkta yetersiz kaldığı görülmektedir.

Satışların maliyetiyle ilişkili olarak brüt kâr oranının orta ve küçük ölçekli gıda işletmeleri ile orta ölçekli tekstil işletmelerinde düşük seviyelerde kaldığı görülmektedir.

Gerçekleşen satışlar karşılığında elde edilen net kârı ortaya koyan net kâr oranı incelendiğinde ise gıda sektöründe 2014 ve 2015 yıllara göre 2016 yılında büyük ölçekli işletmelerin toparlandığı; ancak orta ölçekli işletmelerin oldukça kötü bir görüntü ortaya koyduğu, küçük ölçekli işletmelerin ise zararlı dönemi kapattığı görülmektedir. Tekstil sektöründe de benzer bir durumla karşılaşmıştır.

Kârlılık durumlarıyla ilgili yukarıda yapılan incelemelere göre tekstil sektöründe küçük işletmelerin, gıda sektöründe ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin esas faaliyet alanıyla ilgili kârlılığının düşük seviyede kaldığı, brüt karlılığın küçük ve orta ölçekli gıda işletmeleri ile orta ölçekli tekstil işletmelerinde yetersiz olduğu; net kârlılığın ise gıda sektörüne göre tekstil sektöründe daha olumlu görüldüğü; ancak her iki sektördeki küçük ölçekli işletmelerin genel olarak zararlı dönemi kapattığı görülmektedir.

6. SONUÇ

Ülkelerin dünyada söz sahibi olmasında en önemli etkenlerden biri, yeterli seviyede üretim yapabilmesi ve ürettiklerini ihraç edebilmesidir. Dolayısıyla imalat sektörünün genel görünümü, mali yapısı ve geleceğe yönelik olumlu bir görünüm ortaya koyması ya da olumsuzluk görülen noktaların tespit edilip düzeltilmesi için bazı göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu göstergelerden belki de en önemlisi finansal analiz sonucunda ortaya koyulmaktadır. Bu çalışmada, ülkemizin önemli üretim sektörleri arasında yer alan gıda ve tekstil alt sektörleri ele alınmış olup oran analizi yöntemine ait bazı oranlar kullanılarak finansal analiz sonuçları, genel imalat sektörü oranları da dikkate alınarak karşılaştırılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda tekstil sektöründe kısa vadeli borçların dönen varlıklarla ödenme gücünün yeterli seviyede olduğu; ancak gıda sektörü içerisinde özellikle küçük ölçekli işletmeler için söz konusu oranın olumsuz bir seyir izlediği görülmüştür. Dolayısıyla gıda sektöründe bu işletmelerin kısa vadeli borç açısından daha dikkatli olması gerektiği söylenebilir. Ayrıca tekstil sektörünün yüksek seviyede banka kredisine yöneldiği görülmüş olup, bu durumun satıcı kredileri yönünde dönüştürülmesi gerekmektedir. Stok devir hızı konusunda küçük işletmeler daha fazla sorun yaşamaktayken alacakların tahsilinde ve aktif devir hızında tekstil sektörünün daha fazla sorun yaşadığı görülmektedir. Ancak alacakların vadesinin uzunluğu, tekstil sektörü için normal kabul edilebilirken gıda sektöründe genelde uzun vadeli satış daha az gerçekleşmektedir. Genel olarak küçük ölçekli işletmelerde zararlar dönemin kapatıldığı, bunun dışında her iki sektörde büyük ölçekli işletmelerin 2016 yılında, önceki yıllara göre daha kârlı bir dönem geçirdiği görülmektedir. Ayrıca küçük ölçekli gıda sektöründe zarar eden firma oranı %31, tekstil sektöründe ise %38 olarak gerçekleşirken orta ölçekli işletmelerde gıda %23, tekstil %25; büyük ölçekli işletmelerde ise gıda %25, tekstil %13 düzeyinde olup tekstil sektöründeki küçük işletmelerin büyük işletmelere göre oldukça zor durumda olduğu görülmektedir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda gıda sektörü veya tekstil sektörüne ait oranların ilgili sektördeki bir işletmeye ait finansal oranlarla

karşılaştırılması ve söz konusu işletmenin sektör içerisindeki genel duruma ve büyüklük olarak içerisinde bulunduğu gruba göre finansal durumunun karşılaştırılması, sektörel incelemenin temele yayılması açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Akbulut, R. & Rençber, Ö.F. (2015). BİST'te imalat sektöründeki işletmelerin finansal performansları üzerine bir araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (65), 117-136.

Akın, F. & Ece, N. (2013). İMKB'de işlem gören sigorta şirketlerinin 2006-2010 dönemi finansal performanslarının analizi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (57), 89-106.

Altaş, D. & Giray, S. (2005). Mali başarısızlığın çok değişkenli istatistiksel yöntemlerle belirlenmesi: tekstil sektörü örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 13-27.

Demir, V. & Çelik, İ. (2015). Türk ihracatçıların mali tablo analizleri: kriz sonrası döneme ilişkin sektörel karşılaştırma, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 15(46), 53-80.

Dumanoglu, S. & Ergül, N. (2010). İMKB'de işlem gören teknoloji şirketlerinin mali performans ölçümü, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (48), 101-111.

Ersöz, M. (2017). Kamu kurumlarında mali tablo analiz yöntemlerinin uygulanabilirliği, *Sayıştay Dergisi*, (105), 1-40.

Gökçen, G. (2004). Enflasyonun mali tablolar analizine etkileri, *Mali Çözüm*, (69), 14-25.

Hacıevliyagil, N. & Şit, A. (2016). İmalat sanayi alt sektörlerinde sektör farklılıklarının finansal oranlar açısından karşılaştırılması, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 107-122.

İltaş, Y. (2016). Türkiye cumhuriyet merkez bankası sektör bilançolarını kullanarak işletme sermayesi gereksinimini etkileyen değişkenler üzerine bir analiz: 1996-2013, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, (48), 123-143.

İskenderoğlu, Ö. & Karadeniz, E. & Ayyıldız, N. (2015). Enerji sektörünün finansal analizi: Türkiye ve Avrupa enerji sektörü karşılaştırması, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 86-97.

Karadeniz, E. & Dalak, S. & Beyazgül, M. & Günay, F. (2016). Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektöründeki küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin finansal performansının karşılaştırmalı tablolar analizi tekniği ile incelenmesi, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(3), 631-657.

Karadeniz, E. & Kahiloğulları, S. & Kılıç, E. (2015). Karayolları yolcu taşımacılığı işletmelerinin finansal analizi: Türkiye cumhuriyet merkez bankası sektör bilançolarında bir araştırma, Muhasebe ve Denetime Bakış, 15(46), 81-96.

Karadeniz, E. & Koşan, L. & Kahiloğulları, S. (2014). Borsa İstanbul'da işlem gören spor şirketlerinin finansal performansının oran yöntemiyle analizi, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(2), 129-144.

Karagül, A.A. (2013). Mali analiz, In S. Önce (Ed.), Oran analizi (ss.62-86), Anadolu Üniversitesi Yayını.

Özer, Ö. (2012). Mali tablolar analizi: bir hastane örneği, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, (6), 183-199.

Özgülbaş, N. & Koyuncugil, A.S. & Duman, R. & Hatipoğlu, B. (2008). Özel hastane sektörünün finansal değerlendirmesi, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (40), 120-131.

Özolgun, H. (2017). Karşılaştırmalı mali tablolar analizi, Journal of Emerging Economies And Policy, 2(1), 55-62.

Selimoğlu, S. & Orhan, A. (2015). Finansal başarısızlığın oran analizi ve diskriminant analizi kullanılarak ölçülmesi: BİST'de işlem gören dokuma, giyim eşyası ve deri işletmeleri üzerine bir araştırma, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (66), 21-40.

Uyar, A. & Okumuş, E. (2010). Finansal oranlar aracılığıyla küresel ekonomik krizin üretim şirketlerine etkilerinin analizi: İMKB'de bir uygulama, Muhasebe ve Finansman Dergisi, (46), 146-156.

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, Erişim tarihi: 01.09.2018.

<http://www3.tcmb.gov.tr/seyor/2016/Raporlar/sunus.pdf>, Erişim tarihi: 01.09.2018.

<http://www3.tcmb.gov.tr/seyor/2017/menu.php>, Erişim tarihi: 01.09.2018.

Adli Muhasebe Kapsamında Yönetim Hileleri, Burdur ve Isparta İlleri Adli Vaka Analizleri¹

Engin ÇAYIR^{2*}
Osman AKIN³

Geliş Tarihi/Received: 24.09.2018
Kabul Tarihi/Accepted: 11.10.2018

Tez Özeti/Dissertation

ÖZET

Bir kişi veya olayı aldatmak, yanıltmak amacıyla gerçekleştirilen kasıt unsuru barındıran tüm entrikalar hileyi oluşturmaktadır. Çalışmada farklı şekillerde gerçekleştirilen ve işletmenin çeşitli alanlarını hedef alan yönetim hileleri teorik ve uygulamalı olarak incelenmektedir. Hile kavramı işletme ve işletmenin içinde bulunduğu çevreyi olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuz durumu ortaya çıkarmak ise uzman tanklık isteyen bir iştir. İşletmelerin içerisinde hile eylemini gerçekleştiren kişilerin işlerinde uzman kişiler olduğu ve bu eylemi çok profesyonelce gerçekleştirebilecekleri buna neden olarak gösterilebilmektedir. Bu durumda uzmanlıkla yapılmış bu hilelerin ortaya çıkarılmasında adli muhasebecilere ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada adli muhasebe, hile denetimi, yönetim hileleri konuları hakkında bilgi verilmiştir. Burdur ve Isparta illerinde meydana gelmiş ve adliyeye sevk eden hile dosyalarına ait veriler toplanmıştır. Toplanan bu veriler üzerinde niteliksel incelemeler yapılmıştır. Araştırmanın yöntemi vaka analizi olarak belirlenmiştir. Toplanan veriler SPSS 20 istatistik programı yardımıyla analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Adli Muhasebe, Yönetim Hileleri, Adli Vakalar.

---

¹ Bu çalışma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe ve Finansal Yönetim Yüksek Lisans Programında Doç. Dr. Osman Akın danışmanlığında yürütülen ve Engin Çayır tarafından yazılan “Adli Muhasebe Kapsamında Yönetim Hileleri, Burdur ve Isparta İlleri Adli Vaka Analizleri ve Örnek Olaylar” başlıklı tezden üretilmiştir.

² Muhasebe ve Finansman Bilim Uzmanı

³Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü

* Sorumlu yazar/Corresponding author
E-mail/e-ileti: engincayir35@gmail.com

Management Cheats In The Scope Of Forensic Accounting And Forensic Case Analysis Of Burdur-Isparta

ABSTRACT

All intrigues that contain intentional elements calculated to deceive or mislead a person or an event constitute as a trick. The study, which is carried out in different ways, aimed at various areas of the management, is studied theoretically and practically. Tricking concept negatively affects the enterprise and the business environment. To uncover this negative situation requires an expertise. It has been shown that the people who perform fraud in the enterprises are experts in their work and that they can perform this action very professionally. In this case, forensic accountants are needed in revealing these tricks made with expertise. In the prepared study, information about the subjects of forensic accounting, fraud audit, management deed was given. In Burdur and Isparta provinces, the data belonging to the files of fraud which came to the scene and referred to the judiciary were collected. Qualitative studies have been carried out on these collected data. The method of the study was determined as case study. The collected data were analyzed with SPSS 20 statistical program and the results obtained were interpreted.

Keywords: Forensic Accounting, Management Cheating, Judicial Incidents.

1. GİRİŞ

Hile ülkemizde olduğu gibi dünyada da işletmeleri ve işletmelerin içinde bulunduğu çevreyi olumsuz etkileyen bir sorun halindedir. Bu kapsamda hazırlanan çalışmanın amacı işletmelerde çeşitli şekillerde yapılan ve onların farklı fonksiyonlarını hedef alan, günümüzün önemli konusu haline gelmiş yönetim hilelerini teorik ve uygulamalı olarak incelemektir.

En geniş kapsamıyla ele alınıp incelendiğinde adli kelimesi ‘mahkemeye konu olmuş ve mahkemeye ilgili her türlü olayda adaleti sağlamak ve konuyla ilgili eksik olabilecek hukuki olgu ve kanunlarda düzenleme yapma’ şeklinde tanımlanabilen bir kavramdır. Fakat en geniş ifade ile bu gibi durumlarda adli kavramının yalnızca hukuk bilimi adı altında

kullanmak bu kavramı tamamen sınırlandırmanın içine sokacaktır (Bayrak, 2016: 5). Amerikan Yönetim Birliği (AMA-The American Management Association) ise adli muhasebeciliği dört kısma ayırmıştır. Bunlar (Meriç ve Erkuş, 2016: 319);

- Dava Öncesi Destek,
- Dava Desteği,
- Uzman Tanıklık,
- Anlaşma Sonrası Destektir.

Amerika İç Gelirler Servisi'nden işini tamamlayıp emekli olmuş bir adli muhasebe meslek mensubu olan Robert R. Roche'un adli muhasebe kavramı ile ilgili düşünceleri 'Kayıtların görünen değerini kabul etmeyip arka plana bakan, dökümanlar hakkında şüphe duyan, gerçek niyeti araştıran, bilirkişi raporu hazırlayan, özellikle birilerinin yalan söyleme ihtimalinin olduğu durumlarda ortaya çıkan, bireylerle çok detaylı mülakatlar yaparak gerçeği ayrıntılarıyla ortaya çıkaran kişidir' şeklindedir (Karacan, 2012: 115).

Hile kavram kökeninde latince olup 'fraus' anlamı içeren kelimeden gelir. Bu kelime zarar, hile, hata ve aldatma anlamı içermektedir (Dönmez ve Karausta, 2011: 19). Türkiye'de bulunan ana sözlükte ise şöyle açıklanmıştır; bir kişiyi veya bir olayı aldatmak, yanıltmak amacıyla gerçekleştirilen tüm entrikalardır. IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) bu kavramı şu şekilde açıklamıştır; bir işletme içerisindeki o işletmenin yönetiminden sorumlu kişiler tarafından yapılan ve adil olmayan yasa dışı getiriler sağlayan tüm hareketlerdir (IFAC 2006: 238).

Yönetim hileleri aynı zamanda finansal raporlama hileleri olarak da bilinir. Genellikle bu hileler finansal rapor verilerindeki değişikliklerle gerçekleştirilir.

İşletme yönetimi hileyi genel olarak şirketi iyi veya kötü gösterebilmek için yapmaktadır. Bunun karşısında hedef alınan kesim devlet, yatırımcılar ve kredi kurumlarıdır. Yönetim tarafından yapılan hileler oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Yaşadığımız ülkede iç piyasa açısından oldukça önemli bir konudur (Coşkun, 2013: 6).

Yöneticileri hileye iten nedenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Okay, 2011: 73);

- Buldukları konumlar nedeniyle ve yaptıkları işlemler yüzünden fark edilmeyeceklerini düşünmeleri,
- Olması gerektiğinden fazla rekabet yüzünden işletme sahipleri tarafından baskı altında kalma durumları,
- Kendi çıkarlarının da olmaları,
- Buldukları merteye yüzünden bütün tablolara ulaşımın kolay olması ve değişiklikleri yapabilecek potansiyelde olmalarıdır.

2. YÖNTEM

Yöneticiler gerek kendi, gerek üçüncü kişilerin çıkarları için hileye başvurmaktadırlar. Bu hileler işletme sahiplerinin veya muhasebe bölümünün fark edemeyeceği profesyonellikte olmaktadır. Bu durumda tahmin edilemeyecek tutardaki varlıklar yöneticiler tarafından hile yoluyla ele geçirilmektedir. 2010 yılı ACFE (Association Of Certified Fraud Examiners) raporlarından elde edilen sonuçlara göre işletmeler gelirlerinin % 5'ini hile yoluyla kaybetmektedir. Bu oranın parasal karşılığı yaklaşık 2.9 trilyondur.

Hazırlanan çalışmada Burdur ve Isparta illerinde bulunan işletmelerde meydana gelmiş hilelerin niteliksel tespiti amaçlanarak; elde edilen veriler SPSS 20.0 istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiş ve ulaşılan sonuçlar değerlendirilmiştir. Sonuçların analiz kısmında sıklık dağılımı ve karşılaştırmalı tablolar analizleri kullanılmıştır. Karşılaştırmalı tablolar analizi ile değişkenler arasında uyum olup olmadığı sonucuna ulaşmak için Ki-Kare Testi kullanılmıştır.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Batı Akdeniz Bölgesinde bulunan Isparta ve Burdur illerindeki adliyelerde 2006 ile 2017 yılları arasında ortaya çıkan 96 dava dosyasını kapsamaktadır. Çalışmaya Antalya ilindeki adli vakalar dahil

edilmek istenmiştir, fakat Antalya ilindeki adliyenin sınırlandırma yapması üzerine dahil edilememiştir. Dava dosyaları olaylar şeklinde ele alınmıştır. Gizlilik nedeniyle kişilerin ve kurumların isimleri ve rakamlarla ilgili bilgiler paylaşılmamaktadır. Elde edilen dava dosyalarındaki veriler dosya yılı, cinsiyet, yaş, medeni hal, eğitim durumu, sektör, meslek, ortaya çıkarılma şekli, hilenin konusu, hile şekli bakımından listelenerek analize hazır hale getirilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacının kendisi tarafından geliştirilen “Vaka Bilgi Formu” kullanılmıştır. Vaka Bilgi Formu; vakayı gerçekleştiren kişilerin demografik özellikleri ve ortaya çıkan vaka ile ilgili verilerin yer aldığı bilgi formudur. Bu bilgiler; dosyanın yılı, cinsiyet, yaş, medeni hal, eğitim durumu, sektör, meslek, ortaya çıkarılma şekli, hilenin konusu, hile şeklindedir.

2.3. Verilerin Analizi

Vaka Bilgi Formundan elde edilen verilerin analizinde SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır. Karşılaştırmalı tablolar analizi ile değişkenler arasında uyum olup olmadığı sonucuna ulaşmak için Ki-Kare Testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Frekans Tabloları Ve Yorumları

Frekans en genel anlamıyla sıklık demektir. İstatistik alanındaki anlamı ise bir verinin ne kadar tekrar ettiğinin gösterilmesidir.

Tablo 1. Yıl Frekans Tablosu

Yıllar	Sıklık	Yüzde
2006-2008	12	12,5
2009-2011	29	30,2
2012-2014	12	12,5
2015-2017	43	44,8
Genel Toplam	96	100,0

Araştırma kapsamında elde edilmiş 96 dava dosyası bulunmaktadır. Bu dosyalar yıl açısından ele alındığında %12,5 (12 adet) dava dosyası 2006 ile 2008 yılları arasında kapsamakta, %30,2 (29 adet) dava dosyası 2009 ile 2011 yılları arasında kapsamakta, %12,5 (12 adet) dava dosyası 2012 ile 2014 yılları arasında kapsamakta, %44,8 (43 adet) dava dosyası ise 2015 ile 2017 yılları arasındaki dava dosyalarını kapsamaktadır.

Tablo 2. Cinsiyet Frekans Tablosu

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde
Erkek	87	90,6
Kadın	9	9,4
Genel Toplam	96	100,0

Çalışma kapsamında yapılan araştırmada cinsiyet olgusuna bakıldığında 96 vakadan %90,6 (87 kişi) erkek, %9,4 (9 kişi) kadındır. Çalışma kapsamında cinsiyet bakımından erkeklerin hileye daha yatkın bireyler olduğu düşünülmektedir. İş hayatında erkek bireylerin daha fazla bulunuyor olması bu durumun açıklaması olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3. Yaş Frekans Tablosu

Yaş	Sıklık	Yüzde
20-30 arası	7	7,3
31-40 arası	19	19,8
41-50 arası	31	32,3
51 ve üzeri	39	40,6
Genel Toplam	96	100,0

Yapılan araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara göre vakaların yaş ortalaması şöyledir; %7,3 (7 adet) dosya 20 ile 30 yaş arası, %19,8 (19 adet) dosya 31 ile 40 yaş arası, %32,3 (31 adet) dosya 41 ile 50 yaş arası, %40,6 (39 adet) dosya 51 ve üzeri yaş aralığındadır.

Tablo 4. Medeni Hal Frekans Tablosu

Medeni Hal	Sıklık	Yüzde
Evli	57	59,4
Bekar	39	40,6
Genel Toplam	96	100,0

Medeni hal konusu incelendiğinde %59,4 (57 adet) dosyanın evli bireylere ait olduğu görülürken %40,6 (39 adet) dosyanın bekar bireylere ait olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Eğitim Durumu Frekans Tablosu

Eğitim Durumu	Sıklık	Yüzde
İlkokul	47	49,0
Orta Okul	21	21,9
Lise	23	24,0
Üniversite	5	5,2
Genel Toplam	96	100,0

Isparta ve Burdur illerinde bulunan adliyelerden elde edilen bilgiler sonucunda eğitim durumundaki araştırma sonucu şu şekildedir. İlkokul mezunu kişilere ait %49,0 (47 adet) dava dosyası, ortaokul mezunu kişilere ait %21,9 (21 adet) dava dosyası, lise mezunu kişilere ait %24,0 (23 adet) dava dosyası, üniversite mezunu kişilere ait %5,2 (5 adet) dava dosyası bulunmaktadır.

Tablo 6. Sektör Frekans Tablosu

Sektör	Sıklık	Yüzde
Özel	93	96,9
Kamu	3	3,1
Genel Toplam	96	100,0

Sektör konusu bakımından elde edilen veriler incelendiğinde %96,9 (93 adet) özel sektöre ait dosya varken kamuya ait sadece %3,1 (3 adet) dosya bulunmaktadır.

Tablo 7. Meslek Frekans Tablosu

Meslek	Sıklık	Yüzde
Hizmet	20	20,8
Ticaret	73	76,1
Üretim	3	3,1
Genel Toplam	96	100,0

Araştırma sonuçları meslek açısından incelendiğinde en çok hile yapan kişilerin 96 dava dosyası içinde %76,1 (73 adet) dava dosyası ile ticaret ile uğraşanlar olduğu görülmektedir. Hemen arkasından hizmet sektörü %20,8 ile ticaret sektörünü takip etmektedir. Son olarak üretim sektörü %3,1 oranla tabloda görülmektedir. Bu sınıflandırmalar;

- Hizmet Sektörü: Şoför(%12,5), nakliye(%5,2), mali müşavirlik(%1.0), pazarlama (%2.1),
- Ticaret Sektörü: Kerestecilik(%4.2), yağ ticareti(%1.0), petrol(%6.3), esnaflar(%61.5) kasap(%2.1), elektronik(%1.0),
- Üretim Sektörü: Mermer imalatı(%2.1), süt imalatı(%1.0) şeklinde yapılmıştır.

Tablo 8. Hile Şekli Frekans Tablosu

Hile Şekli	Sıklık	Yüzde
Bireysel	72	75,0
Toplu	24	25,0
Genel Toplam	96	100,0

SPSS programından alınan sonuçlara göre hileler hile şekli bakımından %75,0 (72 adet) bireysel ve %25,0 (24 adet) toplu hile olarak ikiye ayrılmaktadır. Bireysel hile kişilerin sadece kendi adlarına yaptıkları hileler olarak bilinirken, toplu hile birden fazla kişinin aynı amaç doğrultusunda bir usulsüzlük adı altında toplanmalarını ifade etmektedir.

3.2. Araştırmanın Hipotez Analizleri Ve Yorumlamaları

Araştırma kapsamında elde verilen demografik özellikleri frekans analizine tabi tutulduktan sonra araştırmada yer alan veriler ile ilgili hipotezler

oluşturulacak ve ilgili hipotezler çapraz tablolar kullanılarak analiz edilip yorumlanacaktır. Çapraz tablolama birden fazla değişkenlerin arasında olumlu ilişkinin var olup olmadığının tespiti için yapılan analizdir. Bu analizler doğrultusunda bir konu ile ilgili birden fazla değişkenin arasındaki pozitif ilişkinin varlığını veya yokluğunu saptadıktan sonra bu konu ile ilgili açıklamalar yapmak mümkün hale gelmektedir.

H₀= Hilenin konusunu oluşturan unsurlar ile hileyi gerçekleştiren kişinin yaşı arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 9. Hilenin Konusu ve Yaş Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Hilenin Konusu	Yaş				Genel Toplam
	20 – 30 Arası	31 – 40 Arası	41 – 50 Arası	51 ve Üzeri	
Sahte Fatura	4	9	15	19	47
Kayıtta Sahtecilik	1	1	3	4	9
Belge Saklama	1	1	2	9	13
İbraz Edilmeyen Belge	0	6	5	4	15
İbraz Edilmeyen Defter	1	1	5	3	10
Karşılıksız Çek	0	1	1	0	2
Genel Toplam	7	19	31	39	96
	D	Df	Asymp. Sig. (2-sided)		
	Değer				
Ki-Kare İlişki Katsayısı	4,222 ^a	15	,509		
Olasılık Oranı	5,487	15	,417		
Doğrusal Olarak Birleşme	181	1	,671		

Burdur ve Isparta adliyelerinden elde edilen adli vakalardan çıkarılan sonuçlara göre hilenin konusu ve yaş değişkenleri ilişkilendirildiği zaman Ki-Kare testine göre pozitif bir ilişki söz konusu değildir. Buna bağlı olarak H₀

hipotezi kabul edilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi Ki-Kare İlişki Katsayısı sonucu 0.509 ile pozitif ilişkinin yokluğunun kanıtıdır. Hile konusu ile yaş değişkeninin ilişkisi anlatılacak olursa en fazla sahte fatura konusunda vakaya saptanmıştır. Ve bu sahte fatura durumunu gerçekleştiren kişiler 51 yaş ve üzeri çoğunluktadır. Hemen arkasından belge saklama konulu hile niteliği fazla sayıdadır. Bu durumun gerçekleştirenleri de 51 yaş ve üzeri kişilerdir. Hile konusu olarak ortaya çıkmış diğer kıstaslar; kayıtta sahtecilik, ibraz edilmeyen belgeler, ibraz edilmeyen defterler ve karşılıksız çekler şeklinde devam etmektedir. Belirtilen hile konularının her birinde en çok vakalar 51 yaş ve üzeri olduğu saptanmıştır. Araştırma kapsamında bu durumun sebepleri;

- Eğitim durumu,
- Vergi ve yasal düzenlemeler hakkında bilinçsizlik,
- Cezai yaptırımlar hakkında bilinçsizlik,
- Hak edilenden fazla para kazanma isteği,
- Fazla vergi ödüyor olma düşüncesi,
- Ticarete risk almanın sevilmesi olduğu düşünülmektedir.

H₀ = Hileyi gerçekleştiren kişi ile hilenin ortaya çıkarılması arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 10. Yaş ve Ortaya Çıkarılma Şekli Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Yaş	Ortaya Çıkarılma Şekli			Genel Toplam
	Polis	Denetim	İhbar	
20 – 30 Yaş Arası	0	7	0	7
31 – 40 Yaş Arası	0	19	0	19
41 – 50 Yaş Arası	1	29	1	31
50 ve Üzeri	2	37	0	39
Genel Toplam	3	92	1	36
	Değer	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Ki-Kare İlişki Katsayısı	3,479 ^a	6	,747	
Olasılık Oranı	4,373	6	,626	
Doğrusal Olarak Birleşme	,985	1	,321	

Tablo 10'ya göre değişkenler arasında Ki-Kare testi analizine göre 0.747 lik bir oranla pozitif ilişkinin olmadığını söylemek mümkündür. Bu durumda H0 hipotezi kabul edilmektedir. Ortaya çıkarılma şekli değişkeninin 3 alt başlığı vardır. Bunlar; polis, denetim ve ihbardır. Ulaşılan sonuçlarına bakılacak olursa bu 3 ayırmadan en çok olan denetim konusudur. İş yerlerindeki hileler en çok denetim yoluyla ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkarılma şekli değişkeni ile yaş değişkenini açıklayacak olursak yaşın arttıkça dava dosyalarının sayısının arttığı görülmektedir. Bunun nedenleri olarak cezai yaptırımların bilincinde olmamak, eğitim yetersizliği, riskten kaçınmamak, neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmemek, daha fazla para kazanma isteği ve yapılan denetimlerden ders çıkarmama durumları olduğu düşünülmektedir.

H0= Hile yapan kişilerin eğitim durumları ile hilenin niteliği arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 11. Eğitim Durumu ve Hilenin Niteliği Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Eğitim Durumu	Hilenin Niteliği			Genel Toplam
	Rüşvet	Zimmet	Görevi İhlal	
İlkokul	2	1	44	47
Orta Okul	0	2	19	21
Lise	1	0	22	23
Üniversite	0	0	5	5
Genel Toplam	3	3	90	96
	Değer	Df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Ki-Kare İlişki Katsayısı	4,945 ^a	6	,551	
Olasılık Oranı	5,638	6	,465	
Doğrusal Olarak Birleşme	,217	1	,641	

Tablo 11'e göre ulaşılan dava dosyalarından elde edilen bilgilere göre pozitif ilişkinin varlığı kabul edilemez. Bu durumda H₀ hipotezi kabul edilmektedir. Bu durum Ki-Kare analizi sonucunun 0.551 oranı ile açıklanabilir. İki değişken arasındaki ilişki anlamlı bir şekilde açıklanacak olursa eğitim seviyesinin yükseldikçe dava dosyaları sayısının azaldığını, eğitim seviyesi düştükçe dava dosyalarındaki sayının sürekli bir artış içinde olduğunu araştırma kapsamında saptamaktayız. İki değişken arasındaki hilenin niteliği konusunun 3 alt başlığı vardır. Bunlar; rüşvet, zimmet ve görevi ihlal konularıdır. Ulaşılan sonuçlara bakacak olursak ilkokul mezunu kişilerin görevi ihlal konusunda 44 dava dosyasına ulaşılırken üniversite mezunu kişilerin görevi ihlal konusunda sadece 5 dava dosyasına ulaşılmıştır.

H₀ = Hilenin konusu ile hileyi gerçekleştiren kişilerin eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 12. Hilenin Konusu ve Eğitim Durumu Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Hilenin Konusu	Eğitim Durumu				Genel Toplam
	İlkokul	Orta Okul	Lise	Üniversite	
Sahte Fatura	24	14	7	2	47
Kayıtta Sahtecilik	5	0	3	1	9
Belge Saklama	8	1	4	0	13
İbraz Edilmeyen Belge	6	3	5	1	15
İbraz Edilmeyen Defter	3	3	3	1	10
Karşılıksız Çek	1	0	1	0	2
Genel Toplam	47	21	23	5	96
	Değer	Df	Asymp. Sig. (2-sided)		
Ki-Kare İlişki Katsayısı	12,226 ^a	15	,662		
Olasılık Oranı	15,491	15	,417		
Doğrusal Olarak Birleşme	2,265	1	,132		

Tablo 12'ye göre Ki-Kare testi uygulandığında pozitif yönlü bir ilişkinin yokluğu saptanmaktadır. Bu durum hilenin konusunu oluşturan sahte fatura, kayıтта sahtecilik, belge saklama, ibraz edilmeyen belge, ibraz edilmeyen defter, karşılıksız çek olgularının bir eğitim olarak ya profesyonelce yapılacağına ya da yapıldığı takdirde karşılığı olan cezai yaptırımların kişiyi durdurma durumunun var olduğunu düşündürmektedir. Burada kişilerin konuyla ilgili bilinçsizlik nedeni ile ilkökul eğitim seviyesinde vaka sayısını arttırdığı düşünülmektedir. Diğer taraftan bakılacak olursa üniversite mezunu kişilerin az sayıda olmasını yukarıda sayılan hile konuları hakkında bilinçli oldukları veya daha fazla tutarlı ama az hileye başvuracakları düşünülmektedir.

Hilenin konusu ve eğitim durumu incelendiğinde en çok vakanın sahte fatura ile ilkokul mezunu kişilerce yapıldığı görülmektedir.

H_0 = Hilenin ortaya çıkarılma şekli ile içinde bulunulan sektör arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 13. Ortaya Çıkarılma Şekli ve Sektör Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Ortaya Çıkarılma Şekli	Sektör		Genel Toplam
	Özel	Kamu	
Polis	3	0	3
Denetim	89	3	92
Görevi İhlal	1	0	1
Genel Toplam	93	3	96
	Değer	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Ki-Kare İlişki Katsayısı	,135 ^a	2	,935
Olasılık Oranı	,260	2	,878
Doğrusal Olarak Birleşme	,032	1	,857

Tablo 13'e göre pozitif bir ilişkinin varlığı söz konusu değildir. H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Bu durum Ki-Kare analizindeki Ki-Kare İlişki Katsayısı sonucunun 0,935 olmasıyla ispat edilebilir. Sektör değişkeninin alt başlığındaki kamu olgusunun sürekli bir denetim halinde olması vaka sayısını azalttığı düşünülmektedir. Fakat özel sektör kapsamında toplam 93 dava dosyasına ulaşılmıştır. Bunun en büyük sebebinin ise denetimlerin sıklığı, denetimlerin caydırıcılığı, kişilerin bilinçsizliği, sürekli fazla kar amacı gütmeye isteği, eğitim yetersizliği konularının olduğu düşünülmektedir. Oraya çıkarılma şekli alt başlıklarından olan denetim çok sayıda dava dosyasının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Polis ve ihbar konuları yok denecek kadar az sayıda etkili olmuştur.

H_0 = Hilenin ortaya çıkarılma şekli ile hilenin yapılma şekli arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 14. Ortaya Çıkarılma Şekli ve Hile Şekli Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Ortaya Çıkarılma Şekli	Hile Şekli		Genel Toplam
	Bireysel	Toplu	
Polis	2	1	3
Denetim	69	23	92
Görevi İhlal	1	0	1
Genel Toplam	72	24	96
	Değer	Df	Asymp. Sig. (2-sided)
Ki-Kare İlişki Katsayısı	,444 ^a	2	,801
Olasılık Oranı	,680	2	,712
Doğrusal Olarak Birleşme	,333	1	,564

Tablo 14'e göre Ki-Kare testi uygulandıktan sonra 0.801 lik anlamlı olmayan ilişki katsayısına ulaşılmıştır. Bu durumda H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Gerek bireysel gerekse toplu hile şekli olmak üzere dava dosyalarının denetim yoluyla ortaya çıkarılmasıdır. Bireysel hile şeklinde denetim yoluyla ortaya çıkarılan dava dosya sayısı 69 iken toplu hile şekli konusundaki denetim yoluyla ortaya çıkarılan dava dosyası 23'tür.

H_0 = Hile yapan kişinin mevki durumu ile hilenin şekli arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 15. Mevkii ve Hilenin Şekli Çapraz Tablolama ve Ki-Kare Analizi

Mevki	Hilenin Şekli		Genel Toplam
	Bireysel	Toplu	
İşletme Sahibi	66	23	89
Yönetici	6	1	7
Genel Toplam	72	24	96
	Değer	Df	Asymp. Sig.
Ki-Kare İlişki Katsayısı	,462 ^a	1	,497
Olasılık Oranı	,051	1	,821
Doğrusal Olarak Birleşme	,571	1	,472

Tablo 15'teki değişkenler arasında Ki-Kare analizine göre 0.05 lik kısmı aşarak 0.497 lik pozitif bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu durumda H0 hipotezi kabul edilmektedir. Bu sonuca göre mevki değişkeni adı altındaki işletme sahibi ve yönetici konumundaki kişiler gerek bireysel gerek toplu bir şekilde hileye başvurmışlardır. Anlamlı bir şekilde ifade edilecek olursa işletme yöneticilerinin ve işletme sahiplerinin özgür bir şekilde bireysel ve toplu olarak hileye başvurdukları görülmektedir. İşletme sahiplerine göre yöneticilerin hileye başvurma oranı daha düşüktür. Bunun nedeni olarak birilerinin emri altında çalışıyor oldukları düşünülmektedir.

4. SONUÇ

Hilede var olan kasıt unsurları ve hilenin üstün beceri ile gizlenmiş bir eylem olması, hilenin ortaya çıkarılmasını çok fazla ölçülerde zorlaştırmaktadır. Bir işletme içerisinde görev farklılıklarının olmaması, iç kontrolde var olan eksiklikler, üst yönetimde bulunan personelin dürüst olmayan davranışları ve çalışanların alışılmamış olan şekilde davranışları gibi göstergeler hilenin ortaya çıktığını düşündürmektedir. Fakat hilenin kesinlikle

var olduğunu göstermez. Hile ortaya çıkarıldıktan sonra ortaya çıkan hilenin araştırılması kısmına gelinir. Bu aşama çok dikkatli ve özenle yürütülmesi gereken bir aşamadır. Hatalı uygulandığında suçsuzu suçlu, suçlu suçu suz çıkarabilecek sonuçlar verebilmektedir. Bu sebeple hile alanındaki araştırmalar adli muhasebeciler gibi meslekte uzman kişiler tarafından yapılmalıdır.

Adli muhasebe birçok alanda beceri sahibi olmayı gerektiren, adli alanlarda kanıt olarak nitelendirilebilecek bilgi ve belge niteliğinde olan olguları toplayıp, bunları analiz etme ve sonucunda değerlendirme sürecini kapsayan bir disiplindir. Çalışma sonunda ulaşılan sonuçlar;

- Hileyi yapan kişilerin cinsiyeti diğerinden fazla olarak erkeklerdir.
- 2006 – 2017 yılları arasında araştırma yapılmış ve en çok 2015- 2017 yılları arasında vakaya ulaşılmıştır.
- Hile yapanların yaş ortalaması en fazla olarak 51 ve üzeri yaş grubudur.
- Hile yapanların büyük bir kısmının medeni hali evlidir.
- Vaka dosyalarından elde edilen sonuca göre en çok hile özel sektörde yapılmaktadır.
- Eğitim durumu açısından incelendiğinde en çok hile yapan kişiler ilkokul mezunudur.
- Meslek grupları açısından değerlendirildiğinde en çok hile yapan meslek grubu meslektaşlarıdır.
- Ortaya çıkarılma şekli yönünden bakıldığında hileler büyük bir oranda denetim yoluyla ortaya çıkarılmaktadır.
- Hilenin niteliği konusunda ulaşılan sonuç ise görevi ihlal konusudur.
- Hilenin konusu açısından vakalar incelendiğinde en büyük hile konusu sahte fatura düzenlemektir.

- Vaka dosyalarındaki kişilerin iş yerlerindeki mevkilerine bakılacak olursa kişiler büyük oranla iş yeri sahipleridir.
- Son olarak vakalar şekil açısından incelendiğinde yapılan hilelerin şekli bireysel hileler olarak tespit edilmiştir.

Çalışmadan ve dava dosyalarından elde edilen sonuçlara göre en büyük sıkıntı eğitim durumudur. Kişilerin vergi ve cezai yaptırımların bilincinde olmamalarıdır. Bunun için vergiye konu olabilecek bütün işyeri sahipleri ve çalışanlarına zorunlu olarak eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler sonunda kişilerin daha bilinçli bir şekilde vergilerden haberdar olarak çalışmalarını sürdürebilecekleri düşünülmektedir. Bu düşüncenin temel sebebi ise analizlerden de anlaşılacağı üzere en çok hile yapan kesimin yaş ortalamasının 40 ve üzeri eğitim durumunun ise ilkökul mezunun olduğudur.

Sonuç olarak, bilirkişilik müessesesinde karşımıza çıkan tüm olumsuzlukların ortadan kaldırılması için atılan adımlar, değişmesi gereken bir sistemin var olduğunu ortaya koymaktadır. Adli muhasebe meslek mensuplarının hukuk sistemimize kazandırılmasıyla var olduğu bilinen tüm aksaklıkların tamamı giderilecek ve dava sürecinde olan bütün meslek mensuplarının işini kolaylaştıracak yeni uygulamalar gelecektir.

KAYNAKÇA

Bayrak, N. (2016). Adli muhasebecilik mesleği ve Türkiye'de uygulanabilirliğinin tespitine yönelik bir araştırma, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.

Coşkun, A. (2013). Adli muhasebede farkındalık; türkiye'deki bağımsız denetim şirketleri üzerine bir araştırma, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Dönmez, A. ve Karausta, T. (2011). Çalışanların mesleki hile algısı ve ihbar hattı kullanarak rapor etme eğilimleri üzerine Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesinde yapılan bir araştırma, Mali Çözüm Dergisi, (104), 17-41.

Karacan, S. (2012). Hukuk ile muhasebenin kesişme noktası: adli muhasebe, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, (8), 105-128.

Meriç, A. ve Erkuş, H. (2016). Türkiye’de bilirkişilik müessesesi bağlamında muhasebe meslek mensuplarının yaptığı uzman tanıklık faaliyetlerinin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, (2), 317-340.

Okay, S. (2011). Muhasebe hata ve hilelerinin meslek etiği açısından irdelenmesi, *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.

Çalışanlarının Algularıyla Mermer Fabrikalarının Örgütsel Dayanıklılıkları

Mehmet ÖZMEN^{1*}, Funda KIRAN²

Geliş Tarihi/Received: 09.10.2018
Kabul Tarihi/Accepted: 22.10.2018

Araştırma Makalesi/Research Article

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı mermer fabrikaların örgütsel dayanıklılıklarının, çalışanlarının algılarında nasıl olduğunu araştırmaktır. Araştırma Burdur ili Bucak ilçesinde faaliyet gösteren mermer fabrikaları evreninde, 10 mermer fabrikasında çalışan toplam 146 katılımcı örnekleminde nicel araştırma yöntemleri uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarında çalışanların algılarında fabrikalarının genel örgütsel dayanıklılıkları yüksek düzeydedir. Alt boyutlar incelendiğinde; firmaların direnç kapasitesini gösteren sağlamlık alt boyutu algısının çok yüksek, işyerlerinin değişen koşullara ne kadar kolay ve hızlı bir şekilde uyum sağladığını ifade eden çeviklik alt boyutu ve çalışanların bir bütün olarak hareket etmesini ifade eden bütünlük alt boyutu algısının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel dayanıklılık alguları çalışanların cinsiyet, yaş ve işyerinde çalışma süresi gibi değişkenlere göre anlamlı farklılıklar göstermezken, eğitim durumlarına ve işyerindeki ünvanlarına göre anlamlı farklılıklar göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Dayanıklılık, örgütsel dayanıklılık, mermer fabrikaları.

¹Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

*Sorumlu yazar/Corresponding author
E-mail/e-ileti: scelik@mehmetakif.edu.tr

²Arş. Gör., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü

Organizational Resistance Of Marble Factories By Perception Of Employees

ABSTRACT

The main purpose of this research is to investigate how their employees perceive organizational resilience of marble factories. The research was carried out by using quantitative research methods. The sample of research consist of 146 participants working in 10 marble factories and the population of research is marble factories operating in the district of Bucak in Burdur province. In the results of the study, it was determined that the average of the general organizational resilience is high according to perception of the employees. When the sub-dimensions are examined; it has been found that the perception of robustness sub dimension which shows the resistance capacity is very high, agility sub-dimension which expresses how easily and quickly the workplaces adapt to changing conditions and the perception of integrity sub-dimension which means that the employees act as a whole are high level. Organizational resilience perceptions do not differ significantly according to variables such as gender, age and working time in the workplace while the perception of them differs in terms of educational status and title in the workplace.

Keywords: Resilience, organizational resilience, marble factories.

1. GİRİŞ

Emeğin ve sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşabilme sürecine Küreselleşme denmektedir. Küreselleşme engellenemez bir süreç olmakla birlikte bireylerden firmalara ve devlete kadar bütün iktisadi karar vericileri olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı şirketler olumsuz koşullar karşısında yapısını koruyabilmekte hatta bu olumsuz koşulları fırsata çevirebilmekte ve daha da güçlenebilmekte iken diğerleri bu koşullara odaklanmakta, engelleri aşmak için yoğun çaba göstermekte, ayakta kalma mücadelesi vermekte ve buna rağmen sonunda iflas edebilmektedir.

Gelişen teknoloji, ulaşım ağları ve yeni sistemlerle birlikte dünyada sınırların kalkması olumsuz koşullara odaklanıp bu durumdan sıyrılmaya çalışan işletmelerin ayakta kalmasını daha da zorlaştırmış; işletmelerin karşısına yeni rakipleri, yeni krizleri, yeni kuralları, yeni spekülasyonları gündeme

getirmiştir. İşletmeler artık dünyanın öbür ucunda gerçekleşen bir krizden, hatta bir kişinin tek bir cümlesinden bile etkilenir hale gelmiştir. Ayrıca dünya çapında hizmet veren rakiplerinin arasında kaybolmamak için işletmelerin sürekli kendini yenilemesi ve geliştirmesi zorunluluk halini almıştır.

Bu faktörlerle birlikte işletmelerin hâlihazırda katlandığı doğal afet gibi beklenmedik durumlar da işletmelerin ticari hayatına devam etmesinde engel olarak varlığını korumaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (2008) tarafından yayımlanan verilere göre 1985- 2008 yılları arasında kapanan işletme sayısı yaklaşık 70.000 olurken 2000 ve 2001 yıllarında gerçekleşen ekonomik krizler işletmelerin kapanma oranlarını yaklaşık olarak % 30 oranında arttırmıştır. Fakat aynı dönemde bazı işletmelerin zorluklara rağmen, gerekli önlemler ve öngörüler sayesinde bu süreçlerden güçlenerek çıkmış ve varlıklarını istikrarlı sürdürmüşlerdir. Bu işletmelerin sırrı ise sürekli değişen koşullara kolayca adapte olabilme ve ilerleme yeteneği sunan (Kantur ve Iseri-Say, 2015: 456) örgütsel dayanıklılık kavramında yatmaktadır.

Her geçen gün rekabetin arttığı pazarda örgütsel dayanıklılık kavramının önemi artmakta ve dayanıklı olmak için harcanan çaba artık bir zorunluluk halini almaktadır. Dolayısıyla bu konu üzerinde de çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmış olup konu, psikolojiden, mühendisliğe; sosyolojiden, yönetime birçok bilim dalının dikkatini çekmiş ve farklı perspektiflerden ele alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmada da Bucak ilçesindeki mermer fabrikalarının örgütsel dayanıklılık seviyeleri çalışanların perspektifinden incelenmiştir.

2. ÖRGÜTSEL DAYANIKLILIK KAVRAMI

Dayanıklılık ve örgütsel dayanıklılık kavramı birçok bilim dalının ilgisini çekmiş ve çeşitli yönlerine odaklanarak bu kavramları çalışmalarda yer verilmiştir. Dayanıklılık kavramının ilk çalışıldığı alanlardan biri psikoloji olmakla birlikte bireylerdeki dayanıklılık konusuna ağırlık verilmiştir. Bireylere odaklanan bu çalışmalar yönetim alanına da önemli bir kaynak, bir altyapı oluşturmuştur. Çünkü organizasyon üyeleri birey olarak şirketin dayanıklılığı

ve kapasitesinde rol oynamakta, grup içinde birbirleriyle olan iletişim ve etkileşim organizasyon düzeyinde etkili olmaktadır (Lengnick-Hall vd., 2011). Psikolojide yapılan çalışmalarda dayanıklılık bireyin engeller, belirsiz durumlar ve buna benzer birçok olumsuz durumun üstesinden gelme yeteneği (Çetin ve Basım, 2011: 83), stres karşısında direnç gösteren kişilik özelliği (Terzi, 2008: 2), başarı ve uyumluluğu destekleyen bir faktör (Bitmiş vd. 2013: 29) olarak tanımlanmıştır. Masten ve arkadaşları ise literatürde yapılmış tanımlardan yola çıkarak dayanıklı kişilerin özelliklerini, olumsuzluklarla karşılaşmalarına rağmen bu olumsuzlukları aşabilme, bu şartlar altında normal bir bireye kıyasla gelişimini daha üst düzeyde sağlayabilme, stresli durumlara uyum sağlayabilme ve kaza geçirme, yakınıni kaybetme gibi travma oluşturabilecek olayları atlatabilme olarak sıralamıştır (Masten vd.'den aktaran Ülker Tümlü ve Receptoğlu, 2013; 206). Dayanıklılığın artmasında etkili faktörleri bulmak amacıyla yapılan çalışmalarda ise aile uyumu ve desteği, kişilik özellikleri, sosyal çevre gibi dışsal destekler, gerçeğin kabulü, sağlam inanç sistemi, sahip olunan değerler, doğaçlama yeteneği, yaşamının anlamlı olduğuna dair inanç, psikolojik sağlamlık gibi faktörlerin etkili olduğu görülmüştür (Çetin ve Basım, 2011: 83).

Mühendislik alanına göre örgütsel dayanıklılık ise değişkenleri, değişiklikleri, bozuklukları, karmaşaları ve sürprizleri algılama, tanımlama, uyum sağlama ve özümseme yeteneği anlamına gelmektedir (Aleksic, 2013: 1239). Bir diğer alan olan ve bu makalede ağırlık verilecek yönetim alanında ise pazar kaybı, medyadaki yıpratıcı haberler, doğal afetler, devletin aldığı kararın olumsuz etkisi gibi işletmeyi olumsuz etkileyen olaylar sonrasında işletmenin bu olayları bertaraf ederek tekrar çalışmaya başlama becerisi (Koçel, 2015: 538), işletmenin gereksinimlerine uyum sağlama, sistematik süresizliklere, yeni risk ortamlarına adapte olma yeteneği (Aleksic , 2013: 1239), sadece meydana gelen felaketlere cevap verebilmekten ziyade şirket için olumsuz etkiye sahip olan trendleri sürekli tahmin ederek ve şirketin kapasitesine odaklanarak uyum sağlama yeteneği (Denhart ve Denhart, 2010: 333; Hamel ve Valikangas, 2003: 3), şirketin hayatta kalmasını zorlaştıran, yıkıcı, beklenmedik olayları etkili bir şekilde kavraması ve bu durumlara uygun

özel stratejiler geliştirerek bu olayları şirketin menfaatine dönüştürebilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Lengnick-Hall ve arkadaşlarının (2011) da üzerinde durduğu ve yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere örgütsel dayanıklılık iki farklı şekilde algılanmaktadır. İlk görüş, örgütsel dayanıklılığı; beklenmeyen, olumsuz ve stresli durum karşısında esnek bir şekilde hareket etmek, uyum sağlamak veya en az etkilenecek şekilde kriz ortamından kurtulmak ve istenmeyen durum geçtiğinde eski stratejilere geri dönmek olarak ifade etmektedir. Oysa ikinci görüş örgütsel dayanıklılığa sahip bir şirketin yapacaklarını bir adım daha ileriye götürerek sadece beklenmeyen durumları atlama becerisi değil aynı zamanda bu zorluklarla birlikte gelişme, bu gelişimle yeni fırsatlar yakalama, kazandığı yeni yetenekler ve yakaladığı fırsatlarla başarılı bir gelecek oluşturma yeteneğine sahip olmayı içermektedir.

Ayrıca bir şirketin örgütsel dayanıklılığa sahip olması farklı bir ifadeyle şirketin karşısına çıkabilecek olumsuz veya beklenmedik durumlar karşısında konumunu koruyabilmesi ve şirketin kendini geliştirebilme noktasında, yapabilecekleri hususunda değişik çalışmalar yapılmış olup ortak bir yöntem olmamakla birlikte tavsiye ve önerilerde bulunulmuştur. Bu konu üzerinde çalışma yapan Pal ve arkadaşları (2014: 412- 414) örgütsel dayanıklılığın artmasında üç faktörün etkili olduğundan bahsetmiştir. Bu faktörlerden ilki fiziksel kaynakları (hammadde, mamul gibi), finansal kaynakları (aktifler), sosyal kaynakları (nitelikli çalışanlar), ağ kaynaklarını ve maddi olmayan kaynakları (şirket birleşmeleri, prestij, marka) içeren varlık ve kaynaklardır. Bir diğer faktör ise dinamik rekabetçiliktir. Bu faktör ise kendi içinde esneklik, yedekleme, dayanıklılık ve ağ kurma olarak dörde ayrılmaktadır. İnsan ve örgüt odaklı öğrenme ve kültür ise son faktörü oluşturmaktadır. Öğrenme ve kültür faktörü, liderin ve üst yöneticilerin karar vermelerini, kolektifliği ve çalışan mutluluğunu dikkate almaktadır. Koçel (2015: 538) ise örgütsel dayanıklılığın artmasında farkındalığın ve olası tehlikelere hazırlıklı olmanın önemi üzerinde durmuştur. Dayanıklılığın artmasında asgari düzeyde de olsa yönetici pozisyonunda bulunan çalışanların çevredeki gelişmeleri takibi, bu gelişmeler sonucu yapılan çıkarımlar ve daha önce kesinleştirilmiş olan, olası tehlikeli bir durumda hangi personelin neyi,

nasıl yapacağını gösteren afet ve özel durum planlarının gerekliliğinden ve etkisinden bahsetmiştir. Alessic ve arkadaşları (2013: 1240) ise kobilerin örgütsel dayanıklılığı ölçmek ve gerekli stratejilerin oluşturulması için bir model oluşturmuştur. Bu modelde örgütsel dayanıklılığın değerlendirilmesi için planlama stratejileri, yeterlilik ve kaynakların kapasitesi, içsel ve dışsal durum izleme ve raporlama, insan faktörleri, kalite, tasarım faktörü, algılama potansiyeli, acil müdahale, güvenlik yönetim sistemi kullanılmıştır. Mallak (1998) örgütsel dayanıklılığın artmasında çalışanların bireysel dayanıklılığının örgütsel dayanıklılıkta etkili olduğundan bahsetmiş ve çalışanlar için bazı ilkelerin oluşturulması gerektiğini savunmuştur. Bu ilkeler; deneyimlerin acı verse de yaşadıklarını yapıcı bir şekilde değerlendirme, değişiklikleri bir tehlike değil fırsat olarak görmeyi ve uyum sağlayıcı davranışlar geliştirme, yeterli dış kaynak sağlama, daha geniş çaplı karar verme, eldeki materyallerle çözüm üretme, az bilgiyle karar verme, sanal rol sistemleri oluşturma şeklinde sıralanmaktadır.

Bir şirketin karşısına çıkabilecek olumsuz koşullarla mücadele etme sürecinde örgütsel dayanıklılığın sağlanabilmesi, uygulanabilirliği açısından kendi içinde zorluklar barındırmaktadır. Hamel ve Valikangas (2003) çalışmasında örgütsel dayanıklılığın kazanılmasındaki zorluklardan bahsetmiş ve bu engellerin önüne geçebilmek için yapılması gerekenleri sıralamıştır. Çalışmaya göre; şirketlerin karşılaştığı birinci zorluk bilişsel zorluktur. Bilişsel zorluğu aşmak için şirket inkârdan, kibirden ve nostaljiden uzak olmalıdır. Neyin değiştiği ve bu değişikliğin şirketin mevcut başarısını nasıl değiştirdiği konusunda düşünmeye istekli olmalıdır. Bir diğer zorluk ise stratejik zorluktur. Yok olmakta olan stratejilere, çeşitli alternatifler bulmak farkındalık kadar gereklidir. Politik zorluklar ise şirketlerin karşılaştığı bir diğer zorluktur. Sahip olduğu kaynakları dünün ürünlerinden ve programlarından geleceğin ürünlerine ve programlarına yönlendirebilmelidir. Son zorluk ise ideolojik zorluktur. Uygun olmayan bir iş modelinin optimize edilmesi şirketin geleceğini güvence altına almamaktadır. Çıkan krizlere göre ve aralıklı yenilenmelerden ziyade, sürekli ve fırsatçı yaklaşımla yapılan yenilikler şirketlerin kusursuz ve mükemmel yönetimin ötesine geçmelerini sağlayacaktır.

2.1. Literatür Taraması

Örgütsel dayanıklılık konusunda Türkiye’de yapılan çalışma yok denebilecek kadar az olmakla birlikte uluslararası düzeyde konu üzerinde duran araştırmacılar mevcuttur. Ates ve Bititci (2011) değişim sürecini konu aldığı çalışmada sürdürülebilirliğin ve örgütsel dayanıklılığın sağlanması için Kobilerin üst düzey yöneticileriyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Çalışmada Kobilerin sadece operasyonel yönle odaklandığını, insan faktörüne ve örgüt yapısına önem verilmediğini bu durumun da örgütsel dayanıklılığı azalttığını tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada uzun dönem planlama ve dış iletişimin de dikkat edilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ignatiadis ve Nandhakumar (2007) çalışmalarında kurumsal sistemlerin bir şirketteki kontrol ve esneklik özelliklerini nasıl etkilediği sorusu üzerinde durmuş ve kurumsal sistemlerin kontrol düzeyi ve örgütsel dayanıklılık arasında ilişkiye rastlamışlardır. Çalışmaya göre; kontrolün artması şirket faaliyetlerini kolaylaştırmaya neden olurken, azalması örgütsel dayanıklılığı arttıracaktır. Gittel ve arkadaşları (2006) örgütsel dayanıklılığı 11 Eylül 2001 terörist saldırısından etkilenen hava yolu şirketlerini inceleyerek ele almış ve çalışan sayısını küçülterek bu krizi atlatmak isteyen şirketlerin uzun dönemde tutunmakta zorlandığını görmüştür. Çalışanlarını işten çıkarmamak için direnen şirketlerin kısa dönemde zorlu bir süreçten geçtiğini ancak uzun dönemde daha iyi ilişkiler sayesinde daha düşük maliyetler ve daha düşük borç seviyelerine maruz kaldıklarını, sonuçta da daha dayanıklı bir şirkete dönüştüğünü tespit etmişlerdir. Sahebjamnia ve arkadaşları (2014) ise çalışmada örgütsel dayanıklılığı sağlamak amacıyla olumsuz koşullar karşısında işletmelerin minimum kaynak ve bütçeleme kullanarak, maksimum hızla eski konumunu kazandıran matematiksel temele oturturulmuş bütünlümlü bir acil durum planı üzerinde durmuşlardır. Aleksic ve arkadaşları da (2013) örgütsel dayanıklılığı matematiksel modele oturtarak işletmelerin örgütsel dayanıklılık seviyelerini ölçmeyi ve zayıf olduğu konuları tespit etmeyi amaçlamıştır. Linnenluecke ve arkadaşları ise (2012) aşırı hava olayları karşısında işletmelerin dayanıklılığı incelemiş ve önerilerde bulunmuştur. Crichton ve arkadaşları (2009) olumsuz koşulları ve bu koşullar gözetilerek oluşturulan plan ve projeleri ele alan örnek

olayları incelemiştir. İşletmelerin de farklı sektörlerde yaşanan olayları, bu olaylar sonucunda alınan tedbirleri ve tedbirlerin uygulanmasında nasıl bir yol izlendiği bilgisinin benzer durumlarda kendilerine yol göstereceğini savunmuş ve önerilerde bulunmuştur.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmanın ilgilendiği temel problem; mermer fabrikalarının örgütsel dayanıklılıklarının çalışanlarının algılarında ne düzeyde olduğudur. Bu bağlamda nicel araştırma yöntemlerinin uygulandığı bir saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında fabrikaların örgütsel dayanıklılık düzeylerine yönelik çalışanların algılarının bazı demografik değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığının sorgulanmasından hareketle araştırmanın hipotezleri şu şekilde geliştirilmiştir:

H1: Katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2: Katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3: Katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4: Katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları işyerindeki ünvanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5: Katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları işyerinde çalışma sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Araştırmaya konu edilen örgütsel dayanıklılık ölçeği, Kantur ve Iseri-Say (2015) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacılardan Türkçe formu izin alınarak kullanılmıştır. Örgütsel dayanıklılık, ölçekte yer alan sağlık, çeviklik ve bütünlük alt boyutları kapsamında ele alınmıştır. Ölçek 5'li likert tarzında olup toplam 9 maddeden oluşmaktadır. 4 maddeden oluşan sağlık

boyutunun güvenilirlik katsayısı 0,82; 3 madden oluşan çeviklik boyutunun katsayısı 0,73; 2 maddeden oluşan bütünlük boyutunun ise 0,85'tir. Sağlık boyutu, firmaların direnç kapasitesini, çeviklik boyutu, şirketlerin değişen koşullara ne kadar kolay ve hızlı bir şekilde uyum sağladığını ve bütünlük boyutu, çalışanların şirket içinde bir arada nasıl birleşip kaynaştıklarını ölçmektedir. Ölçek boyutlarının aldığı puanlar 1,00-1,79 arası "çok küçük"; 1,80 – 2,59 arası "düşük"; 2,60 – 3,39 arası "orta" 3,40 – 4,19 arası "yüksek" 4,20-5,00 arası ise "çok yüksek" olarak belirlenmiş (Sümbüloğlu, 1993: 9) ve bu aralıklara göre yorumlanmıştır.

Araştırma evrenini Burdur ili Bucak ilçesinde mermer fabrikalarında çalışan 1000 civarında kişiden oluşmaktadır. Çalışma çeşitli büyüklükteki 10 mermer fabrikasında 146 mavi ve beyaz yakalı çalışanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Fabrikalar özellikle ihracat yapanlar arasından seçilmiş ve çalışanlarla yüz yüze görüşmüş ve anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılanların 33'ü kadın, 102'si erkek katılımcıdır. Katılımcıların 39'u 28 ve altı, 40'ı 29-35 ve 56'sı 36 ve üzeri yaş aralığındadır. Katılımcıların 87'sinin lise ve altı eğitim düzeyine sahip olduğu, 48'nin ise ön lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların 56'sı beyaz yakalı, 79'u mavi yakalıdır. Katılımcıların 47'sinin 1 - 2 yıldır, 42'sinin 3-5 yıldır ve 46'sının 6 ve üzerinde yıldır aynı işyerlerinde çalışmakta olduğu ortaya çıkmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmada kullanılan ölçeğin yapısal geçerliliğini sınamak üzere doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analizlerde maksimum olabilirlik tekniği kullanılmıştır. Araştırmada yararlanılan örgütsel dayanıklılık ölçeğinin var olan 3 boyutuna göre ilgili maddelerinin uygun dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizlerine geçilmeden önce, Mahalonobis uzaklık değeri ile uç değer analizi yapılmış ve 11 katılımcının anketi uç değer olarak analizlerden çıkarılmış ve çok değişkenli normallik sağlanmıştır. Birinci düzey çok faktörlü doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre 9 madde sayısı ve 3 faktör bağlamında uyum indeks değerlerinde kabul edilebilir düzeylere

ulaşmıştır. Aşağıda Tablo 1’de ölçek yapılarının indeks değerleri, her bir faktörün ortalamaları, madde sayıları, güvenilirlikleri ve normal dağılım test değerleri sunulmuştur.

Tablo 1. Örgütsel dayanıklılık ölçeği tarayıcı test bulguları

Ölçek ve Faktörleri	Faktör Ort.	Madde S.	C. Alpha
Örgütsel Dayanıklılık	4,17	9	,839
Sağlamlık	4,35	4	,765
Çeviklik	3,98	3	,689
Bütünlük	4,07	2	,791
İyi Uyum İstatistikleri: $\chi^2/df \leq 3$, RMSEA $\leq$ .05, CFI $>$ .97, NNFI, NFI $\geq$ .95, GFI, AGFI $\geq$ .90 Kabul Edilebilir Uyum İstatistikleri: $\chi^2/df \leq 5$, RMSEA $\leq$ .08, NNFI, NFI $\geq$ .90, GFI, AGFI $\geq$ .85 (KARAGÖZ, 2017) Ölçeğin Uyum İstatistikleri: $\chi^2/df=42,637/23=1,854$, RMSEA=0.08, CFI=0.96, TLI(NNFI)=0.93, NFI=0.92, GFI=0.93, AGFI=.87			

Tablo 1’den görüldüğü üzere, ölçeğin uyum indeks değerleri iyi uyum ve kabul edilebilir uyum düzeylerindedir. Aynı zamanda faktörler bağlamında incelendiğinde tüm faktörlerin iç tutarlılık katsayıları güvenilirlik için yeterli düzeydedir.

Katılımcıların işyerleri ile ilgili örgütsel dayanıklılık algılarının ortalaması (4,17), alt boyut ortalama puanlarına bakıldığında en yüksek ortalamanın sağlamlık (4,35), bütünlük (4,07) ve çeviklik (3,98) algılarında olduğu görülmektedir. Ölçeği oluşturan boyutlardaki ifadelerle bakıldığı zaman işyerlerinin beklenmedik/ani gelişen veya kritik/kötü durumlar karşısında nasıl hareket ettiğini göstermektedir. Sağlamlık boyutunda işyerlerinin dik bir duruş sergilemesi, farklı çözüm yolları üretmesi ve pes etmeyip kaybetmemek için direnç göstermesi gibi ifadeler yer almaktadır. Çeviklik boyutunda çabuk harekete geçmesi, yapılması gerekenleri hızlı bir şekilde yapması ve olumsuz koşullardan fayda sağlaması gibi ifadeler bulunmaktadır. Bütünlük boyutu ise yapılması gerekenleri tüm çalışanların kenetlenerek yapması ve bir bütün olarak hareket etmesi gibi ifadelerden oluşmaktadır.

4.1. Hipotez Testlerine Yönelik Bulgular

Araştırmada katılımcıların örgütsel dayanıklılık algılarının cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek üzere bağımsız örneklem T-testi uygulanmıştır. Tablo 2’de yer alan test sonuçlarına göre örgütsel dayanıklılık ve alt boyutlarının katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 2. Cinsiyete göre bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	S.S.	S.D.	T	p
Örgütsel Dayanıklılık	Kadın	102	4,1564	,52908	50,239	-,547	0,587
	Erkek	33	4,2189	,58233			
Sağlamlık	Kadın	102	4,3285	,55631	50,545	-1,058	0,295
	Erkek	33	4,4545	,60742			
Çeviklik	Kadın	102	4,0154	,63646	133	0,944	0,347
	Erkek	33	3,8889	,76225			
Bütünlük	Kadın	102	4,0238	,83329	49,467	-1,197	0,237
	Erkek	33	4,2424	,93643			

Araştırmada katılımcıların örgütsel dayanıklılık algılarının eğitim durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek üzere bağımsız örneklem T-testi uygulanmıştır. Tablo 3’te yer alan test sonuçlarına göre örgütsel dayanıklılık ve çeviklik alt boyutunun katılımcıların eğitim durumlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 3. Eğitim durumlarına göre bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Eğitim Durumu	N	Ort.	S.S.	S.D.	T	p
Örgütsel Dayanıklılık	Lise ve altı	87	4,2588	,50583	87,453	2,481	0,015
	Lise üstü	48	4,0138	,57169			
Sağlamlık	Lise ve altı	87	4,4280	,51559	80,690	1,789	0,077
	Lise üstü	48	4,2347	,64319			
Çeviklik	Lise ve altı	87	4,0874	,63961	91,384	2,403	0,018
	Lise üstü	48	3,7979	,68619			
Bütünlük	Lise ve altı	87	4,1774	,85555	97,543	1,839	0,069
	Lise üstü	48	3,8956	,85024			

Tablo 3'teki sonuçlara göre örgütsel dayanıklılık ve çeviklik alt boyutunda, lise ve öncesi eğitime sahip katılımcıların ortalamalarının lise üstü eğitime sahip katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmada katılımcıların örgütsel dayanıklılık algılarının işyerindeki ünvanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek üzere bağımsız örneklem T-testi uygulanmıştır. Tablo 4'te yer alan test sonuçlarına göre bütünlük alt boyutunun katılımcıların ünvanlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Tablo 4. Ünvanlarına göre bağımsız örneklem T testi sonuçları

	Ünvan	N	Ort.	S.S.	S.D.	T	p
Örgütsel Dayanıklılık	Beyaz yaka	56	4,0722	,53286	119,414	-1,818	0,072
	Mavi yaka	79	4,2422	,53897			
Sağlamlık	Beyaz yaka	56	4,3021	,60527	110,334	-9,65	0,337
	Mavi yaka	79	4,3998	,54300			
Çeviklik	Beyaz yaka	56	3,9036	,62432	125,810	-1,207	0,230
	Mavi yaka	79	4,0418	,69652			
Bütünlük	Beyaz yaka	56	3,8653	,81691	122,584	-2,476	0,015
	Mavi yaka	79	4,2274	,86516			

Tablo 4'teki sonuçlara göre bütünlük alt boyutunda, mavi yakalı katılımcıların ortalamalarının beyaz yakalı katılımcıların ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmada katılımcıların yaş gruplarına ve işyerinde çalışma sürelerine göre örgütsel dayanıklılık algılarının farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek üzere ANOVA testi uygulanmıştır. Tablo 5 ve Tablo 6'da yer alan test sonuçlarına göre katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları yaş gruplarına ve işyerinde çalışma sürelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 5. Yaş gruplarına göre ANOVA testi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p
Örgütsel Dayanıklılık	Gruplar arası	,136	2	,068	,230	,795
	Gruplar içi	39,085	132	,296		
	Toplam	39,222	134			
Sağlamlık	Gruplar arası	,491	2	,245	,754	,473
	Gruplar içi	42,970	132	,326		
	Toplam	43,461	134			
Çeviklik	Gruplar arası	,269	2	,135	,298	,743
	Gruplar içi	59,636	132	,452		
	Toplam	59,905	134			
Bütünlük	Gruplar arası	1,037	2	,519	,696	,500
	Gruplar içi	98,346	132	,745		
	Toplam	99,384	134			

Tablo 6. İşyerinde çalışma sürelerine göre ANOVA testi sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ort.	F	p
Örgütsel Dayanıklılık	Gruplar arası	,394	2	,197	,670	,513
	Gruplar içi	38,827	132	,294		
	Toplam	39,222	134			
Sağlamlık	Gruplar arası	,192	2	,096	,294	,746
	Gruplar içi	43,268	132	,328		
	Toplam	43,461	134			
Çeviklik	Gruplar arası	1,601	2	,800	1,812	,167
	Gruplar içi	58,304	132	,442		
	Toplam	59,905	134			
Bütünlük	Gruplar arası	,547	2	,273	,365	,695
	Gruplar içi	98,837	132	,749		
	Toplam	99,384	134			

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın sonucunda çalışanların beklenmedik/ani gelişen veya kritik/kötü durumlar karşısında işyerlerinin örgütsel dayanıklılıkları ile ilgili algılarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel dayanıklılığı oluşturan alt boyutları olan sağlamlık boyutu algılarının çok yüksek düzeyde, bütünlük ve çeviklik boyutu algılarının ise yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışanların işyerlerinin farklı çözüm yolları

üretimde hızlı ve çabuk hareket ederek fayda sağlamaya çalıştıklarını, pes etmeyip sonuna kadar direnç gösterdiklerini ve dik bir duruş sergileyerek konumlarını korumayı başardıklarını, bunları yaparken de tüm çalışanların kenetlenerek bir bütün olarak hareket ettikleri şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Yapılan çalışmalar kadınların erkeklere göre daha stresli ortamlarda bulunduğunu ve tehditvari olayları daha stresli ve kontrol edilemez olarak algıladığını tespit etmiştir (Deniz ve Ünsal, 2010: 35). Bu durumdan yola çıkarak araştırma öncesinde kadın çalışanların erkek çalışanlara oranla işyerlerinin kriz ortamı için hazır olmadığı, yeterli ve gerekli önlemlerin alınmadığı ve dolayısıyla işyerlerinin örgütsel dayanıklılıklarını düşük bulabilecekleri beklenmiştir. Fakat hipotezlere yönelik yapılan analizlerde katılımcıların örgütsel dayanıklılık algıları cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaş gruplarındaki ve iş yerinde çalışma sürelerindeki farklılık çalışanların yaşadıkları kriz sayısını değiştireceği için örgütsel dayanıklılık hakkındaki düşünceleri de farklılaştırabileceği düşünülmüştür. Fakat analiz sonuçları böyle bir farklılaşmanın mevcut olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla H1, H2 ve H5 hipotezleri reddedilmiştir. Eğitim durumlarına ve işyerindeki ünvanlarına göre ise anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Lise ve altı eğitim düzeyine sahip katılımcıların örgütsel dayanıklılık ve çeviklik alt boyutu algıları ortalamaları, lise üzeri eğitim durumuna sahip katılımcılardan daha yüksek bulunmuştur. Eğitim düzeyi daha yüksek olan çalışanların almış oldukları eğitim neticesinde ekonomide yaşanan dalgalanmaları veya öngörülemeyen olayları eğitim düzeyi düşük olan çalışanlara göre daha doğru görebilmesi ve işyerlerinin aldığı önlemleri daha iyi yorumlayabilmesi nedeniyle bu sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Yine katılımcılardan mavi yakalı olarak çalışanların bütünlük alt boyutu ortalamalarının, beyaz yakalı olarak çalışanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Beyaz yakalı çalışanların çalışma ortamında bürokratik ve resmi ilişkilerin daha çok görülmesi çalışanların bütünlük algısını düşürmüş olabilir. Sonuç olarak ise H3 ve H4 hipotezleri kabul edilmiştir.

Araştırmanın konusu itibariyle ender çalışmalardan biri olması noktasında alan yazına ve konu ile ilgili çalışacak araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak sonuçların genellenebilmesi için örneklem sayısının artırılması ve başka örneklerle desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca bundan sonraki yapılacak araştırmalarda işletmelerin örgütsel dayanıklılıklarını etkileyen fiziksel ve finansal alt yapılarının, yönetsel uygulamaların da araştırılarak daha kapsamlı değerlendirmeler yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aleksic, A., Stefanovic, M., Arsovski, S. & Tadic, D. (2013). An assessment of organizational resilience potential in SMEs of the process industry, a fuzzy approach. *Journal of Loss Prevention in the Process Industries*. 26(6), 1238 – 1245.
- Ates, A. & Bititci, U. (2011). Change process: a key enabler for building resilient SMEs. *International Journal of Production Research*. 49(18), 5601-5618, DOI: 10.1080/00207543.2011.563825
- Bitmiş, M. G., Sökmen, A. & Turgut, H. (2013). Psikolojik dayanıklılığın tükenmişlik üzerine etkisi: örgütsel özdeşleşmenin aracılık rolü. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 15 (2). 27-40.
- Crichton, M. T., Ramsay, C. G. & Kelly, T. (2009). Enhancing organizational resilience through emergency planning: Learnings from cross-sectoral lessons. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 17 (1).
- Çetin, F. & Basım, N. (2011). Psikolojik dayanıklılığın iş tatmini ve örgütsel bağlılık tutumlarındaki rolü. "İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. 13 (3). 79 – 94.
- Denhart, J. & Denhart, R. (2010). Building organizational resilience and adaptive management. J. W. Reich, A. J. Zautra, & J. S. Hall, (Eds.), *Handbook of adult resilience* (ss. 333- 348). London: The guilford Press.
- Deniz, D. & Ünsal P. (2010). İşyerinde yıldırımaya uğramada dışadönük ve nevroitik kişilik yapıları ile cinsiyetin rolü. "İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. 12 (1), 219 - 44.
- Gittel, J. H., Cameron, K., Lim, S. & Rivas V. (2006) Relationships, layoffs, and organizational resilience airline industry responses to september 11. *The Journal Of Applied Behavioral Science*, 42 (3), 300-329 DOI: 10.1177/0021886306286466
- Hamel, G. & Valikangas, L. (2003). The quest for resilience. *Harward Business Review*. <https://hbr.org/2003/09/the-quest-for-resilience>

- Ignatiadis, I. & Nandhakumar, J. (2007). The Impact Of Enterprise Systems on Organizational Resilience. *Journal of Information Technology*. 22, 36–43.
- Kantur, D. & Iseri-Say A. (2015). Measuring organizational resilience: a scale development. *Journal of Business, Economics & Finance*. 4(3), 2146 – 7943. DOI: 10.17261/Pressacademia.2015313066
- Karagöz, Y. (2017). SPSS ve AMOS uygulamalı, nicel-nitel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği, Ankara: Nobel Yayınları.
- Koçel, T. (2015). İşletme yöneticiliği. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Lengnick-Hall, C. A., Beck, T. E., & Lengnick-Hall, M. L. (2011). Developing a capacity for organizational resilience through strategic human resource management. *Human Resource Management Review*, 21(3), 243-255.
- Linnenluecke, M. K., Griffiths A. & Winn M. (2012). Extreme weather events and the critical importance of anticipatory adaptation and organizational resilience in responding to impacts. *Business Strategy and the Environment*. 21, 17–32.
- Mallak, L. (1998). Putting organizational resilience to work. *Industrial Management-Chicago Then Atlanta-*, 8-13.
- Pal, R., Torstensson, H. & Mattila H. (2014). Antecedents of organizational resilience in economic crises—an empirical study of Swedish textile and clothing SMEs. *International Journal of Production Economics*, 147, 410-428.
- Saheljamnia, N., Torabi, S. A. & Mansouri, S. A. (2014). Integrated business continuity and disaster recovery planning: Towards organizational resilience. *European Journal of Operational Research*. 242, 261–273.
- Sümbüloğlu, K. (1993). Sağlık bilimlerinde araştırma teknikleri ve istatistik. Matis yayınları: Ankara.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 29 (3). 1-11.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). Kurulan ve kapanan şirket ve kooperatif sayısı. Erişim tarihi: 14.04.2018, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1080.
- Ülker Tümlü, G. & Receptoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 3 (3), 205- 213.

Dergi Yayın İlkeleri

- Dergiye gönderilen çalışmalar bilimsel ve özgün olmalıdır.
- Dergide kongre, sempozyum vb. bilimsel etkinliklerde sunulmuş ancak yayınlanmamış olan çalışmalar, belirtilmek şartı ile dergide yayınlanabilir.
- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen çalışmalar daha önce başka bir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır.
- Makalelerde yazar unvanları, isimleri, kurumları, bölümleri ve e-mail bilgileri çalışmanın en başında ayrı bir sayfada gönderilmeli ve sorumlu yazar belirtilmelidir.
- Makalenin tamamının 10.000 kelimeyi geçmemesine özen gösterilmelidir.
- Dergide yayınlanan makalelerin gönderim ve kabul tarihleri makalelerin ilk sayfasının altında gösterilir.

Yazım Kuralları

- Tüm makaleler, A4 kâğıdı (210 x 297 mm) boyutunda her kenardan 2,5 cm boşluk bırakılarak, Microsoft Word yazılım programı kullanılarak yazılmalıdır.
- Yazı karakteri Times New Roman; çalışmanın adı (Türkçe/İngilizce) 14 punto, diğer bütün bölümleri 12 punto, 1.5 satır aralıklı iki yana yaslanmış olmalıdır. Paragraflarda girinti bölümünde ilk satır seçeneği seçilmeli ve 1,25 cm olmalıdır.
- Makalelerde sayfa numarası olmamalıdır.
- Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığının, ilk harfleri büyük, koyu ve sayfaya ortalanmış olarak yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce başlıkların 16 kelimeyi aşmamalıdır.
- İngilizce çalışmalarda Türkçe; Türkçe çalışmalarda ise, İngilizce özet yer almalıdır. Özet/abstract 250 kelimeyi aşmamalı ve iki yana yaslı olmalıdır. Özet/abstract başlıklarının altında en az 3 en fazla 5 anahtar kelime/keywords bulunmalıdır.
- Giriş bölümünden itibaren bütün bölümler numaralandırılmalıdır. Numaralandırma 1., 1.1. 1.2, 1.3., şeklinde olmalı ve girinti bulunmamalıdır.
- Tablo ve şekiller gerektiğinde 8 puntoya kadar düşürülerek tek sayfaya ortalarak sığdırılmalıdır. Tek sayfaya sığmayan tablo ve şekiller ek olarak çalışmanın en sonunda gösterilmelidir. Metin kısmındaki tabloların

kaynakları tablo ve şekil altında verilmelidir. Tablo ve Şekillerin numaraları kendi içerisinde sıralanmalı ve başlıklar tablonun üstünde, şeklin altında yer almalıdır. Tablo ve Şekil başlıklarının yalnızca ilk kelimesi büyük harfle başlamalı ve ortalanmalıdır.

- Makalede kullanılan kaynaklar metin içinde tek yazarlı olduğunda, (Yazar adı, Yayın yılı: Sayfa numarası) yani (Acar, 2016: 25) örneğine uygun olarak gösterilmelidir. İki yazarlı kaynaklar, (Ataman ve Hacırüstemoğlu, 2002: 78) üç ve daha fazla yazarlı kaynaklar için, (Güneş vd., 2015: 97) şeklinde metin içi kaynak kuralına uyulmalıdır. Ayrıca metnin tamamına atıf yapılmakta ise, (Güvemli, 2014), yazar adı belli değilse, (TBMM, 2017: 3) örneklerine bağlı kalınmalıdır.
- Kaynaklar, “KAYNAKÇA” ismi ile sonuç bölümünden sonra ve eklerden önce alfabetik olarak numaralandırılmadan sıralanmalıdır.

Kaynakça’da kaynak gösterimi,

Tek yazarlı kitaplar için,

- Karakaya, M. (2014). *Maliyet Muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitaplar için,

- Acar, D. & Tetik, N. (2009). *Genel Muhasebe*. Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı editörlü kitaplar için,

- Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Çok yazarlı editörlü kitaplar için,

- Gibbs, J.T. & Huang, L.N. (Eds.). (1991). *Children of color: psychological intervention*. San Francisco: Jossey-Bass.

Editörlü kitaptan bölüm alınmışsa,

- Siyez, D.M. (2008). Fiziksel gelişim. In A.Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 113-146). Ankara: Pegema

Çeviri kitaplar için,

- Bahtin, M. M. (2004). *Dostoyevski poetikasının sorunları* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Metis.

Derlenmiş bir kitaptaki yazı için,

- Karasu, B. (1997). İmge üretiminde roman hâlâ ilk sırada. Ne kitapsız ne kedisiz (ss. 13-22). İstanbul: Metis.

E-kitap için,

- McLaney, E. (2009). Business Finance. Erişim tarihi:25.04.2017, http://www.books.mec.biz/tmp/books/E58R5U5EUTFE1SF8SBE3ZS_BVUII6N6.pdf

Tek yazarlı makaleler için,

- Usul, H. (1996). Sermaye piyasalarının bütünleştiği dünyamızda Türk sermaye piyasası'nda muhasebe denetimi sorunları ve çözüm önerileri. *SDÜ İİBF Dergisi*, (1), 87-96.

İki ve daha fazla yazarlı makaleler için,

- Güvemli, O. & Güvemli, B. (2005). Osmanlı devlet muhasebesinde kayıt düzeni ve defter sistemi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (9), 18-42.

Elektronik makaleler için,

- Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 1 0.1 057/palgrave.kmrp.8500141

Gazete makalesi için,

- Schwartz, J. (1993, Eylül 30). Obesity affects economic, social status. *The Washington Post*, ss. A1, A4.
- Brody, J. E. (2007, Eylül 11). Mental reserves keep brain agile. *The New York Times*. Erişim tarihi: 11.09.2007, <http://www.nytimes.com>

Yazarı belli olmayan kaynaklar,

- *İç Tüzük*. (1973). Ankara.

Gözden geçirilmiş ya da genişletilmiş baskılar için,

- Büyükköztük, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (18. Baskı). Pegem Akademi: Ankara.

Yayınlanmamış tezler için,

- Siyez, D.M. (2006). *15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların risk ve koruyucu faktörler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

İnternet kaynakları

- Akdoğan, A. (2008). *Yeni yerel yönetim yasalarında katılım*. Erişim tarihi: 02.01.2011, http://www.yayed.org.tr/resimler/ekler/21fa74b50ba3f7c_ek.pdf?tipi=7&turu=X&sube=0.

Çok ciltli çalışmalar için,

- Pflanze, O. (1963-1990). Bismarc and the development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Ansiklopediler,

- Aktün, Ö. F. (1992). Divan edebiyatı. Diyanet vakfı İslâm ansiklopedisi (ss. 398-422). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Rapor ve Teknik Makaleler,

- Gencil Bek, M. (1998). Mediscap Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Röportaj için,

- Eğer başkası tarafında yapılmış röportajdan alıntılama yapılacaksa ve görüşme geri kazanılabilir bir formdaysa (örneğin, bir kayıt, transkript, yayınlanmış Soru-Cevap), röportajın yapıldığı kaynak için uygun referans formatı kullanılır.
- ODTÜ Genç Girişimciler Topluluğu. (2015). *Girişimcilik Öyküleri*. Ankara: Elma Yayınevi.

Fotoğraf için,

- Adams, Ansel. (1927). *Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park* [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago.

Youtube için,

- Ted. (2012, 10). Amy Cuddy: Vücut dilin benliğini şekillendiriyor. Erişim tarihi: 02.05.2017, https://www.youtube.com/watch?v=Ks_Mh1QhMc

Kaynakça'ya ilişkin belirtilmeyen kaynak gösterimi APA sistemine göre yapılmalıdır.

Makale Gönderimi

Makale gönderimi sadece internet üzerinden derginin web sayfasına yüklenmelidir. Makalenin gönderimi sonrasındaki bütün sürece dair işlemler dergi web sayfasından yazarlar tarafından takip edilmelidir. Makale ile ilgili bütün düzeltmeler ve değişiklikler dergi web sayfası üzerinden yapılacaktır. İstenilen düzeltme ve değişiklikler 15 gün içinde yapılmazsa makale yayın sürecinden çıkarılacaktır.